

Artikel 48

μερικές ιστορίες από την εποχή της “κρίσης”

Αποσπάσματα από το κείμενο του μεγάλου μεξικανού ζωγράφου Ντιέγκο Ριβέρα (περιέχεται στο My Art, my Life: an autobiography, Dover 1991), που αναφέρεται στην επίσκεψή του στο Βερολίνο του 1928 και τη «γνωριμία» του με τον Χίτλερ. (Προδημοσίευση από το περιοδικό Μαρξιστική σκέψη)

Μια επιδημία τρέλας είχε εξαπλωθεί στη χώρα. Την αισθάνθηκα σε δύο ξεχωριστές, φαινομενικά άσχετες περιπτώσεις. Μια νύχτα ο Μίντσενμπεργκ, μερικοί άλλοι φίλοι και εγώ μεταμφιεστήκαμε και, με πλαστά πιστοποιητικά, παρακολουθήσαμε την πιο εκπληκτική τελετή που έχω δει ποτέ. Πραγματοποιήθηκε στο δάσος του Γκρούνβαλντ, κοντά στο Βερολίνο. Πίσω από μια συστάδα δέντρων, στη μέση του δάσους, εμφανίστηκε μια παράξενη πομπή. Οι πορευόμενοι άνδρες και γυναίκες φορούσαν λευκούς χιτώνες και στεφάνια από ιξό, το τελετουργικό φυτό των δρυίδων. Στα χέρια τους κρατούσαν πράσινα κλαδιά. Ο ρυθμός τους ήταν αργός και τελετουργικός. Πίσω τους, τέσσερις άνδρες μετέφεραν έναν αρχαϊκό θρόνο στον οποίο καθόταν ένας άνθρωπος που αναπαριστούσε το θεό του πολέμου, τον Βόταν. Ο άνθρωπος αυτός δεν ήταν άλλος από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τον Πάουλ φον Χίντεμπουργκ! Ντυμένος με αρχαία ενδυμασία, ο Χίντεμπουργκ ύψωσε μια λόγχη στην οποία ήταν χαραγμένα δήθεν μαγικά γράμματα του ρουνικού αλφάβητου. Το κοινό, εξήγησε ο Μίντσενμπεργκ, εκλάμβανε τον Χίντεμπουργκ ως μετενάρκωση του Βόταν. Πίσω από τον Χίντεμπουργκ εμφανίστηκε ένας άλλος θρόνος, τον οποίο κατείχε ο Στρατάρχης Λούντεντορφ, ο οποίος εκπροσωπούσε τον θεό του κεραυνού, Τορ. Πίσω από τον «θεό» συνωστιζόταν ένας συρμός πιστών που αποτελούνταν από διακεκριμένους χημικούς, μαθηματικούς, βιολόγους, φυσικούς και φιλοσόφους. Όλα τα πεδία της γερμανικής «κουλτούρας» εκπροσωπήθηκε στο Γκρούνβαλντ εκείνο το βράδυ.

Η πομπή σταμάτησε, και άρχισε η τελετή. Για αρκετές ώρες, η ελίτ του Βερολίνου τραγουδούσε και κραύγαζε προσευχές και τελετές από το βαρβαρικό παρελθόν της Γερμανίας. Εδώ ήταν η απόδειξη, αν κάποιος τη χρειάζεται, της αποτυχίας δύο χιλιάδων ετών ρωμαϊκού, ελληνικού και ευρωπαϊκού πολιτισμού. Δυσκολεύομαι να πιστέψω ότι αυτά που έβλεπα συνέβαιναν μπροστά στα μάτια μου. Κανείς ανάμεσα στους γερμανούς αριστερούς φίλους μου δεν μπορούσε να μου δώσει κάποια ικανοποιητική εξήγηση για την παράξενη αυτή διαδικασία. Αντ' αυτού, προσπάθησαν να ξεμπερδέψουν κοροϊδευτικά, αποκαλώντας τους συμμετέχοντες «τρελούς». Ως σήμερα, προβληματίζομαι με τη συλλογική τους έλλειψη αντίληψης. Ενθυμούμενος αυτό το όργιο στεγνής μέθης και ντελίριου, στάθηκε αδύνατο να φανταστώ και τον ελάχιστο ευαίσθητο θεατή να αντιπαρέρχεται, ότι είχα δει μόνο ως μια ακίνδυνη μασκαράτα.

Λίγες μέρες αργότερα, είδα τον Αδόλφο Χίτλερ να απευθύνεται σε μια μαζική συγκέντρωση στο Βερολίνο, δίπλα σε ένα κτίριο τόσο τεράστιο που καταλάμβανε το σύνολο του οικοδομικού τετραγώνου, τα κεντρικά γραφεία του Γερμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Ένα προσωρινό ενιαίο μέτωπο ήταν τότε σε ισχύ ανάμεσα στους ναζί και τους κομμουνιστές, ενάντια στους διεφθαρμένους ρεφορμιστές και τους σοσιαλδημοκράτες.

Η πλατεία ήταν κυριολεκτικά πλημμυρισμένη με 25-30.000 κομμουνιστές εργάτες. Ο Χίτλερ ήρθε με συνοδεία περίπου χιλίων ανδρών. Διέσχισαν την πλατεία και σταμάτησαν κάτω από ένα παράθυρο, από το οποίο παρακολουθούσαν οι ηγέτες του Κομμουνιστικού Κόμματος. Ήμουν μεταξύ τους, έχοντας προσκληθεί από τον Μίντσενμπεργκ, που βρισκόταν στα δεξιά μου. Στα αριστερά μου στάθηκε ο Τέλμαν, γενικός γραμματέας του Κόμματος. Ο Μίντσενμπεργκ εξήγησε τα σχόλιά μου στον Τέλμαν, και μετέφραζε την ομιλία του Χίτλερ σε μένα.

Οι κομμουνιστές φίλοι μου έκαναν κοροϊδευτικές παρατηρήσεις για τον «αστείο ανθρωπάκο» που επρόκειτο να εκφωνήσει τον λόγο στη συγκέντρωση, και θεωρούσαν εκείνους που τον θεωρούσαν απειλή δειλού ή ανόητους.

Καθώς ετοιμαζόταν να μιλήσει, ο Χίτλερ ορθώθηκε άκαμπτα, σαν να περίμενε να διογκωθεί και να γεμίσει το μεγάλο αγγλικό στρατιωτικό αδιάβροχο του ώστε να μοιάζει με γίγαντα. Στη συνέχεια, έκανε ένα νεύμα για να επικρατήσει σιωπή. Μερικοί κομμουνιστές εργαζόμενοι τον αποδοκίμασαν, αλλά μετά από λίγα λεπτά όλο το πλήθος σώπασε απολύτως.

Καθώς ζεστάθηκε, ο Χίτλερ άρχισε να ουρλιάζει και να κουνά τα χέρια του σαν επιληπτικός. Κάτι σ' αυτόν ανατάρταξε, φαίνεται, το βάθος της ψυχής των ομοεθνών του, γιατί μετά από λίγο ένιωσα ένα περίεργο μαγνητικό ρεύμα μεταξύ αυτού και του πλήθους. Ήταν τόσο βαθύ που, όταν τελείωσε, έπειτα από δύο ώρες ομιλίας, επικράτησε μια στιγμή πλήρους σιγής. Ούτε καν οι ομάδες της κομμουνιστικής νεολαίας, που είχαν εντολή να τον γιουχάρουν, δεν το έκαναν. Και τότε, η σιωπή έδωσε τη θέση της σε ένα τεράστιο, εκκωφαντικό χειροκρότημα από όλη την πλατεία.

Καθώς έφευγε, οι οπαδοί του Χίτλερ έκλεισαν τις γραμμές γύρω του με όλα τα σημάδια της αφοσιωμένης πίστης. Ο Τέλμαν και ο Μίντσενμπεργκ γελούσαν σαν σχολιαρόπαιδα. Όσο για μένα, ήμουν τόσο χαμένος και προβληματισμένος, όπως όταν είχα δει το παρακμακό τελετουργικό λίγες μέρες πριν στο Γκρούνβαλντ. Δεν μπορούσα να δω τίποτα για να γελάσω. Αισθάνθηκα πραγματικά βουτηγμένος στη θλίψη.

Ο Μίντσενμπεργκ, ρίχνοντας μια ματιά σε μένα, ρώτησε: «Ντιέγκο, τι τρέχει με σένα;».

«Αυτό που τρέχει», του είπα, «είναι ότι με κατακλύζει ένα προαίσθημα. Το προαίσθημα ότι, αν οι ένοπλοι κομμουνιστές άφηναν σήμερα στον Χίτλερ να φύγει ζωντανός, θα μπορούσε να ζηήσει για να κόψει τα κεφάλια και των δυο συντρόφων μου σε λίγα χρόνια».

Ο Τέλμαν και ο Μίντσενμπεργκ γέλασαν δυνατά. Ο Μίντσενμπεργκ με επαίνεσε για τη ζωηρή φαντασία που είχα ως καλλιτέχνης.

«Θα πρέπει να αστειεύεσαι», είπε. «Δεν ακούσες τον Χίτλερ να μιλά; Δεν κατάλαβες, από όσα σου μετέφραζα, τι ανοησίες έλεγε;».

Του απάντησα: «Μα αυτές οι ανοησίες γεμίζουν επίσης στα κεφάλια των ακροατών, αλαλιασμένων από την πείνα και το φόβο. Ο Χίτλερ τους υπόσχεται μια αλλαγή, οικονομική, πολιτική, πολιτιστική και επιστημονική. Λοιπόν, θέλουν αλλαγές, και μπορεί να είναι σε θέση να κάνουν ακριβώς ό,τι λέει, αφού έχει όλα τα καπιταλιστικά χρήμα πίσω του. Μ' αυτό μπορεί να δώσει τροφή στους πεινασμένους Γερμανούς εργάτες, να τους πείσει να πάνε με το μέρος του και να στραφούν ενάντια σε εμάς. Επιτρέψτε μου να τον πυροβολήσω εγώ τουλάχιστον. Θα αναλάβω την ευθύνη. Είναι ακόμα εντός εμβέλειας».

Μα αυτά τα λόγια μου έκαναν τους γερμανούς συντρόφους να ξεσπάσουν σε ακόμα δυνατότερα γέλια. Αφού ξεράθηκε στο γέλιο, ο Τέλμαν είπε: «Φυσικά, είναι καλύτερα να έχεις κάποιον πάντα έτοιμο να βγάλει από τη μέση τον κλόουν. Μην ανησυχείτε, όμως. Σε λίγους μήνες θα έχει τελειώσει, και τότε θα είμαστε σε θέση να πάρουμε την εξουσία».

Αυτό μου προκάλεσε μονάχα ακόμα μεγαλύτερη θλίψη, και εξέφρασα ξανά τους φόβους μου. Τώρα πια όμως ο Μίντσενμπεργκ δεν χαμογελούσε. Είχε παρακολουθήσει τον Χίτλερ, που βρισκόταν σχεδόν στην άλλη άκρη της πλατείας. Παρατήρησε ότι ο κόσμος τον χειροκροτούσε ακόμα. Πριν φύγει από την πλατεία, ο Χίτλερ έκανε το ναζιστικό χαιρετισμό. Αντί για αποδοκίμασιες, το χειροκρότημα γιγαντώθηκε. Ήταν σαφές ότι ο Χίτλερ είχε κερδίσει πολλούς οπαδούς ανάμεσα στους αριστερούς εργαζόμενους. Ο Μίντσενμπεργκ ξαφνικά έγινε χλωμός κι έπιασε το χέρι μου.

Ο Τέλμαν κοίταξε έκπληκτος και τους δύο μας. Χαμογέλασε αδύναμα και χάιδεψε το κεφάλι μου. Στα ρώσικα, που ακούγονταν βαριά με τη γερμανική προφορά του, είπε, «Νιτσεβό, νιτσεβό» (Δεν είναι τίποτα, απολύτως τίποτα).

Η τρελή φαντασία του καλλιτέχνη επιβεβαιώθηκε αργότερα πικρά. Τόσο ο Τέλμαν όσο και ο φίλος μου Μίντσενμπεργκ ήταν ανάμεσα στα εκατομμύρια των ανθρώπων που θανατώθηκαν από τον «κλόουν» που είχα παρακολουθήσει στην πλατεία εκείνη την ημέρα.

(Βερολίνο 1928: Χίτλερ, ένας «κλόουν» που τον αποθεώνουν τα πλήθη, tvxs.gr/node/88358)

περιεχόμενα

1. Πρόλογος..... 2
2. Μια σύντομη ιστορία του Γερμανικού Μεσοπολέμου (1918-1933)..... 4
3. Σχολιασμός πάνω στις θέσεις «για τη Φιλοσοφία της Ιστορίας»..... 10
4. Για τη Συντηρητική επανάσταση στη Βαϊμάρη και το παράδοξο του Αντιδραστικού Μοντερνισμού..... 18
5. Εθνικοσοσιαλισμός και κριτική θεωρία..... 23
6. Ελλάς Αλεξάντερπλάτς: Η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται, αλλά καλό είναι να τη ξέρουμε..... 26
7. Λίγα λόγια για τις ταινίες..... 29
8. Παράρτημα..... 31
9. Παραπομπές..... 33
10. Υστερόγραφο...Μια εισαγωγή στη μη-φασιστική ζωή.....36

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ιδέα για μια τέτοια μπροσούρα ξεκίνησε να σχηματοποιείται ήδη από το φθινόπωρο του προηγούμενου έτους. Η αφορμή ήταν οι φαινομενικές αναλογίες που υπάρχουν ανάμεσα σε δύο εποχές. Την περίοδο της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης στη Γερμανία και την σημερινή εποχή στην Ελλάδα. Φάνηκε πως ανάλογες «ανησυχίες» είχαν και διάφοροι άλλοι, φέροντες (κυρίαρχο) δημόσιο λόγο στην Ελλάδα¹. Ο Σαμαράς απευθυνόμενος στην Κ.Ο της ΝΔ πριν λίγες μέρες δήλωνε ότι «τα κόμματα των άκρων εκτινάσσονται σε επίπεδα πρωτόγνωρα. (...) Αυτό μοιάζει πολύ -το λέω να το ακούνε οι φίλοι μας οι Ευρωπαίοι- με το τέλος της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης». Από την άλλη, στα μήντια, ρουφιάνοι όπως ο Παπαχελάς κινδυνολογούν αναφερόμενοι στο ενδεχόμενο «αν γίνουν εκλογές τώρα» να «προκύψει Βουλή Βαϊμάρης», ενώ άλλοι, όπως ο Καρακούσης εκφράζουν τη βεβαιότητα ότι «το σύνδρομο της Βαϊμάρης απειλεί ευθέως την Ελλάδα». Η κατάχρηση του όρου «έκτακτη ανάγκη» στον δημόσιο λόγο παραπέμπει αυτόματα στη περίοδο της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης για αυτό «και πληθαίνουν οι αναφορές, άλλοτε στο «φασισμό της εποχής μας» (ακροαριστερός βερμπαλισμός) και άλλοτε στη «δημοκρατία των άκρων» (αφελής ή κουτοπόνηρος αντιολοκληρωτισμός)».²

Στην πραγματικότητα η απειλή του ολοκληρωτισμού εκτοξεύεται προς γνώσιν και συμμόρφωση του ευρύτερου ανταγωνιστικού κινήματος. Η νομιμοποίηση αυτής της απειλής πηγάζει από έναν απλοϊκό ιστορικισμό. Ο κυρίαρχος λόγος μας κουνά το δάκτυλο: «Προσέχτε γιατί υπάρχουν και χειρότερα ενδεχόμενα, όπως έχει δείξει και η Ιστορία...». Στην πραγματικότητα είναι τουλάχιστον υποκριτικό να επικαλείται κανείς σήμερα την δημοκρατία της Βαϊμάρης και την υπονόμευσή της από τα «άκρα»³, ενώ ταυτόχρονα υλοποιεί τη θεσμική εκτροπή «δημοκρατικών» λειτουργιών του πολιτεύματος⁴, προετοιμάζοντας παράλληλα εδώ και χρόνια το κατάλληλο έδαφος για την (απρόσμενη;) επανεμφάνιση του φασιστικού φαινομένου. Οι στρατευμένοι διανοητές του φιλελευθερισμού και οι πολιτικοί διαχειριστές της «κρίσης» κατηγορώντας τα «ανορθολογικά» άκρα συλλήβδην, προετοιμάζουν το έδαφος για την επερχόμενη ολοκλήρωση της δημοκρατίας.

Η ουσία είναι ότι μπαίνουμε σε μια περίοδο παρατεταμένης «κρίσης», η οποία απειλεί να μονιμοποιηθεί ως ένα ιδιότυπο καθεστώς έκτακτου ανάγκης. Οι ρυθμίσεις που αφορούν στην ομαλή αναπαραγωγή του κεφαλαίου θεωρούνται «εθνική ανάγκη», ενώ οι ρυθμίσεις που αφορούν στις κοινωνικές ανάγκες χάνουν κάθε διαπραγματευτική αξία, σε ένα συνολικότερο περιβάλλον κατάργησης κάθε έννοιας πολιτικού κόστους και θυσιάζονται στο βωμό της «κρίσης». «Παρατηρείται λοιπόν ένας δυισμός της συνταγματικής μορφής, ο οποίος συνιστά μια καλυμμένη μορφή του άρθρου 48 («κατάσταση πολιορκίας»). Στην ουσία, οι διατάξεις που αφορούν στη συνδικαλιστική και κοινωνική προστασία αναστέλλονται ωσότου γυρίσουμε σε κάποια «οικονομική ομαλότητα», στην πράξη επ' αόριστον. Η ανάδυση όψεων «έκτακτης ανάγκης» στην Ελλάδα, αποτελεί ένα πιλοτικό πρόγραμμα για το σύνολο των χωρών του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού.»⁵

Τελικά οι αναφορές στη προναζιστική Γερμανία γίνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να λειτουργούν ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία: *αν μετά την οικονομική κρίση επέρχεται πάντα κάποιου είδους ολοκληρωτισμός τότε είναι πραγματικά λίγα αυτά που μπορούμε να κάνουμε σήμερα για να τον αποφύγουμε*. Η γνώση της ιστορίας, εκτός από το να βοηθά την ταξική και κοινωνική συνείδηση λειτουργεί ενίοτε και ανασχετικά. Η ιδέα πως υπάρχουν κάποιες, έστω γενικές ιστορικές τάσεις (αν όχι νόμοι) καθιστά την ιστορική γνώση βαρίδι μπρος στη δημιουργική δράση στο τώρα. **Η ιστορική λήθη είναι σε αυτή την περίπτωση πιο χρήσιμη από την ιστορική μνήμη.**

Το βασικό κείμενο είναι μια σύντομη επεξηγηματική προσπάθεια των περίφημων «Θέσεων για τη Φιλοσοφία της Ιστορίας» του Walter Benjamin. Η απόπειρα αυτή γίνεται από κάποιον που δεν συμφωνεί ούτε με τον ιστορικό υλισμό, ούτε με την προσπάθεια που κάνει ο Walter Benjamin να τον αναστήσει, να τον κάνει λειτουργικό, και ανταγωνιστικό, να του ξαναδώσει ψυχή μέσω της σύνδεσής του με τη θεολογία γιατί τελικά η (ειλικρινής)

¹ Στις παραπομπές παρατίθενται μερικά τέτοια άρθρα κυρίως από τον ημερήσιο τύπο.

² Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, *Η επιστροφή στη Βαϊμάρη: εκσυγχρονίζοντας τον αντικομμουνισμό*
<http://www.avgi.gr/ArticleActions/show.action?articleID=664124>

3

Μνημείο βλακείας αποτελεί το άρθρο του Α. Καρακούση, *Ελληνικός πουζαντισμός*, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=445738>

⁴ Κώστας Καραβίδας, *Βιβλία και αναγνώσεις της Βαϊμάρης: Είναι η Βαϊμάρη επίκαιρη;* <http://monopressgr.wordpress.com>

⁵ Δημήτρης Μπελαντής, *Μέρες Βαϊμάρης*, <http://www.rednotebook.gr/details.php?id=5068>, και για μια πρώτη ολοκληρωμένη ματιά στο ζήτημα της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης βλέπε «Από την εξαίρεση του κανόνα στον κανόνα της εξαίρεσης»: http://thersitis.espiv.net/templates/siteground-j15-43/images/photo-arthra9/stesimo_keim_ekt_anagk_3.pdf

αγωνία του Benjamin είναι μία: να μπει ο ιστορικός υλισμός ανάχωμα στην επέλαση του φασισμού. Είναι ένα κείμενο όμως από τη σκοπιά της αναμνημόνευσης του παρελθόντος, μια προσπάθεια συμβολής στους αγώνες του σήμερα ώστε να δικαιωθούν άνθρωποι τόσο οξύνους και ευαίσθητοι όσο ο Benjamin, σε μια εποχή που φαινόμενα όπως η καπιταλιστική κρίση, η οξεία πολιτισμική/ανθρωπολογική κατάπτωση, ο πόλεμος, η γοητεία του ολοκληρωτισμού είτε είναι πραγματικότητα είτε δεν μοιάζουν πια αδιανόητα.

«Ο κίνδυνος μιας σύγχρονης ήττας οξύνει την ευαισθησία για τις προηγούμενες ήττες, προκαλεί το ενδιαφέρον για τον αγώνα των ηττημένων, ενθαρρύνει το κριτικό βλέμμα στην ιστορία.»⁶

Ο Benjamin αυτοκτονεί το 1940 στα γαλλο-ισπανικά σύνορα όντας εγκλωβισμένος και κυνηγημένος από τις γαλλικές αρχές-συνεργάτες τους Χίτλερ. Τα πράγματα όταν γράφονται οι *Θέσεις* (1940) φαντάζουν τραγικά δύσκολα. Το σύμφωνο Molotov-Ribbentrop έχει υπογραφεί και ο Χίτλερ έχει ήδη καταλάβει ένα μεγάλο μέρος της Ευρώπης. Οι ελπίδες φαίνεται να χάνονται οριστικά... Παράλληλα με το κείμενο αυτό, έγινε μια σύντομη προσπάθεια προσέγγισης του πολιτικού και κοινωνικού κλίματος που διαμορφώθηκε στη Γερμανία από το 1918 έως το 1945. Έτσι συμπεριλαμβάνεται ένα κείμενο που προσεγγίζει ερμηνευτικά την πρώιμη συντηρητική ιδεολογία στη προναζιστική Γερμανία, ιδεολογία που εν πολλοίς διαμόρφωσε την πολιτική πλατφόρμα των ναζί. Επίσης συμπεριλαμβάνεται και ένα ακόμα, σε διαφορετική ιδεολογική κατεύθυνση που προσπαθεί να δείξει την ουσιαστική συνέχεια μεταξύ ολοκληρωτισμού και φιλελευθερισμού. Συμπληρωματικά περιλαμβάνεται και ένα σύντομο χρονολόγιο της κρίσιμης αυτής πολιτικής περιόδου.

Ασφαλώς η βιβλιογραφία είναι τεράστια και απαιτεί κοπιαστική δουλειά που σε αυτή τη φάση δεν έγινε. Μια εύστοχη μελλοντική προοπτική θα μπορούσε να είναι η επικαιροποίηση του ολοκληρωτικού φαινομένου στο σήμερα μέσα από τις σύγχρονες μορφές του, εγχείρημα που απαιτεί διαφορετικά αναλυτικά εργαλεία. Επίσης θα είχε πραγματικά μεγάλο ενδιαφέρον μια ερμηνευτική προσέγγιση στον ιδεολογικό λόγο/πρακτικές της σύγχρονης ελληνικής (ακρο)δεξιάς κάτι που εδώ έγινε μόνο ακροθιγώς. Επιφυλασσόμαστε για το μέλλον και για τα δύο...

Υ.Γ 1 Η μπροσούρα ολοκληρώνεται σκόπιμα πριν τις εκλογές της 6^{ης} Μαΐου. Ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα αυτών, τα κείμενα αποτελούν μια συμβολή στην καλύτερη κατανόηση μιας συγκεκριμένης ιστορικής μορφής του ολοκληρωτισμού. Το αν και με ποια μορφή είναι πιθανό τέτοια φαινόμενα να επαναληφθούν δεν το γνωρίζουμε. Αυτό που γνωρίζουμε είναι πως υπάρχουν ακόμα άνθρωποι που θα κάνουν τα πάντα για να μην το επιτρέψουν. Σε αυτούς είναι αφιερωμένα τα κείμενα αυτά

Πάτρα, Απρίλιος '12

⁶ Michael Löwy, *Walter Benjamin: «Προμήνυμα κινδύνου- Μια ανάγνωση των θέσεων για τη φιλοσοφία της ιστορίας»*, εκδ. Πλέθρον, σελ. 83

ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ (1918-1933)

Νοέμβριος 1918 – Ιούλιος 1919

Στις 9 Νοεμβρίου 1918 ανακηρύσσεται από το σοσιαλδημοκράτη Φίλιπ Σάιντεμαν, ένα από τα έξι μέλη της προσωρινής κυβερνητικής επιτροπής, η Γερμανική Δημοκρατία. Σε όλη τη χώρα έχουν συγκροτηθεί επαναστατικά συμβούλια (Raete) ενώ οι σοσιαλδημοκράτες διακηρύσσουν πως όλη η εξουσία βρίσκεται στα χέρια των συμβουλίων. Από τις 4 Οκτώβρη καγκελάριος είναι ο Μαξ φον Μπάντεν, μοναρχικός. Η Γερμανία είναι σε διαδικασία υπογραφής συνθηκών ανακωχής και ειρήνης έχοντας πληρώσει βαρύ τίμημα (1,8 εκατομμύρια νεκροί) για τη συμμετοχή της σε αυτό που αποκαλέστηκε Α΄ παγκόσμιος πόλεμος και στο οποίο είχε συμμετάσχει από τον Αύγουστο του 1914.

Στις 28 Οκτωβρίου του 1918 στασίασαν οι ναύτες του Κιέλου. Η αφορμή δόθηκε όταν η στρατιωτική διοίκηση απαίτησε από αυτούς να ανοίξουν πυρ ενάντια στον αγγλικό στόλο με κίνδυνο να χαθούν 80,000 ναύτες, παρότι ο πόλεμος είχε ήδη κριθεί. Οι αξιωματικοί αντιδρούν και σκοτώνουν 8 άνδρες. Οι στρατιώτες που καταφτάνουν την άλλη μέρα συναδελφώνονται τελικά με τους εξεγερμένους και έτσι, στις 4 του Νοέμβρη του 1918 σχηματίζονται στο Κιέλο συμβούλια εργατών και στρατιωτών. Ο επαναστατικός πυρετός εξαπλώνεται σε πολλές πόλεις και παντού ξεφυτρώνουν επαναστατικά συμβούλια. Στο Βερολίνο στις 9 Νοεμβρίου γίνεται τεράστια διαδήλωση και καταλαμβάνονται το παλάτι, η διοίκηση της Χωροφυλακής και τα περισσότερα κυβερνητικά κτίρια, τυπογραφεία εφημερίδων, δημόσια κτίρια και εργοστάσια.

Ο αυτοκράτορας Γουλιέλμος ο Β΄ εξαναγκάζεται σε παραίτηση και φεύγει στην Ολλανδία. Ο καγκελάριος Μαξ ορίζει διάδοχό του τον σοσιαλδημοκράτη ηγέτη Φρίντριχ Έμπερτ.⁷ Το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα (SPD) έχει ήδη διασπαστεί από το 1914, λόγω του γεγονότος πως υπερψήφισε τις πολεμικές δαπάνες συνηγορώντας στη συμμετοχή της χώρας στον πόλεμο, γεγονός με τεράστια σημασία για το εως τότε παγκόσμιο εργατικό κί-

νημα. Είναι χαρακτηριστικό πως ενώ στις 25 Ιουλίου του '14 το SPD καλούσε τα εκατομμύρια των μελών του να αντισταθούν στον πόλεμο, μόλις δέκα μέρες μετά, στις 4 Αυγούστου, το κόμμα ψήφισε υπέρ των πολεμικών πιστώσεων. Οι διαφωνούντες δημιούργησαν το 1917 το ανεξάρτητο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα (USPD) στο οποίο συμμετείχε και η φράξια των Σπάρτακιστών με ηγέτες την Ρόζα Λούξεμπουργκ και τον Καρλ Λήμπκνεχτ. Ο Λήμπκνεχτ ήταν ο μόνος βουλευτής του SPD που το 1914 είχε καταψηφίσει το νομοσχέδιο για την έξοδο της χώρας στον πόλεμο. Εκτός από το USPD υπήρχαν επίσης κάποιες μικρότερες ομάδες με αναφορά στην προλεταριακή επανάσταση. Οι σημαντικότερες ήταν η Εργατική Πολιτική και οι μαχητικοί Εργοστασιακοί Αντιπρόσωποι, μια ομάδα επαναστατών συνδικαλιστών στο Βερολίνο. «Οι συνθήκες του πολέμου, η καταστολή αλλά και οι έντονες πολιτικές μεταστροφές συντέιναν σε μια σχετικά ασαφή οργανωτική οριοθέτηση αυτών των ομαδοποιήσεων. Θα μπορούσε ένας εργάτης να συνεργάζεται στο εργοστάσιο του με τους Εργατικούς Αντιπρόσωπους, στη γειτονιά του με τους Ανεξάρτητους και ταυτόχρονα να δήλωνε οπαδός του Λήμπκνεχτ και της Ρόζας».⁸

Στις 10 Νοεμβρίου ο Έμπερτ σχηματίζει μια εξαμελή προσωρινή κυβέρνηση που πρόκειται να οδηγήσει τη χώρα σε εκλογές τον Ιανουάριο του 1919. Η κατάσταση παραμένει έκρυθμη αλλά στο παγγερμανικό συνέδριο των συμβουλίων οι συσχετισμοί είναι υπέρ των σοσιαλδημοκρατών. Ο Σπάρτακος είναι μόνο μια ολιγομελής οργανωμένη κομμουνιστική φράξια στο εσωτερικό του USPD. Τελικά οι αποφάσεις που παίρνονται ευνοούν τη συμμετοχή στην μελλοντική εθνοσυνέλευση, απόφαση που θα προβεί σε βάρος της εξουσίας των συμβουλίων. Ο Έμπερτ συμφωνεί με το στρατηγό Γκραίνερ στη διάθεση του στρατού για τη διατήρηση της τάξης σε αντάλλαγμα με τη πολιτική στήριξη της κυβέρνησης στη αντιμετώπιση του «μπολσεβικισμού» μέσα στο στράτευμα. Η αντεπανάσταση επιτίθεται. Παράλληλα στις 30 Δεκέμβρη αρχίζει τις εργασίες του το πρώτο συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας (KPD). Στις 4 του Γενάρη του 1919 ο διευθυντής της αστυνομίας του Βερολίνου, ο ανεξάρτητος Άιχγκορν, απολύθηκε από τη θέση του και αντικαταστάθηκε από το σοσιαλδημοκράτη Έρνστ. Αυτό θεωρήθηκε πρόκληση καθώς ο Άιχγκορν ήταν από τα

⁷ Στις 12 το μεσημέρι ο Έμπερτ ήταν ήδη επικεφαλής της κυβέρνησης, αφού προηγουμένως είχε διαβεβαιώσει τον πρίγκιπα Μαξ για τις προθέσεις του λέγοντας: «Μισώ την επανάσταση σαν την πανούκλα». Αργότερα στα απομνημονεύματά του ο πρίγκιπας Μαξ δικαιολόγησε ως εξής τις παραπάνω ενέργειές του: «Σκέφτηκα: Είναι σχεδόν βέβαιο ότι η επανάσταση θα νικήσει. Δεν μπορούμε να την καταστείλουμε, ίσως, όμως μπορούμε να την πνίξουμε». Ειδικά δε για το διορισμό του Έμπερτ στη θέση του πρωθυπουργού, ο πρίγκιπας Μαξ δε διστάζει να δηλώσει: «Στην κατάσταση που δημιουργήθηκε, το μοναδικό πρόσωπο που είναι δυνατόν να γίνει καγκελάριος του Ράιχ είναι ο Έμπερτ. Αυτός θα μπορέσει να στρέψει την επαναστατική ενέργεια στα πλαίσια του νόμιμου εκλογικού αγώνα». (Κόκκινος φάκελος: Η επανάσταση στη Γερμανία στα 1918, <http://kokkinosfakelos.blogspot.com/2011/01/1918.html>)

⁸ Μαραγκός Κ., *Η γερμανική επανάσταση (1919) και η τραγωδία του Σπάρτακου*, <http://ks-ee.org/?q=node/83>

πιο αριστερά στελέχη του USPD ενώ ήταν εκλεγμένοι απευθείας από τα συμβούλια. Σε σύσκεψη των εκπροσώπων του Σοβιέτ του Βερολίνου, αποφασίστηκε να καλεστούν οι εργάτες του Βερολίνου σε διαδήλωση στις 5 του Γενάρη και σε περίπτωση ανάγκης να αρχίσουν αγώνα για την ανατροπή της κυβέρνησης. Στις 5 του Γενάρη έγινε μια μεγαλειώδης διαδήλωση. Η επαναστατική επιτροπή, που αποτελούταν από τον Λέντεμπουργκ (Ανεξάρτητοι), τον Σόλτσε (Εργ. Αντιπρόσωποι) και τον Λήμπκνεχτ (KPD), κάλεσε τους εργάτες να αγωνιστούν για τη διάλυση των ενόπλων τμημάτων των «εθελοντών» (Freikorps⁹), για τον οπλισμό του προλεταριάτου και για την επαναφορά του 'Αϊχγκορν στη θέση του. Οι μάχες είναι σκληρές και πολύνεκρες. Ο σοσιαλδημοκράτης Νόσκε¹⁰ αναλαμβάνει να επαναφέρει την τάξη. Απευθύνεται στα Freikorps και έτσι η επανάσταση καταπνίγεται στο αίμα και η Λούξεμπουργκ με τον Λήμπκνεχτ, οι δύο ηγέτες των σπαρτακιστών, δολοφονούνται από τις ακροδεξιές συμμορίες.¹¹ Η απόπειρα της γερμανικής εργατικής τάξης να επαναλάβει τον σοβιετικό Οκτώβρη πέφτει στο κενό.

Η εξέγερση των ναυτών στο Κίελο

Οι εκλογές γίνονται στις 19 Γενάρη 1919. Οι κομμουνιστές δεν συμμετέχουν παρά την αντίθετη άποψη της Ρόζας Λούξεμπουργκ. Ψηφίζουν 30 εκατομμύρια Γερμανοί και πρώτο κόμμα έρχεται το SPD. Η Εθνική (Συντακτική) Συνέλευση άρχισε τις εργασίες της στις 6 του Φλεβάρη στη μικρή πόλη της Θουριγγίας, Βαϊμάρη. Τη μέρα που άρχισαν οι εργασίες της Συνέλευσης, το Κεντρικό Συμβούλιο των Σοβιέτ των εργατών και των στρατιωτών αποφάσισε να της παραδώσει την εξουσία με βάση όσα είχαν συμφωνηθεί στο Παγγερμανικό Συνέδριο των Συμβουλίων των εργατών και στρατιωτών. Στις 9 Φεβρουαρίου 1919 σχηματίζεται κυβέρνηση συνεργασίας από το SPD, το κεντρώο και το δημοκρατικό κόμμα. Η γερμανική κυβέρνηση καλείται να συνυπογράψει τη συνθήκη των Βερσαλλιών. Δεν υπάρχει

καμία δυνατότητα διαπραγμάτευσης και έτσι στις 28 Ιουνίου βάζει την υπογραφή της μέσω του σοσιαλδημοκράτη υπουργού εξωτερικών Χέρμαν Μύλλερ. Το τίμημα είναι βαρύ και βρίσκει τη Γερμανία «εθνικά» ταπεινωμένη. Η συνθήκη επιβάλλει δυσβάστακτους οικονομικούς όρους αποπληρωμής των πολεμικών αποζημιώσεων ενώ το Γερμανικό κράτος «χάνει» πολλά εδάφη της (τέως) Δυτικής Πρωσίας και της Αλσατίας. Επίσης αναγκάζεται σε ελαχιστοποίηση του στρατού της (100,000 άτομα) και σε απώλεια αποικιών και εμπορικών δικαιωμάτων σε τρίτες χώρες.

Στις 31 Ιουλίου 1919 ψηφίζεται το νέο Σύνταγμα. Στη δημοκρατία της Βαϊμάρης το Ράιχσταγκ (νομοθετικό σώμα) εκλέγεται με καθολική ψηφοφορία, η κυβέρνηση αποτελεί το εκτελεστικό σώμα ενώ ο πρόεδρος παραμένει ο απόλυτος κυρίαρχος, εκλεγμένος με 7ετή θητεία απευθείας από το λαό. Διατηρούσε το δικαίωμα να διαλύσει το Ράιχσταγκ, να επιλέξει και να απολύσει τον καγκελάριο, να αναλάβει τον έλεγχο αν «η δημό-

*σια τάξη και ασφάλεια αναστατωνόταν ή διέτρεχαν κίνδυνο. Αυτό ήταν το περιβόητο άρθρο 48».*¹² Ο πρώτος γύρος στη μάχη ανάμεσα στην εργατική και αστική τάξη τελειώνει με νικήτρια τη δεύτερη.

Αύγουστος 1919 - Δεκέμβριος 1923

Το Μάρτιο του 1920 καγκελάριος αναλαμβάνει ο Μπάουερ διαδεχόμενος τον Μύλλερ που είχε οριστεί τον Ιούνιο του '19. Έχει προηγηθεί στις 13 Μαρτίου του 1920 το αποτυχημένο πραξικόπημα του Καπ, ενός Πρώσου ακροδεξιού γραφειοκράτη, ο οποίος συνοδευόμενος από μια ταξιαρχία του ναυτικού βαδίζει προς το Βερολίνο. Ο στρατός δεν τον χτυπά και έτσι η κυβέρνηση φεύγει. Όμως το πραξικόπημα καταρρέει υπό το βάρος μιας γενικής απεργίας τέσσερις μέρες

⁹ Τα Freikorps προέκυψαν από τους στρατιώτες που επέστρεψαν από τα μέτωπα του πολέμου. Οι παρακρατικές αυτές ομάδες αποτελούνταν από ακραίους εθνικιστές οι οποίοι θεωρούσαν τον μαλθακό κοινοβουλευτισμό των άκαπνων Γερμανών «εκεί πίσω στην πατρίδα» (θεωρία του «πισώπλατου μαχαιρώματος») ως την αληθινή αιτία της ήττας και της ταπεινωτικής ειρήνης που ακολούθησε. Οι στρατιώτες αυτοί βίωσαν στα χαρακώματα την «υπερταξική κοινότητα του αίματος και της φυλής» (Fronterlebnis), βιώνοντας τον πόλεμο ως μια ενδιαφέρουσα και επικίνδυνη περιπέτεια (Kriegserlebnis) στον αντιποδα της βαρετής και εκφυλισμένης αστικής ζωής.

¹⁰ Τις μέρες αυτές η κυβέρνηση και στρατός συσκέπτονταν συνεχώς. Σε μια από τις συσκέψεις αυτές ο Νόσκε ζήτησε να παρθούν γενναίες αποφάσεις. Κάποιος του φώναξε: «Καταπιαστείτε λοιπόν μ' αυτό το ζήτημα!». Και ο Νόσκε απάντησε: «Τι να γίνει! Κάποιος ασφαλώς πρέπει να γίνει το αιμοβόρο σκυλί. Εγώ δε φοβάμαι τις ευθύνες».

¹¹ Ασφαλώς εδώ δεν γίνεται εξαντλητική παράθεση και κριτική των πολύ σημαντικών γεγονότων που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της επανάστασης παρά μόνο μια συνοπτική αναφορά. Έχουν γραφτεί πολλά βιβλία που αναφέρονται στο θέμα, τις ευθύνες τα λάθη, τις συνέπειες και στα οποία μπορεί να ανατρέξει κανείς.

¹² Peter Gay, *Η πνευματική ζωή στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης (Γερμανία 1919-1933)*, εκδ. Νησίδες, σελ. 149

μετά. Ο Καπ καταφεύγει στην Ολλανδία και η εκκαθάριση στο εσωτερικό του κρατικού μηχανισμού δε γίνεται ποτέ.

Στις 6 Ιουνίου 1920 γίνονται εκλογές και έπειτα από μακρές διαπραγματεύσεις, κυβέρνηση σχημάτισε ο κεντρικός Κωνσταντίν Φέρενμπαχ τον οποίο διαδέχτηκε στις 10 Μαΐου 1921 ο Γίωσηφ Βιρθ, επίσης κεντρικός, ενώ τον Οκτώβριο του '21 ακολούθησε η δεύτερη θητεία Βιρθ που διήρκεσε μέχρι το Νοέμβριο του 1922. Οι απαιτήσεις των νικητών για την καταβολή των πολεμικών αποζημιώσεων παραμένει μια μεγάλη πληγή. Ο Βιρθ παραδίδει άλλο ένα δις σε χρυσό (από το σύνολο των 132 δις που οφείλονται) και ο πληθωρισμός εκτινάσσεται στα ύψη.

Μάχες μεταξύ ναζί, κομμουνιστών και αστυνομίας

Παράλληλα δολοφονείται ο Ματίας Έρτσεμπεργκ, κεντρικός μετριοπαθής πολιτικός που είχε συνυπογράψει την ανακωχή της χώρας, από δύο πρώην αξιωματικούς που κατέφυγαν τελικά στην Ουγγαρία. Η Ουγγαρία δεν τους παραδίδει, οι συνεργάτες τους αθώνονται και χιλιάδες άνθρωποι γιορτάζουν την δολοφονία χωρίς καμία ενοχή. Τον Οκτώβριο του '21 ο Βιρθ σχηματίζοντας τη δεύτερη κυβέρνηση του, τοποθέτησε υπουργό εξωτερικών τον Βάλτερ Ράτεναου, έναν Εβραίο ιδεαλιστή πολιτικό με σκοπό να διαπραγματευθεί αποτελεσματικά την καταβολή των αποζημιώσεων με τους «αντιγερμανούς» Άγγλους και Γάλλους πολιτικούς. Στις 24 Ιουνίου 1922 ο Ράτεναου δολοφονείται από τρεις νεαρούς εθνικιστές ωθώντας τον Βιρθ να αναφωνήσει πως «ο εχθρός είναι στα δεξιά». Παρόλα αυτά ο μόνος δολοφόνος που φυλακίζεται (ο ένας σκοτώθηκε στη καταδίωξη και ο άλλος αυτοκτόνησε) μένει στη φυλακή μόνο εφτά χρόνια. Η δεξιά έχει αρχίσει να κερδίζει σημαντικό έδαφος ενώ η αστική τάξη συζητά την αντικατάσταση του οκταώρου από το δεκάωρο.

Στις 22 Νοεμβρίου 22 ο Βιρθ παραιτείται και τον διαδέχεται ο Wilhelm Cuno, εφοπλιστής. Οι Γάλλοι συνεχί-

ζουν την πιεστική τους εξωτερική πολιτική. Η καθυστέρηση στην καταβολή των δυσβάσταχτων πολεμικών αποζημιώσεων προσλαμβάνεται ως πρόκληση και έτσι ο γαλλικός στρατός καταλαμβάνει την βιομηχανική περιοχή του Ρουρ για να λειτουργήσει τα εργοστάσια και τα ορυχεία προς όφελος των νικητριών δυνάμεων. Οι εργάτες προχωρούν σε λευκή απεργία και η παραγωγή σταματά. Σημειώνονται αιματηρές συγκρούσεις. Ο πληθωρισμός εξαιτίας της κατοχής εκτινάσσεται. Τον Οκτώβριο του 1923 χρειάζονται τρισεκατομμύρια μάρκα για να αγοραστεί ένα καρβέλι ψωμί. Ο Κούννο παραιτείται τον Ιούλιο του 1923 και τον διαδέχεται ο Στρέζεμαν του συντηρητικού λαϊκού κόμματος. Η πολιτική του Στρέζεμαν χαρακτηρίζεται από τους δεξιούς συμφιλιωτική και έτσι στις 8 Νοεμβρίου 1923 ο Χίτλερ, ο Γκαίρινγκ και ο Λούντεντορφ κάνουν πραξικόπημα στο Μόναχο. Είναι το περίφημο πραξικόπημα της μπυραρίας το οποίο αποτυγχάνει. Ο Χίτλερ καταδικάζεται σε πέντε χρόνια φυλακή (η ελάχιστη ποινή) με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας αλλά μένει στη φυλακή μόνο για εφτά μήνες και αποφυλακίζεται ως σημαντικό πολιτικό πρόσωπο. Ο Χίτλερ είναι ήδη ενταγμένος από το 1919 σε μια μικρή δεξιά ομάδα αντισημιτών αντιδημοκρατών. Το 1920 διατύπωσε το πρόγραμμα του Εθνικοσοσιαλιστικού Γερμανικού Εργατικού Κόμματος (NSDAP). Ακόμα θεωρείται ένας γραφικός, εκκεντρικός τύπος...¹³

Σπαρτακιστές στα οδοφράγματα

Δεκέμβριος 1923 - Οκτώβριος 1929

Ανάμεσα στα χρόνια αυτά εναλλάσσονται στη κυβέρνηση έξι σχηματισμοί. Η κυβέρνηση Στρέζεμαν θεωρήθηκε πολύ ήπια απέναντι στο δεξιό εξτρεμισμό. Οι νικήτριες δυνάμεις παράλληλα απεργάζονται κάποια σχέδια αποχώρησης από το Ρουρ, μείωσης τους ύψους του χρέους και χορήγησης στη Γερμανία νέων δανείων. Ο πρόεδρος Έμπερτ πέθανε στις 28 Φεβρουαρίου 1925 και στις εκλογές τον διαδέχεται ο μοναρχικός γηραιός

¹³ Όπως έλεγε και ο Τέλμαν (γραμματέας του Κ.Κ) για τον Χίτλερ «Φυσικά, είναι καλύτερα να έχεις κάποιον πάντα έτοιμο να βγάλει από τη μέση τον κλόουν. Μην ανησυχείτε, όμως. Σε λίγους μήνες θα έχει τελειώσει, και τότε θα είμαστε σε θέση να πάρουμε την εξουσία», Βερολίνο 1928: Χίτλερ, ένας «κλόουν» που τον αποθεώνουν τα πλήθη, tvxs.gr/node/88358

«ήρωας του πολέμου» αρχιστράτηγος Χίντενμπουργκ. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους υπογράφεται η συνθήκη του Λοκάρνο μεταξύ της Γερμανίας και των Συμμάχων, που τακτοποιούσε το θέμα του Ρουρ και επιχειρούσε να διευθετήσει ειρηνικά όλες τις διαφορές. Ο Στρέζμαν παρέμεινε υπουργός εξωτερικών όλων των κυβερνήσεων και προχώρησε σε συνθήκη φιλίας με την ΕΣΣΔ το 1926 ενώ συνυπέγραψε με τον Γάλλο διπλωμάτη Αριστείδη Μπριάν τη συνθήκη Kellog-Brand που καταδίκασε τον πόλεμο ως όργανο εθνικής πολιτικής. Στο εσωτερικό, η προσωρινή ευμάρεια είναι μόνο εικονική. Παρά τη μείωση της ανεργίας και τη μείωση του πληθωρισμού, η συγκέντρωση του κεφαλαίου ήταν πρωτοφανής. Οι βιομήχανοι και η αστική τάξη γενικότερα βρίσκονταν σε πλήρη πολιτική δραστηριότητα ενισχύοντας την άκρα δεξιά η οποία απεργαζόταν συνεχώς σχέδια ανατροπής ενός καθεστώτος που πάντα την αντιμετώπιζε σκανδαλωδώς ευνοϊκά.

Στις εκλογές του 1928 οι σοσιαλδημοκράτες αυξάνουν τις έδρες τους από 131 σε 152 και αναλαμβάνουν ξανά ηγετικό ρόλο. Ο Χέρμαν Μίλερ σχημάτισε μια κυβέρνηση προσωπικότητας, οι περισσότεροι ήταν σοσιαλδημοκράτες. Οι ναζί κάνουν την πρώτη τους κομματική συγκέντρωση τον Αύγουστο του 1927. Παράλληλα η ηγεσία των ναζί ξεκινά επαφές με “ευυπόληπτους” κύκλους, με αντιδημοκράτες στρατιωτικούς, με Πρώτους γαιοκτήμονες (Γιούνγκερς) και βιομήχανους που ήθελαν να «ξεμπερδέψουν με τα σοσιαλιστικά συνδικάτα». Η δεξιά εξακολουθεί να εκμεταλλεύεται τα διεθνή θέματα για να επεκτείνει την επιρροή της. Την πρωτομαγιά του '29 το KPD κατεβαίνει σε διαδήλωση παρά την απαγόρευση της αστυνομίας. 31 διαδηλωτές δολοφονούνται ενώ απαγορεύεται προσωρινά η κομματική εφημερίδα. Στις 7 Ιουνίου του 1929 υπογράφεται μια οριστική συμφωνία για τις πολεμικές αποζημιώσεις. Η Γερμανία όφειλε να πληρώνει περίπου 2 δις μάρκα ετησίως μέχρι το 1988! Αυτό ήταν το σχέδιο Young. Σύντομα αποδεικνύεται πολύ μακριά από την πραγματικότητα. Ένας από αυτούς που το υπέγραψαν, ο Σαχτ, πρόεδρος της Reichsbank παραιτείται και προσχωρεί στην άκρα δεξιά. Μετέπειτα αναλαμβάνει διευθυντής της Τράπεζας του Ράιχ και από το 1934 υπουργός Οικονομικών των ναζί.

Οκτώβριος 1929 – Μάιος 1932

Στα τέλη του Οκτωβρίου του 1929 καταρρέει η Wall street και η παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία βυθίζεται στην ύφεση. Η γερμανική οικονομία κινδυνεύει με κατάρρευση καθώς η ανεργία εκτινάσσεται, οι εξαγωγές μειώνονται και τα ξένα δάνεια σταματούν. Σε αυτές της συνθήκες οι σοσιαλδημοκράτες ζητούν αύξηση του επιδόματος ανεργίας κάτι που δεν δέχονται ούτε το Κεντρώο ούτε το Λαϊκό κόμμα. Η κυβέρνηση διαλύεται στις 27 Μαρτίου 1930 κι σχηματίζεται νέα

υπό τον Heinrich Brüning. Αυτός επιχειρεί πολιτική περιορισμού των δημοσίων δαπανών και αύξησης των έμμεσων φόρων και των δασμών. Οι ναζί κατεβαίνουν στους δρόμους διαμαρτυρόμενοι για την εθνικά ταπεινωτική πολιτική που ακολουθείται. Ο Brüning μετά από μια πολιτική ήττα του στο Ράιχσταγκ, πραγματοποιεί μια απειλή που έχει εκτοξεύσει και νωρίτερα. Προσφεύγει στο άρθρο 48. Η Γερμανία κυβερνιέται πλέον με προεδρικά διατάγματα.

Στις 14 Σεπτεμβρίου 1930 διεξάγονται νέες εκλογές. Το προεκλογικό καλοκαίρι του 1930 είναι μια εμφυλιοπολεμική βίαιη διαμάχη. Το KPD είχε ήδη δημιουργήσει από τον Ιούλιο του '24 ένοπλες πολιτοφυλακές (Rote Frontkämpferbund) μέσα από τις γραμμές του, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις συγκρούστηκαν με τις ομάδες εφόδου των Ναζί. Μόνο τον Ιούνιο- Ιούλη του '32 έπεσαν 30 νεκροί σε συγκρούσεις με φασίστες. Η αντιφασιστική βία την περίοδο που διανύουμε είναι ένα θέμα που πραγματεύεται το εξαιρετικό βιβλίο *Ναζισμός και εργατική τάξη, Κρίση, κράτος πρόνοιας και αντιφασιστική βία στη Γερμανία του μεσοπολέμου*, Sergio Bologna, Antifa Scripta, 2011. Το παρακάτω απόσπασμα είναι ενδεικτικό:

«(...)καθώς τα βασικά ριζοσπαστικά κόμματα έμπαιναν σε φάση πλήρους δραστηριοποίησης, το *Zusammenstoss [βία]* άρχισε να εξαπλώνεται με ανησυχητικούς ρυθμούς και να αποκτά νέα χαρακτηριστικά. Οι αριθμοί θυμάτων που παραδέχονται τα ίδια τα κόμματα για την περίοδο 1924 - 1929 υποδηλώνουν την ύπαρξη μιας επίμονης σύγκρουσης, η οποία ωστόσο κατά κανένα τρόπο δεν θα μπορούσε ακόμη να χαρακτηριστεί καθολική. Σύμφωνα λοιπόν με το *Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα (NSDAP)*, 30 από τα μέλη του κατέληξαν έπειτα από συγκρούσεις με κομμουνιστές κατά τη διάρκεια της περιόδου. Αντίστοιχα οι τραυματίες ήταν 1.241 μόνο για την περίοδο 1928-1929. Σύμφωνα με τις πηγές του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας (KPD) από την άλλη, κατά τη διάρκεια της περιόδου από το τέλος του 1923 έως τις αρχές του 1930, 92 εργάτες σκοτώθηκαν και 239 τραυματίστηκαν από “φασίστες” (ξέχωρα από τις αντίστοιχες απώλειες που αποδόθηκαν στην αστυνομία). Όσο για τις υπόλοιπες οργανώσεις, τα μέλη των *Stalhelm* που έπεσαν στη μάχη εναντίον του κομμουνισμού σύμφωνα με μια πηγή υπολογίζονται σε 26, ενώ η *Reichsbanner* έχασε 13 μέλη μεταξύ του 1924 και του 1928. Κατά τη διάρκεια της περιόδου που ακολούθησε όμως, ο αριθμός των θυμάτων αυξάνεται δραματικά. Το NSDAP αναφέρει 17 νεκρούς και πάνω από 2.500 τραυματίες το 1930, 42 νεκρούς και 6.300 τραυματίες το 1931· τα αντίστοιχα νούμερα για το τελευταίο έτος προτού ο Χίτλερ καταλάβει την εξουσία είναι 84 και 9.715. Η κομμουνιστική Ερυθρά Βοήθεια, μια οργάνωση που ασχολούνταν με τη νομική βοήθεια και τη γενική υποστήριξη των θυμάτων της πολιτικής βίας και

των οικογενειών τους, υπολόγιζε τα θύματα των Ναζί σε 44 το 1930, 52 το 1931 και 75 μόνο στο πρώτο μισό του 1932, ενώ οι τραυματίες για τα έτη 1930 και 1931 ανέρχονται σε 18.000 (...)»¹⁴

Οι κομμουνιστές κερδίζουν 23 έδρες παραπάνω και φτάνουν τους 77 βουλευτές, το SPD διατηρείται σε υψηλά ποσοστά, το Κεντρώο κόμμα αυξάνει τις έδρες του από 78 σε 87 αλλά πραγματικός νικητής είναι το ναζιστικό κόμμα. Οι 800,000 ψήφοι που είχε έγιναν τώρα 6,5 εκατομμύρια, φτάνοντας τις 107 έδρες. Ο Brüning συνεχίζει να κυβερνά εκδίδοντας το ένα προεδρικό διάταγμα μετά το άλλο. Κάθε επίφαση δημοκρατίας έχει πια χαθεί. Οι ναζί ξεκινούν τις επιθέσεις τους απέναντι στα Εβραϊκά καταστήματα και τον Οκτώβριο του '31 συναντώνται ηγετικά στελέχη τους με βιομήχανους όπως ο Τύσεν και ο Χούγκενμπεργκ, στρατιωτικούς όπως ο Seecht και χρηματιστηριακούς παράγοντες όπως ο Schacht· συνολικά τριακόσιους εκπρόσωπους του κεφαλαίου. Ο Χίτλερ υποσχεται να ξεριζώσει το μαρξισμό από τη Γερμανία. Η συμμαχία της αστικής τάξης με το ναζιστικό κόμμα είναι πια και επίσημα γεγονός. Το Κομμουνιστικό Κόμμα στις 28 Γενάρη του 1932 σε μήνυμα «Προς τους εργάτες της Γερμανίας και τους εργαζόμενους της πόλης και του χωριού» τόνιζε πως «το φλέγον ζήτημα είναι η δημιουργία ενιαίου εργατικού μετώπου (...), ο ενεργός αγώνας εναντίον της μείωσης του μεροκάματου, των έκτακτων φόρων, για να αποκατασταθούν οι δημοκρατικές ελευθερίες και για να οργανωθούν στα εργοστάσια και στις συνοικίες ομάδες ένοπλης αυτοάμυνας που να αποκρούουν τις φασιστικές τρομοκρατικές συμμορίες».¹⁵

“Για κάθε δολοφονημένο εργάτη θα τρώμε δύο μπάτσους. Ζήτω το κόκκινο μέτωπο. Εκδίκηση”.

Στις προεδρικές εκλογές που γίνονται στις αρχές του 1932 ο Χίντενμπουργκ επανεκλέγεται στο δεύτερο γύρο, υποστηριζόμενος και από το SPD¹⁶ με 19 εκατομμύρια ψήφους έναντι 13,5 του Χίτλερ και 4 του Τέλμαν, γραμματέα του κομμουνιστικού κόμματος. Το KPD τηρεί γραμμή ταύτισης του Χίτλερ με τον Χίντενμπουργκ. Τρεις μέρες μετά, ο νεοεκλεγής πρόεδρος διέλυσε τις δύο ναζιστικές παραστρατιωτικές

ομάδες, τους SA και τους SS.

Ιούνιος 1932 – Ιανουάριος 1933

Η κυβέρνηση Brüning απομακρύνεται από τον πρόεδρο και καγκελάριος αναλαμβάνει ο αντιδραστικός κεντρώος πολιτικός Φον Πάπεν. Η κυβέρνηση που συγκροτείται αποτελείται από Γιούνγκερς, βιομήχανους και αριστοκράτες. Η επανάσταση του 1918 είναι σαν να μην έγινε ποτέ. Στις 4 Ιουνίου προκηρύσσονται ξανά εκλογές για τις 31 Ιουλίου ενώ λίγες μέρες αργότερα νομιμοποιούνται ξανά οι SA και οι SS. Οι συγκρούσεις μεταξύ ναζί και κομμουνιστών είναι πλέον σφοδρές. Στις εκλογές οι ναζί κερδίζουν 230 έδρες και οι κομμουνιστές 89. Το Κέντρο και οι σοσιαλδημοκράτες παραμένουν στα ίδια επίπεδα ενώ τα άλλα κόμματα ουσιαστικά εξαφανίζονται. Ο Χίτλερ διαπραγματεύεται με τον Φον Πάπεν την είσοδο ναζί στην κυβέρνηση απαιτώντας τη θέση του καγκελαρίου. Προς το παρόν δεν την παίρνει. Ο Φον Πάπεν διαλύει εκ νέου το κοινοβούλιο και νέες εκλογές διεξάγονται στις 6 Νοεμβρίου του 1932. Οι ναζί φαίνεται προσωρινά να υποχωρούν. Χάνουν 23 έδρες ενώ οι κομμουνιστές κερδίζουν 11. Η κτηνωδία των ναζί είχε θορυβήσει αρκετούς και η αίσθηση της αποδυνάμωσης επιβεβαιώθηκε από μια

σειρά ήττες σε τοπικές εκλογές. Παράλληλα ο Χίτλερ είχε να αντιμετωπίσει την εσωτερική αντιπολίτευση από παλιούς συνοδοιπόρους του, εμποτισμένους με το πνεύμα του πάλαι ποτέ αντιμαρξιστικού (μεν) «σοσιαλιστικού» (δε) προγράμματος του κόμματος. Η ανάγκη για ανοικτές συμμαχίες με την αστική τάξη είχε απογοητεύσει όσους εξακολουθούσαν να δίνουν κάποια σημασία στο δεύτερο συνθετικό του όρου εθνικοσοσιαλισμός.

Ο Φον Πάπεν παραιτείται αλλά συνεχίζει να κυβερνά μέχρι να βρεθεί αντικαταστάτης. Ο στρατηγός Σλάιχερ που κατέχει τα περισσότερα υπουργεία δεν είναι κατάλληλος. Ο Φον Πάπεν συναντάται με τον Χίτλερ ενώ

¹⁴ Sergio Bologna, σελ. 14

¹⁵ Ριζοσπάστης, 11/03/2012, *Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης και η θεωρία των «άκρων»*
<http://www2.rizospastis.gr/wwwengine/story.do?id=6740021&publDate=11/3/2012>

¹⁶ Στο συνέδριο της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, που έγινε στη Λειψία το 1931, ένας απ' τους ηγέτες της, ο Φ. Ταρνόφ, δήλωσε ανοιχτά: «Στεκόμαστε δίπλα στο κρεβάτι του άρρωστου καπιταλισμού όχι μόνο για να κάνουμε διάγνωση. Είμαστε υποχρεωμένοι... να γίνουμε ακριβώς ο γιατρός, που θέλει σοβαρά να θεραπεύσει τον άρρωστο και ωστόσο να διατηρήσουμε το αίσθημα ότι εμείς είμαστε οι κληρονόμοι». «Είναι αυτονόητο – έγραφε ο ηγέτης της κοινοβουλευτικής ομάδας των σοσιαλδημοκρατών στο γερμανικό Ράιχσταγκ Ε. Χάιλμαν – ότι όλη η σοσιαλδημοκρατία εργάζεται για ν' αποτρέψει την κατάρρευση του καπιταλισμού» (Ριζοσπάστης, 11/03/2012)

πιέζει τον Χίντεμπουργκ να ορίσει καγκελάριο τον Χίτλερ και τον ίδιο αντι-καγκελάριο. Όλοι υποτιμούν τον Χίτλερ ακόμα και τώρα. Κάποιοι πιστεύουν πως περιτριγυρισμένος από «σοβαρούς» συντηρητικούς θα είναι ελεγχόμενος. Ακόμα και ο Σλάιχερ υποστηρίζει αυτή τη λύση. Τις πρώτες μέρες του Γενάρη του 1933 στην Κολωνία, στο σπίτι του τραπεζίτη Σρέντερ, συναντήθηκαν οι κεφαλαιοκράτες Φέγκλερ, Κίρντορφ, Τίσεν και Σρέντερ με τον Πάπεν, τον Χούγκεμπεργκ και τον Χίτλερ. Στη συνάντηση αυτή λύθηκε οριστικά το πρόβλημα της παράδοσης της εξουσίας στον Χίτλερ. Ο γέρος υποχωρεί και ορίζει το Χίτλερ καγκελάριο στις 30 Ιανουαρίου 1933. Το ΚΚΓ πραγματοποιεί στροφή 180 μοιρών¹⁷, καλώντας το SPD να οργανώσουν μαζί γενική απεργία. Ήταν όμως πια αργά. Οι γραφειοκράτες του SPD αντιτίθενται, ελπίζοντας ακόμη ότι η αστική τάξη θα στραφεί ενάντια στον φασισμό αν οι εργάτες δείξουν μετριοπάθεια και νομιμοφροσύνη. Στις 20 Φεβρουαρίου 1933, λίγο πριν από τις γερμανικές εκλογές της 5ης Μαρτίου 1933, μετά από πρόσκληση του Γκέρινγκ, περίπου 25 από τους μεγαλύτερους βιομήχανους της Γερμανίας, μαζί με τον Σαχτ, συναντήθηκαν στο Βερολίνο. Στη συνάντηση αυτή ο Χίτλερ ανακοίνωσε την πρόθεση των ναζί να αποκτήσουν τον ολοκληρωτικό έλεγχο της Γερμανίας, να διαλύσουν το κοινοβουλευτικό σύστημα, να χτυπήσουν κάθε αντιπολίτευση με βία και να αποκαταστήσουν τη δύναμη της Βέρμαχτ. Είπε μάλιστα πως «οι εκλογές της 5ης Μαρτίου θα είναι οι τελευταίες τα επόμενα δέκα χρόνια, ίσως μάλιστα και για τα επόμενα εκατό χρόνια». Μεταξύ των παρευρισκομένων ήταν ο Γουστάβος Κρουπ, επικεφαλής της πολεμικής βιομηχανίας Alfried Krupp A.G. και πρόεδρος του Συνδέσμου Βιομηχάνων, τέσσερα ηγετικά στελέχη της I. G. Farben, μιας εκ των μεγαλύτερων βιομηχανιών χημικών στον κόσμο, ο Αλβέρτος Βόγκλερ, επικεφαλής της United Steel Works και άλλοι επιφανείς βιομήχανοι. Η συνάντηση έληξε με τη σύσταση ειδικού ταμείου υποστήριξης των ναζί στις επερχόμενες εκλογές του Μάρτη, ύψους 3.000.000 μάρκων.

Στις 27 Φλεβάρη του '33 οργανώνεται η γνωστή προβοκάτσια της πυρκαγιάς στο Ράιχσταγκ. Αμέσως καταργούνται με αναγκαστικό διάταγμα τα κυριότερα πολιτικά δικαιώματα. Εξαπολύεται κύμα συλλήψεων, ενώ συλλαμβάνεται και ο Τέλμαν. Απαγορεύεται ο τύπος του ΚΚΓ, αλλά και του SPD. Στις εκλογές του

Μάρτη του 1933, το Εθνοσοσιαλιστικό Κόμμα του Χίτλερ πήρε το 43,9% των ψήφων και την πλειοψηφία στη Βουλή. Οι Ναζί ενώνουν τις 288 έδρες τους με τις 52 των Εθνικιστών Γερμανών και τις 83 του καθολικού Κέντρου και σχηματίζουν κυβέρνηση. Την άλλη μέρα καταργούνται οι 81 έδρες του ΚΚ. Τα πράγματα από κει και πέρα παίρνουν το δρόμο τους. Όπως σημειώνει ο Τρότσκι το 1933 «το χρονικό διάστημα που μας χωρίζει από μία νέα ευρωπαϊκή καταστροφή καθορίζεται από τον αναγκαίο χρόνο επανεξοπλισμού της Γερμανίας».¹⁸

Γενικεύονται οι διώξεις όλων των αντικαθεστωτικών, διαλύονται τα συνδικάτα και την θέση τους παίρνει το Γερμανικό Μέτωπο Εργασίας, ενώ μέχρι τον Ιούνη διαλύονται όλα τα πολιτικά κόμματα εκτός του ναζιστικού και οργανώνονται τα πρώτα στρατόπεδα συγκέντρωσης (Νταχάου). Στις 30 Γενάρη του 1934 ο Χίτλερ εξοντώνει τους αντιπάλους του (Σλάιχερ, Ρεμ, Στράσσερ) μέσα στο κόμμα, διαλύοντας τα «απειθαρχα» SA. Είναι η «Νύχτα των μεγάλων μαχαιριών». Μετά το θάνατο του Χίντεμπουργκ, ο Χίτλερ γίνεται καγκελάριος του Ράιχ. Ακολουθεί το πρόγραμμα για την οικονομική αυτάρκεια με αύξηση των φόρων και εντατικοποίηση της παραγωγής ενώ γίνονται μεγάλα δημόσια έργα με βάση την πολεμική βιομηχανία. Θεσμοθετούνται οι Φυλετικοί Νόμοι της Νυρεμβέργης, η απαγόρευση γάμων μεταξύ «άριων» και Εβραίων καθώς και η απαγόρευση κάθε δημόσιου λειτουργήματος στους τελευταίους. Γίνονται μαζικές εκκαθαρίσεις αντικαθεστωτικών ενώ στις 9 Νοεμβρίου 1938 εξαπολύεται πογκρόμ κατά των Εβραίων, είναι η περίφημη «Νύχτα των κρυστάλλων». Παράλληλα διεξάγεται γενική προετοιμασία για τον επερχόμενο ολοκληρωτικό πόλεμο.

Σε γενικές γραμμές η ιστορική ανασκόπηση βασίζεται στα βιβλία:

Η πνευματική ζωή στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης (Γερμανία 1919-1933), Peter Gay, Νησίδες, 2010

Αδόλφος Χίτλερ, Η άνοδος, η σφαγή, η κατάρρευση, (συλλογικό), Ελευθεροτυπία, 2008

Η εποχή των άκρων, Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914-1991, Eric Hobsbawm

Σκοτεινή ήπειρος, Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας, Mark Mazower, Αλεξάνδρεια, 2001

¹⁷ Εώς τότε η γραμμή του ΚΚΓ ήταν αυτή του σοσιαλφασισμού, της πλήρους ταύτισης δηλαδή της σοσιαλδημοκρατίας και του φασισμού σε αντίθεση με τη λογική του ταξικού Ενιαίου Μετώπου που πρόβαλε ο Τρότσκι («βαδίζουμε χώρια, χτυπάμε μαζί») και άλλοι μαρξιστές. Αργότερα είχαμε την εφαρμογή της λογικής του λαϊκού μετώπου σε Γαλλία και Ισπανία. Η γερμανική εμπειρία ήταν καθοριστική αλλά παρερμηνεύτηκε. Η συμμαχία με ριζοσπαστικά αστικά στρώματα είχε εξίσου καταστροφικές συνέπειες. (βλ. *Το Ευρωπαϊκό εργατικό κίνημα στο Μεσοπόλεμο*, Σ. Ι. Σεφεριάδης, <http://diktio.org/node/827>)

¹⁸ Λ. Τρότσκι, *Τι είναι ο εθνικοσοσιαλισμός*, <http://avantgarde2009.wordpress.com/2009/06/25/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%BF-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%83/>

-Εισαγωγή-

Σαν ένας ναυαγός που καταφέρνει να επιπλέει σκαρφαλωμένος στο κατάρτι που ήδη διαλύεται. Όμως από εκεί έχει μια πιθανότητα να καλέσει σε βοήθεια.

Walter Benjamin (1931)

Το θεωρητικό υπόβαθρο του Walter Benjamin αποτελείται από μια εντελώς ετερόδοξη και ιδιοσυγκρασιακή σύζευξη τριών φιλοσοφικών προκειμένων: του μαρξισμού, του ρομαντισμού και του μεσσιανισμού. Δεν πρόκειται για σύνθεση των τριών αυτών ρευμάτων αλλά για τα πρωτογενή υλικά που τον οδήγησαν σε μια εντελώς πρωτότυπη σύλληψη. Δεν θα μπορούμε εδώ σε σύνοψη της αντιμαχίας περί των φιλοσοφικών καταβολών του έργου του γιατί αυτό που ενδιαφέρει είναι η όποια χρησιμότητα μπορεί αυτό να έχει στο σήμερα και μόνο αυτό. Επιδίωξη του Benjamin ήταν «να καταπιαστεί πολιτικά με τα προβλήματα που σχετίζονταν με τη διάλυση της Βαϊμάρης και την άνοδο του φασισμού»¹⁹. Οι θέσεις είναι η τελική του θεωρητική κατάθεση.

Ο Benjamin θέλει να ενεργοποιήσει την άρνηση της μνήμης που αντιπροσωπεύει η λήθη. Η αρνητικότητα αυτή είναι «αποτυπωμένη στα δημιουργήματα του πολιτισμού-ήττες, ερειπωμένες ελπίδες, συντριμμένες δυνατότητες, ότι ο χρόνος της ιστορίας όπως γράφεται από τους νικητές έχει διαγράψει».²⁰ Οι θέσεις είναι το τελευταίο κείμενο του Benjamin. Ο Brecht σημείωνε σχετικά: «Ο Benjamin στρέφεται κατά των παραστάσεων της ιστορίας ως μιας πορείας, της προόδου ως ενός δυναμικού εγχειρήματος φρόνιμων ανθρώπων, της εργασίας ως της πηγής του ήθους, των εργατών ως των προστατευόμενων της τεχνικής κλπ. Χλευάζει τη φράση που ακούγεται συχνά ότι πρέπει να εκπλησστεί κανείς που κάτι σα το φασισμό είναι δυνατόν να υπάρχει "ακόμη σ' αυτόν τον αιώνα" (λες και δεν είναι ο καρπός όλων των αιώνων). -Κοντολογίς αυτή η σύντομη εργασία είναι σαφής και ξεκαθαρίζει τα πράγματα (παρ'όλα τα μεταφορικά και τα ιουδαϊκά) και αναλογίζεται κανείς με τρόπο πόσοι λίγοι είναι έτοιμοι έστω να παρεξηγήσουν κάτι τέτοιο».²¹

Το αποτέλεσμα της εργασίας αυτή του Benjamin είναι ένας αιρετικός μαρξισμός, ένας «μεσσιανικός μαρξισμός». Πάνω από όλα όμως αντανακλά μια ιστορία ανοιχτή, ένα μαρξισμό της μη προβλεψιμότητας: η ιστο-

ρία είναι ανοιχτή και το καινούριο είναι δυνατό. Από αυτήν άποψη το έργο του Benjamin είναι οιονεί χρήσιμο. Γιατί αντίθετα με τις δοξασίες περί τέλους της Ιστορίας, οι πόλεμοι, οι εθνικές συγκρούσεις, ο ρατσισμός, η ξеноφοβία και η απειλή του ολοκληρωτισμού είναι ακόμα εδώ. Ακόμα περισσότερο όταν η δυνατότητα μιας μη αντιστρεπτής οικολογικής καταστροφής είναι πάντα μια πραγματικότητα. Στην σημερινή κρίσιμη κατάσταση στην οποία έχουμε περιέλθει, ο εξανδραποδισμός της ελληνικής κοινωνίας είναι προ των πυλών εκτός και αν...εκτός και αν οι καταπιεσμένοι σταματήσουν το τρένο της *καπιταλιστικής προόδου* που κατευθύνεται ολοταχώς προς το γκρεμό. Ο Benjamin δεν είναι ουτοπιστής, εκφράζει μάλλον έναν επαναστατικό πεσσιμισμό.

Η άνοδος νέων μορφών βαρβαρότητας δεν είναι αναπόφευκτη αλλά απαιτεί άμεση δράση στο τώρα για να ανακοπεί, δράση που η ελληνική αριστερά για άλλη μια φορά δεν ανέλαβε, με αποτέλεσμα την εγκαθίδρυση της ακροδεξιάς ως καθοριστικής πολιτικής και κοινωνικής δύναμης. Αυτό το γεγονός αναδεικνύει τη χρησιμότητα του έργου του Benjamin μπρος στην απειλητική επανεμφάνιση των φασιστικών ιδεών. Δεν υποστηρίζουμε ασφαλώς μια μεσσιανική θεωρία της ιστορίας. Κάτι τέτοιο θα ήταν αφελές. Διαβλέπουμε όμως για άλλη μια φορά την ακαμψία και την έλλειψη άμεσης επαναστατικής προοπτικής μπροστά στην επανεμφάνιση του αδιανόητου.

Υ.Γ Θεώρησα περιττό να ανατυπώσω το πρωτότυπο κείμενο. Για όσους ενδιαφέρονται μπορούν να απευθυνθούν στην εξαιρετική δουλειά από την κολλεκτίβα φυγής bajaj, *Πινέζες στο πάτωμα της θεωρητικής απραξίας*, *Πινέζα 11^η*, και να την «κατεβάσουν»: <http://sara-jevomag.gr/vivliothiki/benjamin.html>

22 Γενάρη '33. Οι ναζι κάνουν συγκέντρωση-επίδειξη δύναμης έξω από τα γραφεία του KPD

¹⁹ Richard Wolin Walter Benjamin Ένας αισθητικός της λύτρωσης, σελ.6

²⁰Σ. Σταυρίδης-Δ. Καρύδας Στους οδοδείκτες της ιστορίας, Ο Πολίτης,τ.64, σελ.29

²¹Μετάφρ. Γιώργος Φαράκλας, Η επανάσταση ως εκδίκηση, Ο Πολίτης, τ.43 σελ.33

-Θέση Ι-

Οι θέσεις ξεκινούν εντυπωσιακά με μια αινιγματική αναπαράσταση της συσχέτισης ανάμεσα στις δυο θεμελιώδεις έννοιες του μπενγιαμινικού σύμπαντος: τη *θεολογία* και τον *ιστορικό υλισμό*. Ο ιστορικός υλισμός είναι μια κούκλα που παίζει σκάκι και κερδίζει απαντώντας αυτόματα σε κάθε κίνηση του αντιπάλου με τη βοήθεια ενός νάνου, της *θεολογίας*, που είναι κρυμμένος μέσα στον μηχανισμό-σκακιέρα. Για τον Benjamin ο χονδροειδής ιστορικός υλισμός²² είναι ένα αφελές θύμα της ιδεολογίας της προόδου, της αέναης ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, των σιδερένιων «νόμων της ιστορίας». Αυτός ο ιστορικός υλισμός δεν μπορεί να κερδίζει την παρτίδα απέναντι στον φασισμό, που παίζεται την εποχή που γράφει τις *θέσεις* ο Benjamin. Σε αυτή την παρτίδα, παίζεται το μέλλον της ανθρωπότητας και είναι αδύνατον αυτή να κερδηθεί χωρίς μια σωστή ερμηνεία της Ιστορίας. Μόνο με τη βοήθεια της θεολογίας μπορεί ο ιστορικός υλισμός να αποκτήσει *ψυχή* και να κερδίσει. Οι δυο βασικές έννοιες που μας βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα τι ακριβώς σημαίνει για τον Benjamin η θεολογία, είναι η *αναμνημόνευση* (Eingedenken) και η *μεσσιανική λύτρωση* (Erlösung). Με κάποιον τρόπο ο Benjamin αντιλαμβάνεται τη θεολογία σε διαλεκτική σχέση με τον υλισμό στο βαθμό που οι δύο έννοιες αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοεξυπηρετούνται. Η θεολογία δεν είναι για τον Benjamin ένας στοχασμός πάνω στην ύπαρξη του Θεού αλλά αντίθετα υπηρετεί τον αγώνα των καταπιεσμένων.

Ή για να είμαστε ακριβέστεροι «θα πρέπει να χρησιμεύσει στην αποκατάσταση της εκρηκτικής, μεσσιανικής, επαναστατικής δύναμης του ιστορικού υλισμού- ο οποίος έχει εκπέσει σε ένα άθλιο αυτόματο μέσω των επιγόνων του.»²³ Κατά μία έννοια αυτή η σύλληψη της θεολογίας μας θυμίζει την θεολογία της Απελευθέρωσης που άκμασε στη Λατινική Αμερική ως σύζευξη του μαρξισμού και της θεολογίας²⁴ νοηματοδωτόντας ιδεολογικά και

πολιτικά πολλά αντάρτικα κινήματα στις δεκαετίες του '60 και '70.

-Θέση ΙΙ-

Ο Benjamin στη δεύτερη θέση πραγματεύεται τη σχέση τόσο του ατομικού όσο και του συλλογικού όντος με το παρελθόν, την ιστορία. Καταρχάς συσχετίζει την *απελευθέρωση* (Erlösung) με την οριστική λύτρωση από το παρελθόν. Θα ήμασταν ευτυχισμένοι αν μπορούσαμε να είμαστε σήμερα όλα αυτά που θα θέλαμε να είμαστε αλλά δεν υπήρξαμε ποτέ. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο είναι εντυπωσιακό το γεγονός πως οι άνθρωποι δεν φθονούν το μέλλον αλλά το παρελθόν τους. Ο Benjamin εμπνέεται τόσο από τον Hermann Lotz, έναν εντελώς άγνωστο σήμερα Γερμανό φιλόσοφο, όσο και από τον Max Horkheimer ο οποίος σε ένα άρθρο του για τον Bergson στα 1934, αναφέρεται στην ανθρώπινη συνείδηση, την ιστορικά καθορισμένη ανθρώπινη συνείδηση του σήμερα, ως την μόνη δυνατή λειτουργία μέσω της οποίας μπορούν να αρ-

θούν οι παρελθούσες αδικίες. Η αναμνημόνευση, δηλαδή «η στοχαστική σκέψη στη συνείδηση των αδικιών του παρελθόντος ή της ιστορικής αναζήτησης»²⁵ είναι ένα από τα καθήκοντα του θεολογικού νάνου. Για τον Horkheimer η διαρκής αναμνημόνευση ενέχει τον κίνδυνο μιας ολότελα μεταφυσικής σύλληψης της Ιστορίας που μπορεί να οδηγήσει στην προσμονή της Δευτέρας Παρουσίας. Ο Benjamin θεωρεί τη λύτρωση ως τη μόνη συνθήκη που καθιστά χρήσιμη την απομνημόνευση. Η λύτρωση αυτή είναι η χειραφέτηση των

καταπιεσμένων. Και αυτή η χειραφέτηση ασφαλώς είναι έργο των ίδιων των καταπιεσμένων. Δεν πρόκειται όμως για ένα μόνιμο βλέμμα στο παρελθόν αλλά και για μια παράλληλη δράση στο παρόν. Στον Benjamin «η βιαιότητα της προφητικής παράδοσης και η ριζοσπαστικότητα της μαρξιστικής οπτικής συνενώνονται στην απαίτηση μιας σωτηρίας που δεν είναι μόνο αποκατάσταση του παρελθόντος αλλά και δραστική μεταμόρφωση του παρόντος.»²⁶

²² Ο Β. ασκεί κριτική στον ιστορικό υλισμό όπως αυτός εκφράζεται από τους εκπροσώπους της 2^{ης} και 3^{ης} Διεθνούς καθώς και από τους Γερμανούς σοσιαλδημοκράτες. Η συζήτηση που προκαλεί είναι εντός των πλαισίων του μαρξισμού και πρόκειται μάλλον για μια προσπάθεια να τον καταστήσει ανταγωνιστικό ως προς την επέλαση του φασισμού. Η όλη προβληματική έγκειται στην αποτροπή της ήττας που προμηνύεται.

²³ Michael Löwy, σελ. 56

²⁴ Παρακινδυνεύουμε εδώ να αποδώσουμε τη απελευθερωσιακή χροιά της θεολογίας όπως την αντιλαμβάνεται ο Benjamin στον αγώνα των αφρικανών σκλάβων στις ΗΠΑ. Αυτή η διττή θεολογική-κοσμική διάσταση της απελευθέρωσης αποτυπώθηκε τόσο στα θρησκευτικά γκόσπελ και στα τραγούδια των φυτειών όσο και αργότερα στα μπλουζ τραγούδια των απελεύθερων.

²⁵ Michael Löwy, σελ. 64

²⁶ Michael Löwy, σελ. 67

-Θέση III-

Σε συνέχεια της δεύτερης θέσης παρουσιάζεται εδώ μια συμμετρική και συμπληρωματική της αντιστροφή. Το παρελθόν, κάθε πτυχή των περασμένων αγώνων, κάθε αδικαίωτη προσπάθεια για απαλλαγή από την τυραννία θα αποκατασταθεί μόνο εάν και όταν η ανθρωπότητα λυτρωθεί. Τότε θα αναμνημονευτούν, θα αποκατασταθούν δηλαδή όλες οι μικρές ή μεγάλες προσπάθειες χειραφέτησης. Χωρίς να τίθεται θέμα αντικατάστασης του Marx, ο Benjamin έχει στο μυαλό του το κίνημα των σουρεαλιστών οι οποίοι κατά τον ίδιο, ενεργούν σε ένα πλαίσιο αναμνημονευσης των επαναστατικών στιγμών του παρελθόντος –είτε πρόκειται για τους ουτοπικούς σοσιαλιστές είτε άλλους- με σκοπό όμως τον εμπλουτισμό της –πάντα μαρξιστικής- σύγχρονης τους επαναστατικής κουλτούρας.

-Θέση IV-

Ο Benjamin στη θέση αυτή αποδίδει μεγάλη σημασία στο ρόλο που παίζουν οι πνευματικές και ηθικές δυνάμεις στην έκβαση της ταξικής πάλης. Πίστη, θάρρος, καρτερία, χιούμορ, πανουργία. Συγκροτείται έτσι μια εντελώς ιδιαίτερη, ιδιοσυγκρασιακή σύλληψη της διαλεκτικής ανάμεσα στο υλικό και το πνευματικό που υπερβαίνει το γνωστό σχήμα υποδομής-υπερδομής. Η διακυβέρνηση του αγώνα είναι υλική αλλά το κίνητρο των κοινωνικών φορέων είναι πνευματικό. Για τον Benjamin η ιστορία δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια αλυσίδα νικών των τάξεων που κυβερνούν. Όμως κάθε αγώνας του σήμερα φωτίζει το παρελθόν και τις –χαμένες- μάχες που έχουν δοθεί. Καμιά νίκη της αστικής τάξης δεν δικαιώνεται στο όνομα μιας αναπόφευκτης ιστορικής προόδου. «Οι σημερινοί αγώνες αμφισβητούν τις ιστορικές νίκες των καταπιεστών, διότι υπονομεύουν τη νομιμότητα της εξουσίας της παλιάς και της σημερινής κυρίαρχης τάξης».²⁷

-Θέση V-

Ο Benjamin προτείνει εδώ το φιλοσοφικό ανάλογο της αναμνημόνευσης και της λύτρωσης στο εκκοσμικευμένο πεδίο: Ιστορία και Πολιτική. Σε μία από τις προπαρασκευαστικές σημειώσεις για τη Θέση γράφει: «Αυτή η σύλληψη [του παρόντος] δημιουργεί μια σύνδεση ανάμεσα στη γραφή της ιστορίας και την Πολιτική, που είναι ταυτόσημη με τη θεολογική σύνδεση ανάμεσα στην αναμνημόνευση και τη λύτρωση».²⁸ Το παρόν ερμηνεύεται με εικόνες τις οποίες ο Benjamin χαρακτηρίζει διαλεκτικές, εικόνες ικανές να καταργήσουν την αντίφαση ανάμεσα σε παρελθόν και παρόν, θεωρία και

πράξη. Η σύλληψη αυτή δεν περιορίζεται στο ιστοριογραφικό πεδίο, είναι και πολιτική. Οι διαλεκτικές εικόνες δεν αποτελούν απλές αναπαραστάσεις γεγονότων αλλά «είναι προϊόν μιας σκέψης που συγκροτείται μέσα από εικόνες, κάτι σαν εμβλήματα με συμπυκνωμένο περιεχόμενο που μπορούν μονομιάς να αποκαλύψουν μια ιστορική γνώση στρατευμένη στην ανάκτηση της ελπίδας για ένα διαφορετικό μέλλον».²⁸ Η διάσωση του παρελθόντος ολοκληρώνεται μέσα στο αγωνιζόμενο παρόν και μόνο σε αυτό.

-Θέση VI-

Η έκτη θέση ξεκινά με μια πολεμική στον χυδαίο ιστορικισμό μάταιη πρόθεση του οποίου είναι να αναπαραστήσει την ιστορία έτσι όπως ακριβώς ήταν και τελειώνει με μία σιβυλλική, τρομαχτική, ενορατική διατύπωση· ίσως το πιο διάσημο απόφθεγμα των θέσεων.

*«Το χάρισμα να υποδαυλίζει τη σπίθα της ελπίδας λαχαινει μόνο στον ιστοριογράφο που είναι απολύτως πεπεισμένος ότι από τον εχθρό, αν εκείνος νικήσει, ακόμα και οι νεκροί δεν θα βρουν κάπου ασφάλεια. Και αυτός ο εχθρός δεν έχει πάψει να νικά».*²⁹

Τη στιγμή του κινδύνου, ο επαναστάτης ή ο ιστορικός που είναι ταγμένος στο πλευρό της, θα πρέπει να αδράξει τη φευγαλέα και αβέβαιη ευκαιρία σωτηρίας πριν να είναι πολύ αργά. Αυτός ο κίνδυνος είναι διπλός. Αφορά τόσο στην ιστορία του παρελθόντος, και τον κίνδυνο να γίνει εργαλείο στα χέρια των κυρίαρχων τάξεων μέσα από την παραποίηση και λησμονιά των αγώνων, όσο και στον τωρινό κίνδυνο: τον φασισμό. Ο Benjamin μπροστά σε αυτό το διττό κίνδυνο και παρόλη την απαισιοδοξία του, διακρίνει στα πλήθη που «σήμερα είναι ζυμωμένα από τα χέρια των δικτατόρων» πυρήνες αντίστασης παρόμοιους με αυτούς που σχημάτισαν τους επαναστατικούς πυρήνες του 1848. Ακριβώς δηλαδή σε μια στιγμή κινδύνου εμφανίζεται μια σωτηρία συναστρία μεταξύ παρελθόντος και παρόντος.

Μέλη της ναζιστικής νεολαίας

²⁷ Michael Löwy, σελ. 77

²⁸ Michael Löwy, σελ. 79

²⁹ Σταυρίδης-Καρύδας, σελ.33

³⁰ Michael Löwy, σελ. 83

-Θέση VII-

Το παρελθόν μπορεί να γίνει κατανοητό μόνο υπό το φως του παρόντος, η πραγματική του εικόνα είναι φευγαλέα και εφήμερη- «όσο και μια αστραπή». Το να αναμνημονεύουμε το παρελθόν αγνοώντας το παρόν μας οδηγεί στην αγκαλιά των κυρίαρχων. Η επίθεση ενάντια στον ιστορικισμό είναι εδώ σφοδρή. Ο ιστορικισμός κατακλύζεται από μια ενσυναίσθηση- μια συναισθηματική ταύτιση με τους νικητές. Ο Benjamin εδώ εμπνέεται από το Nietzsche ο οποίος περιφρονούσε τους ιστορικούς που αισθάνονται θαυμασμό για την επιτυχία και σκύβουν καταφατικά το κεφάλι σε κάθε εξουσία. Στα μάτια του η αρετή συνιστάται στο να αντιστέκεται ο ιστορικός στην τυραννία του πραγματικού, να κολυμπά ενάντια στα κύματα της ιστορίας, να αγωνίζεται εναντίον τους. Ο Nietzsche μιλά στο όνομα του εξεγερμένου ατόμου. Για τον Benjamin ζητούμενο είναι να *απαλλάξει κανείς την ιστορία από το σπόρο του ιστορικισμού*. Αυτό το αίτημα έχει διττή σημασία. Ιστορική, που σημαίνει να αντιλαμβανόμαστε την ιστορική διαδικασία όχι σαν μια σωρευτική διαδικασία αγώνων που προοδευτικά βελτίωσαν τους όρους ζωής στο τώρα, αλλά σαν μια τεράστια θριαμβευτική πομπή των κυρίαρχων τάξεων που συνεχώς νικούν, πομπή που διακόπτεται sporadικά από τα εξεγερτικά θραύσματα των υποτελών τάξεων. Πολιτική (επικαιρη), που σημαίνει πως η λύτρωση/επανάσταση δεν θα έρθει ως φυσικό γεγονός αλλά ως αποτέλεσμα μιας ενσυνείδητης παρεμβολής στο ρου των πραγμάτων. Αν αφεθεί στη αγκαλιά του ιστορικισμού, η ιστορία δεν θα κάνει άλλο από το να αναπαράγει νέους πολέμους, νέες καταστροφές, νέα καταπίεση.

Ο επαναστατικός πεσσιμισμός του Benjamin αντιμετωπίζει την βαρβαρότητα και τον πολιτισμό διαλεκτικά ως μια αντιφατική ταυτότητα. Τα μεγάλα έργα τέχνης και πολιτισμού είναι θεμελιωμένα στην οδύνη και τη σκλαβιά του πλήθους. Η υψηλή τέχνη κοινωνείται διαδοχικά από τη μια στην επόμενη κυρίαρχη τάξη εν μέσω πολέμων και καταστροφών στην οποία οι υποτελείς είναι το τεκμήριο της βαρβαρότητας. Η λαμπρή κουλτούρα της Βαϊμάρης πρέπει να λογοδοτήσει για τις στρατιές των φτωχών και ανέργων προλεταρίων στα καταγώγια του Βερολίνου. Παρ' όλα αυτά ο Benjamin δεν απορρίπτει τα έργα της υψηλής κουλτούρας. Η υλιστική κριτική πρέπει να διαφυλάξει το ουτοπικό περιεχόμενο που βρίσκεται στην καρδιά των έργων τέχνης.

-Θέση VIII-

Ξανά εδώ ο Benjamin προσπαθεί να αντιμετωπίσει το

σαράκι του ιστορικισμού. Το μεγάλο ζήτημα της εποχής παραμένει ο φασισμός. Για τον απλοϊκό ιστορικισμό η εμφάνισή του είναι ένα ανεξήγητο φαινόμενο, μια ακατανόητη οπισθοδρόμηση στον συνεχή αγώνα της ανθρωπότητας για περισσότερη δημοκρατία και ειρήνη. Αντίθετα για τον Benjamin πρόκειται για ένα ακόμα επεισόδιο, το πιο πρόσφατο και βίαιο της διαρκούς «κατάστασης εκτάκτου ανάγκης» που παραδοσιακά βιώνουν οι καταπιεσμένοι. Εδώ έχουμε μια σαφή επιρροή από τον νομικό ιδεολόγο του ναζισμού τον Carl Schmitt και το έργο του Πολιτική Θεολογία (1921) στο οποίο ορίζει ως κυρίαρχο αυτόν ο οποίος έχει την εξουσία να αποφασίζει στις έκτακτες καταστάσεις. Ο Benjamin παρατηρεί σχετικά: «*Η θεωρία της κυριαρχίας, για την οποία η περίπτωση εξαίρεσης, αναπτύσσοντας δικτατορικές αρχές, γίνεται μια παραδειγματική περίπτωση, υποχρεώνει σχεδόν την εικόνα του κυρίαρχου να πραγματώνεται μέσα από την εικόνα του τυράννου*».³¹ Η περιγραφή αυτή σκιαγραφεί τη φύση του Γ' Ράιχ σε μια περίοδο που η αριστερά δέσμεια στην ιδεολογία της προόδου αδυνατούσε να δει τον επερχόμενο όλεθρο. Και όμως η βιομηχανική πρόοδος και οι τεχνολογικές καινοτομίες μπόρεσαν να συμβαδίζουν αρμονικά με τη ναζιστική θηριωδία, για την ακρίβεια μόνο χάρη στις πρώτες κατέστη δυνατή η δεύτερη. Ο φασισμός δεν ήταν ένα αναχρονιστικό αμάρτημα του παρελθόντος³² αντίθετα εμφανίστηκε βαθειά ριζωμένος στην πρόοδο και την τεχνολογική εξέλιξη. Μόνο απαλλαγμένοι από την πεποίθηση πως πρόοδος και βαρβαρότητα δεν συμβαδίζουν θα βελτιώσουμε τη θέση μας στον αντιφασιστικό αγώνα. Έναν αγώνα κομμάτι του συνολικότερου αγώνα για την εγκαθίδρυση της αταξικής κοινωνίας της *πραγματικής κατάστασης εκτάκτου ανάγκης*.

- Θέση IX-

Στο πιο γνωστό κείμενο του Benjamin η τραγική συναισθηση του Άουσβιτς και της Χιροσίμα πραγματώνεται μέσα από το πιο δριμύ κατηγορώ απέναντι στην πρόοδο, αυτή τη θύελλα εξαίτιας της οποίας ο Άγγελος της ιστορίας μη μπορώντας να ξανακλείσει τα φτερά του σπρώχνεται συνεχώς προς το μέλλον στο οποίο έχει στραμμένη τη πλάτη, ενώ μπροστά του η σωρός των ερειπίων φτάνει ως τον ουρανό. Οι συνεχείς καταστροφές, οι πόλεμοι, η βαρβαρότητα δεν αφήνουν τον άγγελο να σταθεί και να δέσει τις πληγές των θυμάτων. Η πτώση από τον παράδεισο -την πρωτόγονη κοινότητα- και η κόλαση που δεν μας περιμένει κάπου αλλού παρά εν τέλει είναι η ζωή εδώ. Όλη η νεωτερική κοινωνία είναι ένα σύνολο πραγματοποιημένων ατόμων και αποτελεί μια μηχανική επαναληπτική διαδικασία που ανα

³¹Michael Löwy, σελ. 107

³² Ο Karl Kautsky σε κείμενα του τη δεκαετία του 20 ισχυριζόταν πως ο φασισμός θα μπορούσε να στεριώσει μόνο σε ημιαγροτικές καθυστερημένες κοινωνίες όπως η Ιταλική και δεν έχει καμία πιθανότητα σε μια βιομηχανοποιημένη χώρα όπως η Γερμανία.

παριστά το σισύφειο δράμα -αρχέτυπο της μυθολογικής κόλασης των αρχαίων ελλήνων. Ο Άγγελος απομακρύνεται από την μεριά του παραδείσου και η θύελλα της προόδου τον στέλνει ολοταχώς στην Κόλαση που σήμερα παραμονεύει με τη μορφή (και) του ναζισμού. Ο Benjamin εδώ αντιπαρατίθεται με τον Hegel και την ορθολογιστική θεοδικία του που νομιμοποιούσε κάθε «ερείπιο και κάθε ιστορική ατίμωση ως αναπόφευκτη στιγμή στην ιστορία, στην θριαμβευτική πορεία του Λόγου, της προόδου της ανθρωπότητας, τη συνείδηση της ελευθερίας». Στον Hegel τα ερείπια αυτά είναι τα μέσα στην υπηρεσία του υποστασιοποιημένου προορισμού, της πραγματικής έκβασης της παγκόσμιας ιστορίας: την πραγμάτωση του παγκόσμιου Πνεύματος. Αντίθετα για τον Benjamin τα ερείπια αυτά δεν είναι το θυσιαστήριο των λαών στο οποίο θυσιάστηκε η ευτυχία και η αρετή των ανθρώπων, είναι αιτία οδύνης και εξέγερσης. Πως μπορεί λοιπόν να σταματήσει η θύελλα αφού ο Άγγελος δεν μπορεί να κάνει κάτι; Η απάντηση έχει ως συνήθως και κοσμική και θεολογική διάσταση. Μόνο ο μεσσίας/επανάσταση ως διακοπή της προόδου και εγκαθίδρυση μιας πραγματικής κατάστασης εκτάκτου ανάγκης μπορεί να ολοκληρώσει αυτό που ο Άγγελος δεν μπορεί. Να σταματήσει τη θύελλα, να δέσει τα τραύματα των πληγωμένων, να ανασυστήσει το παρελθόν. Ποιο είναι όμως αυτό το παρελθόν, το χαμένο βασίλειο της ελευθερίας, ο μεσσιανικός παράδεισος; Η αταξική κοινωνία του μέλλοντος διαμέσου της επιστροφής στον πρωτόγονο κομμουνισμό, στην αυγή της ιστορίας. Αυτή η επιστροφή στον Benjamin συμβολίζει την πραγμάτωση «της κοινωνίας που περιέχει όλο το παρελθόν της ανθρωπότητας. Η αληθινή παγκόσμια ιστορία, θεμελιωμένη στην καθολική αναμνημόνευση όλων των θυμάτων χωρίς εξαίρεση-το εγκόσμιο ισοδύναμο της ανάστασης των νεκρών- μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο στην αταξική κοινωνία του Μέλλοντος».³³

-Θέση X-

Βασικό κίνητρο για τη σύνταξη αυτή της θέσης είναι το Σύμφωνο Molotov-Ribbentrop. Ο Benjamin ασκεί συ-

νολική κριτική στις ψευδαισθήσεις της αριστεράς: τυφλή πίστη στην πρόοδο, εμπιστοσύνη στους υποστηρικτές της, επιβεβαίωση από τις μάζες και υποταγή σε ένα ανεξέλεγκτο όργανο. «Η ποσοτική συσσώρευση των παραγωγικών δυνάμεων, των κεκτημένων του εργατικού κινήματος, του αριθμού των οπαδών και ψηφοφόρων σε ένα γραμμικό κίνημα προόδου ακαταμάχητο και αυτοματικό...»³⁴ σαν την κούκλα της Θέσης I αποτελεί μια τραγικά λανθασμένη αντίληψη της ιστορίας. Στον αντίποδα αυτής της θέσης, όπως θα ισχυριστεί πολλά χρόνια αργότερα ο Max Horkheimer η επανάσταση στην πραγματικότητα δεν είναι μια επιτάχυνση της προόδου αλλά ένα άλμα έξω από αυτή. Αυτή διατύ-

πωση είναι κοντά σε αυτά που πολύ πρώιμα διαπίστωσε ο Benjamin

-Θέση XI-

Σε αυτή τη θέση ο Walter Benjamin τακτοποιεί τους λογαριασμούς του με τη γερμανική σοσιαλδημοκρατία της εποχής του σε μια προσπάθεια να κατανοήσει βαθύτερα τις αιτίες της ήττας του κομμουνιστικού κινήματος από το χιτλερικό φασισμό. Ο Benjamin αντιτίθεται στην (προτεσταντική) ηθική της εργασίας την οποία φαίνεται να υιοθετούν οι σοσιαλδημοκράτες και συγκεκριμένα διανοούμενοι όπως ο Joseph Dietzgen. Η λατρεία της εργασίας είναι ταυτόχρονα και λατρεία της τεχνολογικής προόδου. Ουσιαστικά σε αυτή τη θέση γίνεται κριτική στον θετικισμό της ιδεολογίας της σοσιαλδημοκρατικής προόδου. Σε αυτή τη ντετερμινιστική και εξελι-

κτική αντίληψη οφείλεται η επικράτηση της ιδέας πως η νίκη του κόμματος είναι εξασφαλισμένη από την αρχή. Ο χονδροειδής μαρξισμός ταυτίζει την τεχνολογική πρόοδο με την οδό που οδηγεί στη Γη της Επαγγελίας και τον οριστικό θρίαμβο του «επιστημονικού» σοσιαλισμού. Εκεί που όλοι έβλεπαν τις φαινομενικά ατελείωτες δυνατότητες ευημερίας διαμέσου της τεχνολογικής προόδου, ο Benjamin διαισθανόταν τον επερχόμενο όλεθρο βασισμένο ακριβώς σε αυτές τις δυνατότητες. Για τον Benjamin αυτή η «αισιόδοξη μοιρολατρία» οδήγησε το εργατικό κίνημα στην παθητικότητα τη στιγμή εκείνη που θα έπρεπε να παρέμβει αποφασιστικά.³⁵

³³ Michael Löwy, σελ. 122

³⁴ Michael Löwy, σελ. 127

³⁵ Το εάν και σε ποιο βαθμό οι κομμουνιστές και η εργατική τάξη γενικότερα αντιστάθηκε στην επέλαση του ναζισμού είναι ένα περίπλοκο θέμα. Εδώ προσπαθούμε να αναδειξουμε όλες τις πτυχές, θεωρητικές και πρακτικές.

Ο Benjamin είχε διαγνώσει την τεχνολογική διάσταση του φασισμού, όπως με κάποιο τρόπο την περιέγραψε ο Jeffrey Herf³⁶, δηλαδή ως ελλειπή πρόσληψη του διαφωτισμού από τη γερμανική κοινωνία. Ο ναζισμός απέρριψε τον ορθολογισμό³⁷ ενσωματώνοντας παρόλα αυτά την τεχνολογία. Ο Goebbels μιλούσε για τον «ατσαλένιο ρομαντισμό» (Stählernde Romantik) κωδικοποιώντας ουσιαστικά αυτή ακριβώς την στρεβλή πρόσληψη. Το ιδεολογικό αυτό αποτέλεσμα χαρακτηρίστηκε ως «Αντιδραστικός Μοντερνισμός». Ο Jürgen Habermas στην κριτική που ασκεί στον Benjamin δεν θεωρεί πως μπορούμε να αποδώσουμε στον ιστορικό υλισμό μια αντι-εξελικτική σύλληψη της ιστορίας όπως αυτή που θα ήθελε ο Benjamin. Ο Lowy αντικρούει αυτή τη θέση. Οι αγώνες για την κοινωνική χειραφέτηση δεν είναι μια προσπάθεια βελτίωσης, μια πρόσδος εντός των υφιστάμενων μορφών κυριαρχίας αλλά μια προσπάθεια για ακύρωση κάθε μορφής κυριαρχίας είτε ενός ανθρώπου σε άλλον είτε μιας τάξης σε άλλη.

Στο τελευταίο μέρος της θέσης ο Benjamin επιτίθεται σε σύγχρονες του αντιλήψεις τόσο από την πλευρά του επιστημονικού σοσιαλισμού όσο και ευρύτερα, αντιλήψεις που υποβιβάζουν την φύση σε πρώτη ύλη της βιομηχανίας, σε ένα αντικείμενο το οποίο μπορεί να υποστεί απεριόριστη εκμετάλλευση. Ο Benjamin επικαλείται τον Fourier στον οποίο βρίσκει την ευαισθησία την οποία έχει απολέσει ο χονδροειδής μαρξισμός. «Συνδέοντας απόλυτα την κατάργηση της εκμετάλλευσης της ανθρώπινης εργασίας και της εκμετάλλευσης της φύσης, ο Benjamin βρίσκει στην παθιασμένη εργασία την αρμονία που εμπνέεται από το παιδικό παιχνίδι ενός ουτοπικού μοντέλου μιας χειραφετημένης δραστηριότητας».³⁸ Στο νέο κόσμο που οραματίζεται ο Benjamin «η δράση θα είναι αδελφή του ονείρου».

-Θέση XII-

Η σημασία της θέσης αυτής φαίνεται πως είναι διττή. Από την μια πλευρά μας θυμίζει μια ιδέα που διαπερνά τα κείμενα της Rosa Luxemburg, δηλαδή την -αντιτιθέμενη σε όσα ανέπτυξε ο Λένιν στο *Τι να κάνουμε*-αντίληψη πως η συνείδηση της τάξης προκύπτει από την εμπειρική δραστηριότητα της ίδιας της τάξης και δεν είναι κάτι που εισάγεται εξωτερικά από τους διανοούμενους και τους θεωρητικούς. Δευτερευόντως φαίνεται να ταυτίζεται με την άποψη που διατυπώνει ο Georg Lukacs ενάντια στην θεώρηση του ιστορικού υλισμού ως μιας ουδέτερης επιστημονικής γνώσης. Για τον Ούγγρο μαρξιστή ο μαρξισμός ενσαρκώνει μια ανώ-

τερη μορφή γνώσης διότι τοποθετείται με την άποψη της τάξης του προλεταριάτου το οποίο είναι ταυτόχρονα υποκείμενο τόσος της ιστορικής πράξης όσο και της ιστορικής γνώσης.

Εδώ κυριαρχεί η ματιά στους μάρτυρες του παρελθόντος. Η λύτρωση των θυμάτων της ιστορίας: δεν υπάρχει αγώνας για το μέλλον χωρίς μνήμη του παρελθόντος. Η μνήμη αυτή ως μνήμη των ηττημένων είναι ανατρεπτική επειδή δεν είναι εργαλειοποιημένη στην υπηρεσία μιας οποιασδήποτε εξουσίας. Ο Benjamin διαφωνεί με τη νιτσεική μνησικάκη διάσταση της δίψας των καταπιεσμένων για εκδίκηση. Τα αισθήματα των καταπιεσμένων είναι η πηγή της εξέγερσης. Η ήττα του φασισμού δεν είναι ζήτημα ηθικής αποζημίωσης στο όνομα των σταυρωμένων σκλάβων του Σπάρτακου αλλά μάλλον μια εκδίκηση της ιστορίας. Ο Benjamin αντιλαμβάνεται το προλεταριάτο σαν την τελευταία υποδουλωμένη τάξη αλλά ταυτόχρονα διαβλέπει τον όλεθρο που επίκειται κατατάσσοντας τη γενιά του στο στρατόπεδο αυτών που ηττήθηκαν, αφήνοντας παρακαταθήκη στους αγώνες του μέλλοντος την παράκληση της αναμνημόνευσης αυτής της γενιάς ως μόνη παρηγοριά που μπορεί να της προσφερθεί.

-Θέση XIII-

Ορμώμενος από τα λόγια του Josef Dietzgen³⁹ ο Benjamin επιτίθεται ξανά στην ιδεολογία της προόδου η οποία είχε διαποτίσει τη γερμανική σοσιαλδημοκρατία. Για να το πετύχει αυτό στέκεται σε τρία σημεία. Πρώτον διαχωρίζει την πρόοδο των γνώσεων και των ικανοτήτων (την τεχνολογική πρόοδο επί της ουσίας) από την πρόοδο της ανθρωπότητας η οποία εμπεριέχει ευρύτερα ηθικά, κοινωνικά και πολιτικά χαρακτηριστικά. Δεύτερον, διατείνεται πως η πρόοδος δεν είναι απεριόριστη. Αγωνιζόμαστε για την οριστική ρήξη της, το οριστικό τέλος της μαρξικής προϋστορίας. Όπως γράφει ο ίδιος: «Η εμπειρία της γενιάς μας είναι ότι ο καπιταλισμός δε θα πεθάνει από φυσικό θάνατο». Το τέλος αυτό δεν σηματοδοτεί δηλαδή το αναπόφευκτο της εξέλιξης των σιδερένιων ιστορικών νόμων αλλά μια αντικειμενική (μεν) πιθανότητα (δε). Τρίτον, σημειώνει πως η πρόοδος δεν είναι ακαταμάχητη. «Οι μόνες στιγμές ελευθέριας είναι οι ρήξεις, οι ασυνέχειες, όταν οι καταπιεσμένοι εξεγείρονται και προσπαθούν να χειραφετηθούν».⁴⁰ Σε αντίθεση με την πίστη στην πρόοδο η οποία τροφοδοτεί την αριστερά με μια χαρακτηριστική απάθεια και αναβολή της δράσης, υπαίτια για το γεγονός της ανόδου του Χίτλερ στην εξουσία.

³⁶ Jeffrey Herf, «Αντιδραστικός Μοντερνισμός: Κουλτούρα, τεχνολογία και πολιτική στη Βαϊμάρη και το τρίτο Ράιχ», Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

³⁷ Θέση που αντιτίθεται σε αυτή που διατύπωσε ο Herbert Marcuse όπως θα δούμε παρακάτω.

³⁸ Michael Löwy, σελ 139

³⁹ «Κάθε μέρα η υπόθεσή μας γίνεται όλο και ξεκάθαρη και οι άνθρωποι όλο και πιο έξυπνοι»

⁴⁰ Michael Löwy, σελ. 153

-Θέση XIV-

Η κριτική που ασκεί ο Benjamin στην προηγούμενη θέση προϋποθέτει μια αποδόμηση της έννοιας ενός κενού και ομοιογενούς χρόνου. Τόπος της Ιστορίας είναι αυτό που ο ίδιος ονομάζει *επίκαιρος χρόνος*. Ο Benjamin εφορμεί από το χαρακτηριστικό τσιτάτο του Karl Kraus: *“Η προέλευση είναι ο χρόνος”*, το οποίο μας ξαναγυρνά στην προσφιλή διττή έννοια της επιστροφής -τόσο με την πολιτική όσο και τη θεολογική έννοια- στον καταγωγικό Παράδεισο. Ο Adorno αντιπαραβάλλει στον *χρόνο τον καιρό* (τον ιστορικό «πληροῦμενο χρόνο») προσπαθώντας να ερμηνεύσει τον Benjamin. Το ερώτημα είναι αν και σε ποιο βαθμό οι επαναστάσεις του σήμερα τροφοδοτούνται από το παρελθόν.

Ένοπλοι σπαρτακιστές

Σε αυτό το παρελθόν εμπεριέχεται το *Jetztzeit*, ο επίκαιρος χρόνος του Benjamin. Ο Marx θεωρούσε τις ρωμαϊκές αναφορές των Ιακωβίνων ως ψευδαισθήσεις. Ο Benjamin κρατά αποστάσεις. Η αίσθηση του σχετικά με την εκρηκτική παρουσία των χειραφετημένων στιγμών του παρελθόντος στην επαναστατική κουλτούρα του παρόντος ήταν σωστή στο βαθμό που η Κομμούνια του 1871 ήταν παρούσα στην Οκτωβριανή επανάσταση του 1917.

Σε αυτές τις περιπτώσεις οι εξεγέρσεις είχαν πραγματοποιήσει το *«άλμα της τίγρης στο παρελθόν(...), ιδιοποιούμενοι μια επαναστατική στιγμή του παρελθόντος γεμάτη από επίκαιρο χρόνο»*.⁴¹ Το άλμα της τίγρης δεν κάνει τίποτα άλλο από το να σώσει την κληρονομιά των καταπιεσμένων και να διακόψει οριστικά το καταστροφικό παρόν. Αυτό το άλμα όταν πραγματοποιείται σε τόπο όπου το γενικό πρόσταγμα δεν ανήκει στην άρχουσα τάξη είναι το διαλεκτικό άλμα, δηλαδή η Επανάσταση όπως την εννοούσε ο Marx.

-Θέση XV-

Εδώ ο συγγραφέας αντιπαραβάλλει την κενή χρονικό-

τητα η οποία στον βιομηχανικό κόσμο συμβολίζεται με τον μετρούμενο χρόνο του ρολογιού, με τον ιστορικό χρόνο, τον ετερογενή και φορτωμένο μνήμη και επικαιρότητα που αντιπροσωπεύουν τα ημερολόγια. Το 1793 ήταν το πρώτο έτος της νέας εποχής, ένας ιστορικός πυκνωτής στον οποίο σωρρεύονται όλες οι στιγμές των παρελθόντων εξεγέρσεων, όλος ο πλούτος της παράδοσης των καταπιεσμένων. Στο επαναστατημένο Παρίσι του 1830 οι εξεγερμένοι ταυτόχρονα και ανεξάρτητα σε πολλά μέρη της πόλης πυροβολούσαν τα ρολόγια.

«Ποίος θα το πίστευε! Θα λεγες πως οργισμένοι με το χρόνο

Ως νέοι Josué, στα ριζά του κάθε πύργου,

*Πυροβολούσαν τα ρολόγια για να σταματήσουν αυτή τη μέρα»*⁴²

-Θέση XVI-

Ο ιστορικισμός είναι ένα μπουρδέλο. Σε αυτό βρίσκεται εγκατεστημένη η πόρνη *μια φορά και έναν καιρό* δεχόμενη έναν έναν τους νικητές. Αντίθετα, η μια και μοναδική συναστρία ανάμεσα σε μια *μοναδική εμπειρία* του παρελθόντος και σε *ένα ανάλογο παρόν*⁴³ απελευθερώνει την ενέργεια που είναι δέσμια στο *ήταν μια φορά και έναν καιρό* του ιστορικισμού. Για να γίνει αυτό θα πρέπει το παρόν να ακινητοποιηθεί για ένα λεπτό· ιστο-

Ο ναζισμός δεν ήταν μια συλλογική τρέλα, ούτε ο Χίτλερ ήταν παράφρων. Αυτό που συνέβη “παράχθηκε” από εκατομμύρια ανθρώπους.

δύναμο αυτή της διακοπής στο επίπεδο της ιστοριογραφίας είναι η επαναστατική διακοπή της ιστορικής συνέχειας. *«Η πορεία του ιστορικού υλισμού επανευρίσκει τις εκρηκτικές απόκρυφες ενέργειες που βρίσκονται σε μια δεδομένη στιγμή της ιστορίας»*.⁴⁴

⁴¹ Michael Löwy, σελ. 158

⁴² Michael Löwy, σελ. 159

⁴³ Δηλαδή η οπτική του ιστορικού υλισμού όπως τον αντιλαμβάνεται ο Benjamin.

⁴⁴ Michael Löwy, σελ. 166

-Θέση XVII-

Ξανά για το χρόνο και την ιστορία. Ο χρόνος της προόδου είναι ο χρόνος των χρηματιστηρίων και των τραπεζών, της αγοράς και των τόκων που προέρχονται από ένα κεφάλαιο. Απέναντι σε αυτό το χρόνο αντιπαρατίθεται ο χρόνος της μνήμης. Η επαναστατική διαδικασία είναι μια στάση του χρόνου. Σταματά και το παρελθόν και το παρόν έως ότου αρχίσουν να υπάρχουν ψήγματα ελευθερίας και δικαιοσύνης. Ο επαναστατικός αγώνας οφείλει να σταματήσει αυτό που έρχεται και αυτό που έχει έρθει. Αυτή η άρνηση είναι η πρώτη θετική πράξη κατά τον Marcuse. Η επαναστατική διαδικασία, η αταξική κοινωνία είναι μια θραύση της ιστορίας, και όχι το τέλος της.

-Θέση XVIIa-

Η σοσιαλδημοκρατία ποτισμένη από την ιδεολογία της προόδου, περιμένει να έλθει η επαναστατική κατάσταση, εγκατεστημένη αναπαυτικά στον κενό και ομογενή της χρόνο. Η εκκοσμικευμένη εικόνα της είναι ένα νεοκαντιανό ιδεώδες: *Η αταξική κοινωνία ως απεριόριστο καθήκον*. Κάθε εποχή έχει επαναστατικές δυνατότητες. Η επαναστατική πράξη είναι μια μεσσιανική διακοπή της ιστορίας και ένα άλμα προς το παρελθόν. Συνενώνει το επαναστατημένο παρόν με μια λησμονημένη στιγμή του ξεπεσμένου παρελθόντος.

-Θέση XVIII-

Ο επίκαιρος χρόνος, η μεσσιανική διακοπή των συμβάντων, η μεσσιανική μονάδα ως μια σύντομη στιγμή πλήρους κατοχής της ιστορίας, ο μεσσιανικός χρόνος στον οποίο είναι συγκεφαλαιωμένη όλη η Ιστορία της ανθρωπότητας...

*« Έτσι η εξέγερση των Σπαρτακιστών του Ιανουαρίου του 1919 βλέπει, σε μια στιγμή κινδύνου, να συγκροτείται μια μοναδική συνασπρία με το Jetztzeit της εξέγερσης των σκλάβων. Αλλά αυτή η μονάδα, αυτή η σύντομη στιγμή, είναι μια μικρογραφία ολόκληρης της ιστορίας της ανθρωπότητας ως ιστορίας του αγώνα των καταπιεσμένων. Από την άλλη πλευρά ως μεσσιανική διακοπή των συμβάντων, ως σύντομη στιγμή απελευθέρωσης, αυτή η πράξη εξέγερσης προμηνύει την παγκόσμια ιστορία της λυτρωμένης ανθρωπότητας».*⁴⁵

-Θέση [XVIII]a-

«Η συνασπρία ανάμεσα σε μια παρούσα κατάσταση και

σε ένα συμβάν του παρελθόντος δημιουργεί ένα ιστορικό γεγονός».⁴⁶ Για τον Benjamin υφίσταται ένας προνομικός δεσμός ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν ο οποίος δεν είναι δεσμός αιτιότητας ούτε και προόδου. Είναι μια μυστική συμφωνία όπου λάμπει η σπίθα της ελπίδας. Οι εξεγέρσεις ως άλλα θράυσματα του μεσσιανικού κόσμου προμηνύουν τη δυνατότητα της παγκόσμιας ιστορίας. Ο Benjamin έρχεται οριστικά σε ρήξη με τον χρόνο όσο αυτός βρίσκεται ενταφιασμένος στην έννοια της προόδου, δηλαδή το χρόνο όπως αυτός χρησιμοποιήθηκε στο δυτικό τελεολογικό μοντέλο. Με βάση τον Benjamin περνάμε από ένα χρόνο αναγκαιότητας σε ένα χρόνο πιθανοτήτων που μετουσιώνει την Ιστορία σε ένα πεδίο διαρκώς ανοικτό στην εισβολή του καινούριου.

-Θέση [XVIII]b-

Στην τελευταία θέση ο B. προσπαθεί να τονώσει την μαρξιστική πειθαρχία με την αναρχική αυθορμησία. Συνηγορεί ουσιαστικά σε μια αντίληψη της Ιστορίας ανοιχτής σε παρεμβάσεις και εκπλήξεις. Πρέπει να είμαστε ικανοί να αδράξουμε τη φευγαλέα στιγμή όπου η επαναστατική πράξη είναι πιθανή εδραιώνοντας μια πραγματική σοσιαλιστική και απελευθερωτική κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Μια τέτοια εφήμερη κατάσταση εκτάκτου ανάγκης υπήρξε η Ισπανική Επανάσταση του 1936.

Πορεία κομμουνιστών

⁴⁵Michael Löwy, σελ. 179

⁴⁶Michael Löwy, σελ. 180

ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΒΑΪΜΑΡΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΤΟΥ ΑΝΤΙΔΡΑΣΤΙΚΟΥ ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΥ.

Γενικά

Ο αμερικάνος ιστορικός Jeffrey Herf στο βιβλίο του *Αντιδραστικός Μοντερνισμός: Κουλτούρα, τεχνολογία και πολιτική στη Βαϊμάρη και το τρίτο Ράιχ* προσπαθεί να περιγράψει τις πρόδρομες ιδεολογικές συνθήκες οι οποίες γέννησαν το ναζιστικό φαινόμενο στη Γερμανία. Η περιήγηση ξεκινά από τις απαρχές του σύγχρονου γερμανικού εθνικισμού τα χρόνια μετά το τέλος του γαλλοπρωσικού πολέμου και συνεχίζεται με μια σειρά από διανοητές της γερμανική Δεξιάς οι οποίοι ήδη από τη δεκαετία του '10 αποτέλεσαν τους ιδεολογικούς προπάτορες του Εθνικοσοσιαλισμού. Γνωστοί συλλο-

γικά ως «*Συντηρητική επανάσταση*», οι διανοητές αυτοί ήταν δριμείς πολέμιοι της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, της συνθήκης των Βερσαλλιών, του πληθωρισμού του 1923, της μαζικής κοσμοπολιτικής κουλτούρας και του πολιτικού φιλελευθερισμού. Μέσα από τους κόλπους τους ξεπήδησαν διανοούμενοι που είχαν ενεργή συμμετοχή τόσο στη δημιουργία του ρεύματος του *Αντιδραστικού Μοντερνισμού* όσο και στην άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία. Η

θεωρητική κατασκευή που ονομάζεται *Αντιδραστικός Μοντερνισμός* είναι η αντίληψη εκείνη η οποία ισχυρίζεται πως στη Γερμανία συντελέστηκε μια ιδιότυπη πρόσληψη της νεωτερικότητας η οποία συνί-

στατο στην αποδοχή της τεχνικής με παράλληλη απόρριψη του ορθού λόγου⁴⁷. Οι διανοητές που χαρακτηρίστηκαν έτσι ήταν ένα μόνο κομμάτι, αλλά το πιο σημαντικό στην κατανόηση του ναζιστικού φαινομένου, από το σύνολο των συντηρητικών επαναστατών.

Ο εθνικοσοσιαλισμός βασίστηκε στις δυνατότητες που προσέφερε η τεχνολογική εξέλιξη της εποχής, αποσπώντας τες όμως από το πολιτισμικό πλαίσιο του φιλελευθερισμού μέσα από το οποίο προέκυψαν. Με αυτό τον τρόπο θέλησε να δώσει στην τεχνολογία, τη *γερμανική ψυχή του αίματος, της κοινότητας, της φυλής και του χρώματος*. Αντίστροφα η τεχνολογία με της σειρά της θα μπορούσε να δώσει στην επαπειλούμενη γερμανική ψυχή⁴⁸), επαπειλούμενη τόσο από τον φιλελεύθερο κοσμοπολιτισμό της Δύσης (Amerikanismus) όσο και από τον εβραϊκό μπολσεβικισμό της Ανατολής, το πολιτισμικό πρότυπο που θα οδηγούσε τη Γερμανία στην οικοδόμηση της φυλετικής ουτοπίας που ονειρευόταν ο Χίτλερ

“Η εργασία απελευθερώνει”, ανατριχιαστική η επιγραφή στην πρόσοψη του Άουσβιτς.

Ο *Αντιδραστικός Μοντερνισμός* εκφράστηκε μέσα από διανοητές όπως ο Ernest Jünger, ο Werner Sombart, ο Carl Schmitt, ο Oswald Spengler, ο Martin Heidegger (αν

⁴⁷ Σε μια ανάλογη διαπίστωση καταλήγουν κάποιοι Έλληνες ακαδημαϊκοί για να εξηγήσουν την αντίθεση των Ελλήνων στο μνημόνιο (!): «*Μήπως, ωστόσο, μια τέτοια προσέγγιση μας κρύβει το δάσος (της προοπτικής) πίσω από τα δέντρα (της δυστυχίας); Και ποιο είναι εν προκειμένω το δάσος; Ίσως το ότι η χώρα μας, επειδή ουσιαστικά δεν βίωσε φεουδαρχία και επομένως δεν έζησε την εποποιία της αστικής ανόρθωσης, δεν αφομοίωσε τα βασικότερα κεκτημένα του αστικού πολιτισμού, στα οποία στηρίχτηκε η δυναμική και ο δυναμισμός του.*» (...) «*Μήπως πίσω από τις - δημιουργούς ύφεσης και ανέχειας - κακοτεχνίες του, τις ανεπάρκειες των εμπνευστών ή εφαρμοστών του και τον πόνο που φέρνει, το Μνημόνιο έχει και ένα θετικό; Ότι, δηλαδή, αποκαθιστά τις σχέσεις της κοινωνίας μας με τον πυρήνα του αστικού πολιτισμού, την αξιοπιστία, με την οποία για λόγους ιστορικούς - που στην πορεία έγιναν λόγοι νοοτροπιακοί - είχαμε πάντα χαλαρές και μόνο επιδερμικές επαφές;*» Δηλαδή το μνημόνιο είναι αστικός εκσυγχρονισμός. Αν δεν τον δεχτούμε όπως η Γερμανία μας περιμένει η τύχη της Βαϊμάρης... [Τρίτη άποψη] *Μνημονιακός πολιτισμός. Η ελευθερία των συμβάσεων και η αυτοδέσμευση των συμβαλλομένων*, Θανάσης Διαμαντόπουλος, <http://www.tanea.gr/gnomes/?aid=4692259>

⁴⁸ Οι ομοιότητες με σημερινές ιδεοληψίες της ελληνικής Δεξιάς είναι χαρακτηριστικές, βλ. άρθρο του Χρ. Γιανναρά «*Αντίσταση στη ψυχική καταστροφή*» http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathpolitics_1_04/03/2012_430995

και αποτελεί μια μάλλον ιδιαίτερη περίπτωση) κ.α. Οι ίδιοι θεωρούσαν τους εαυτούς του πολιτιστικούς επαναστάτες. Ο Thomas Mann⁴⁹ συνέλαβε την ουσία του αντιδραστικού μοντερνισμού όταν έγραφε πως «η πραγματικά επικίνδυνη και ιδιαίτερη πλευρά του εθνικοσοσιαλισμού ήταν η μίξη μιας ρωμαλέας νεωτερικότητας και μιας θετικής στάσης απέναντι στην πρόοδο, με τα όνειρα του παρελθόντος: ένας ρομαντισμός υψηλής τεχνολογίας».⁵⁰ Πρόκειται για το (δια της σύνθεσης) ξεπέρασμα αντιθετικών διπλών όπως πρόοδος-αντίδραση, παράδοση-νεωτερικότητα, κοινότητα-κοινωνία. Οι αντιδραστικοί μοντερνιστές θεωρούσαν τον αντιτεχνολογικό παραδοσιακό εθνικισμό ως έκφραση εθνικής αδυναμίας. Δεν θα μπορούσε ποτέ ένα ισχυρό κράτος να είναι τεχνολογικά καθυστερημένο. Ο Walter Benjamin είναι από τους λίγους εκείνους στοχαστές από τους οποίους δεν ξέφυγε η παραδοξότητα που χαρακτηρίζει το να απορρίπτεις τον ορθό λόγο και να εναγκαλίζεσαι την τεχνολογία. Οι απόψεις του πάνω στη φασιστική αισθητική πρωτοεμφανίζονται στην κριτική του πάνω σε μια συλλογή δοκιμίων του Ernst Jünger που εξυμνούσαν τη βιωματική εμπειρία του μετώπου (Fronterlebnis). Για τον Benjamin οι δεξιοί διανοούμενοι «οδηγήθηκαν στο φασισμό εν μέρει επειδή ήλπιζαν ότι θα μπορούσε να οδηγήσει σε επίλυση της πολιτιστικής κρίσης της αστικής κοινωνίας. Ο φασισμός στην Ευρώπη και ο εθνικοσοσιαλισμός στη Γερμανία

υπόσχονταν ομορφιά, αισθητική μορφή και ενότητα του έθνους, στη θέση του υλισμού, του θετικισμού και του άμορφου, άψυχου, χαοτικού φιλελευθερισμού».⁵¹

Οι ιδέες του Benjamin είναι εντούτοις κάποιες φορές διφορούμενες. Η μεγάλη του συνεισφορά παραμένει βέβαια το γεγονός πως κατανόησε έγκαιρα την επιθυμία των δεξιών διανοούμενων να απελευθερώσουν την τεχνολογία από τις πολιτικές και κοινωνικές συμβάσεις της Βαϊμάρης. Η στάση του όμως απέναντι στην ίδια την τεχνολογία κινείται ανάμεσα στην διάλυση της πραγματοποίησης⁵² που την περιβάλλει και στη ιδέα πως αυτή μπορεί όντως να διαθέτει τη δική της δυναμική. Στο δοκίμιό του για *Το έργο τέχνης στην εποχή της αναπαραγωγικότητάς του*, διατείνεται το δεύτερο, ισχυριζόμενος πως ο φασισμός προσπαθεί να οργανώσει την έκφραση των μαζών χωρίς να θίξει τις σχέσεις παραγωγής, καταλήγωντας έτσι σε μια ιδιότυπη αισθητικοποίηση της πολιτικής ζωής η οποία κορυφώνεται σε ένα και μόνο σημείο: τον πόλεμο. Χαρακτηριστική προαναγγελία του πολέμου είναι η αδυναμία στο να αξιοποιηθούν οι παραγωγικές δυνάμεις μέσα στα υφιστάμενα πλαίσια παραγωγικών σχέσεων (ανεργία έλλειψη, αγορών)· τότε ο πόλεμος εισβάλλει ως εξέγερση της τεχνικής. *Να γίνει τέχνη και ας χαθεί ο κόσμος* λέει ο φασισμός εξελίσσοντας το δόγμα «τέχνη για την τέχνη», μετατοπίζοντάς το τελικά στο πεδίο του ίδιου του πολέμου. « Η ανθρωπότητα που κάποτε ήταν κατά τον Όμηρο θέαμα για τους θεούς του Ολύμπου, έχει γίνει τώρα θέαμα για τον εαυτό της. Η αλλοτρίωσή της έχει φτάσει σε τέτοιο σημείο, που την κάνει να βιώνει την ίδια της την καταστροφή σαν απόλαυση πρώτου μεγέθους. Έτσι έχουν τα πράγματα με την αισθητικοποίηση της πολιτικής, που καλλιεργεί ο φασισμός. Ο κομμουνισμός του απαντά με την πολιτικοποίηση της τέχνης».⁵³ Η Δεξιά στη Γερμανία ανατράφηκε από τη μορφή του στρατιώτη που βγαίνει εξαγνισμένος και λυτρωμένος από την κόλαση των χαρακωμάτων.

Μέσα στα πλαίσια της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης αναπτύχθηκε λοιπόν σταδιακά η αντι-δημοκρατική εκτροπή, που ολοκληρώθηκε εν τέλει από τον Χίτλερ, μέσα από την πραγματοποίηση της συντηρητικής επανάστασης της Δεξιάς. Η Δεξιά απέρριπτε τον κοινοβουλευτισμό ως αντιγερμανικό και προπαγάνδιζε την αναγκαιότητα μιας αυταρχικής εξουσίας που θα συνέτριβε την Αριστερά, θα ακύρωνε τις «ταπεινωτικές» διατάξεις της Συνθήκης των Βερσαλλιών, και θα ξεσκεπαζε τους «προδοτές» οι οποίοι είχαν αποδεχτεί την ευθύνη της Γερμανίας για την κήρυξη του πολέμου. Η

⁴⁹ Ο Thomas Mann στο έργο του «Το Μαγικό Βουνό» εξυφαίνει τη φιλοσοφική διαπάλη της εποχής του. Η Ευρώπη του μεσοπολέμου και του πολέμου είναι μια αέναη διαμάχη ανάμεσα στον ολοκληρωτισμό και την ελευθερία. Η αρρώστια που πλανάται πάνω από την Ευρώπη αποτυπώνεται στο βιβλίο.

⁵⁰ Jeffrey Herf, «Αντιδραστικός Μοντερνισμός: Κουλτούρα, τεχνολογία και πολιτική στη Βαϊμάρη και το τρίτο Ράιχ»

⁵¹ Jeffrey Herf, σελ. 37

⁵² Με τον όρο πραγματοποίηση της τεχνολογίας νοείται η αντίληψη πως η τεχνολογία διαθέτει μια αυτονομία σε σχέση με τις κοινωνικές σχέσεις. Οι αντιδραστικοί μοντερνιστές έβλεπαν στην τεχνολογία χαρακτηριστικά παρμένα από την αισθητική και τη φιλοσοφία αλλά όχι από την κοινωνία.

⁵³ Walter Benjamin, *Δοκίμια για την τέχνη*, σ.38

διάλυση του κοινοβουλίου ήταν μια πράξη εθνικής απολύτρωσης, πολιτικής χειραφέτησης, οικονομικής ανάκαμψης και τεχνολογικής προόδου. Οι αντιδραστηκοί μοντερνιστές θεωρούσαν «την καταστροφή της δημοκρατίας ως αναγέννηση του έθνους και αποφασιστικό βήμα προς τα εμπρός».⁵⁴ Οι ιδεολόγοι της Δεξιάς θεωρούσαν το ορθολογιστικό πνεύμα και την αστική ζωή μια *θηλυπρεπή* φαντασίωση και προέκριναν την κοινότητα του Αίματος (Blutgemeinschaft), η οποία ήταν γερμανική αρετή, έναντι της κοινότητας του πνεύματος (Geistgemeinschaft) που χαρακτήριζε όλους εκείνους (θεσμούς και ιδέες) που περιφρονούσαν· Αγγλία, Γαλλία, δημοκρατία, κοινοβούλιο, Βαϊμάρη, οικονομικό και πολιτικό φιλελευθερισμό, μαρξιστικό σοσιαλισμό, χρηματιστικό μη παραγωγικό κεφάλαιο, Εβραίοι κτλ. Το αίμα, η φυλή, το χρώμα ως συνεκτικά στοιχεία της νέας κοινότητας η οποία μετεξελίχθηκε στο φυλετικό ναζιστικό εφιάλτη, ήταν για τους δεξιούς διανοούμενους εκτός της επικράτειας του ορθολογισμού, εκτός της όποιας δικαίωσης μπορούσε να προκύψει μέσω της διάνοιας. Στον αντίποδα έθεταν μια φιλοσοφία της ζωής (Lebensphilosophie) προικίζοντας την *εμπειρία* και τη *ζωή* με μια πολιτική στάση πέραν πάσης ορθολογικής δικαίωσης.

Οι αιτίες με τις οποίες συνδέεται η «συντηρητική επανάσταση» (Konservative Revolution) μόνο περιληπτικά μπορούν να αναφερθούν εδώ. Η γερμανική αυτοκρατορία η οποία ιδρύεται το 1871 δεν έχει καμία σύνδεση με τις φιλελεύθερες παραδόσεις του 16^{ου}-18^{ου} αιώνα οι οποίες ήταν καθοριστικές για τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Η σύνδεση μεταξύ έθνους και κράτους δεν γίνεται δια μέσου του Διαφωτισμού αλλά, μέσω ενός φυλετικού (βιολογικού) εθνικισμού. «Γερμανός δεν είναι όποιος διαθέτει την ανάλογη υπηκοότητα αλλά *μόνον εκείνος που είναι "εξ αίματος γερμανός"* και όχι, για παράδειγμα, Εβραίος».⁵⁵ Η αστική δημοκρατία αργεί να έρθει και όταν αυτό γίνεται συνδέεται φέρει το βάρος της γερμανικής ήττας στον Α' παγκόσμιο πόλεμο.

Για πολλούς στρατιώτες η επιστροφή στο σπίτι μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου συνιστά ένα σοκ. Για αυτούς η έκρηξη του πολέμου ήταν μια λύση για τα καθημερινά προβλήματα μιας βαρετής αστικής ζωής, μια ευκαιρία να ξεφύγει κανείς από τα «φέρετρα της αρρενωπότητας» (σχολείο, γραφείο κτλ).⁵⁶ Η εικόνα που ανέπτυξαν για το έθνος εκκινά από την κοινότητα που βίωσαν στα χαρακώματα. «Έπρεπε να χάσουμε ένα πόλεμο για να κερδίσουμε το έθνος»· αυτό το έθνος δομήθηκε στα στρατιωτικά σώματα εθελοντών (Freikorps) μετά τον πόλεμο, ενάντια στους κομμουνιστές στη βαλτική, και στους εργάτες του Ρουρ. Οι πολεμικές αξίες βρήκαν συνέχεια στην αντιπαράθεση με το καθεστώς της Βαϊμάρης.

Συνοπτικά ο ιδεολογικός προσανατολισμός της *συντηρητικής επανάστασης* θα μπορούσε να δομηθεί γύρω από τους εξής άξονες:

Πρώτον, η συντηρητική επανάσταση ήταν ένας γερμανικός εθνικισμός, κεντρικό αντιθετικό δίπολο του οποίου υπήρξε αυτό της γερμανικής Kultur⁵⁷ και της ξενόφερτης δυτικής Zivilisation. Η Kultur εκφράζει την κοινότητα αίματος, φυλής και πολιτιστικής παράδοσης ενώ η Zivilisation⁵⁸ συνοψίζει την απειλή του Amerikanismus, τον φιλελευθερισμό, το εμπόριο, τον υλισμό, το κοινοβούλιο με τα κόμματα και τέλος την ίδια την Δημοκρατία της Βαϊμάρης. Η Γερμανία όφειλε να αποτελέσει μέσα από τη σύζευξη πολιτισμού-έθνους μια ξεχωριστή πολιτική οντότητα ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση.

Δεύτερον, η συντηρητική επανάσταση φύτεψε το σπόρο του αντισημιτισμού ταυτίζοντας τους Εβραίους με το πνεύμα της άψυχης εμπορευματικής δραστηριότητας που υπέσκαπτε το έδαφος της ανάπτυξης μιας υγιούς γερμανικής εθνικής παραγωγής.

⁵⁴ Jeffrey Herf, σελ. 24

⁵⁵ Gustav Auerheimer, *Σοσιαλδημοκρατία, εθνικοσοσιαλισμός, κριτική θεωρία*, Δοκίμια για τη σύγχρονη ιστορία της Γερμανίας, σ. 94

⁵⁶ «Εγκαταλείψαμε μέσα στις λίγες εβδομάδες εκπαίδευσης τις αίθουσες διαλέξεων, τα σχολικά θρανία και τον πάγκο της δουλειάς όλοι ένα μεγάλο και ενθουσιασμένο σώμα. Ανδρωθήκαμε σ' ένα κλίμα ασφάλειας και σε όλους μας φώλιαζε ο πόθος για το ασυνήθιστο, για τον μεγάλο κίνδυνο. Και τότε ο πόλεμος μας μάγεψε, όπως το μεθύσι. Τραβήξαμε σε μια βροχή από άνθη, μεθυσμένοι από τα τριαντάφυλλα και το αίμα. Ο πόλεμος έπρεπε άλλωστε να μας φέρει κάτι μεγάλο, το ισχυρό, το πανηγυρικό. Μας φάνηκε ως ανδρικό κατόρθωμα, μια εύθυμη μάχη σκοπευτών σε ανθισμένα, ποτισμένα με αίμα λιβάδια. Δεν υπάρχει πιο ωραίος θάνατος σε αυτό τον κόσμο... Αχ, αρκεί μόνο να μην μείνουμε στο σπίτι, αρκεί μόνο να μπορούμε να πάρουμε μέρος!» Αυτά γραφεί ο Ernst Junger στο έργο του *Στις καταιγίδες από ατσάλι* (In Stahlgewittern, 1920).

⁵⁷ Με τον όρο Kultur εννοείται το σύνολο των πνευματικών επιτευγμάτων ενώ ως Zivilisation θεωρείται η υλική-τεχνική διάσταση του πολιτισμού.

⁵⁸ Η ομοιότητα με τις καθ' ημάς τερατολογίες της ελληνικής δεξιάς περί «θολοκοκτούρας», κοσμοπολιτισμού, αριστερής μεταπολίτευσης, διεφθαρμένων πολιτικών, άπληστου τοκογλυφικού κεφαλαίου είναι χαρακτηριστική.

Τρίτον, οι δεξιοί διανοούμενοι υποστήριζαν την κοινότητα (Gemeinschaft) ως φορέα του ενωμένου γερμανικού έθνους σε αντίθεση με τη διχαστική κατακερματισμένη κοινωνία (Gessellschaft) των διχαστικών κοινωνικών τάξεων και του συμβιβαστικού κοινοβουλίου. Το ναζιστικό όραμα της *λαϊκής κοινότητας* (Volksgemeinschaft) αποτέλεσε μια διττή επίθεση τόσο στο φιλελεύθερο ιδανικό των ατομικών δικαιωμάτων όσο και στη σοσιαλιστική θέση ότι η ταξική καπιταλιστική διαστρωμάτωση κλείνει το δρόμο προς την αυθεντική κοινότητα της αταξικής κοινωνίας.

Τέταρτον, η συντηρητική επανάσταση διεκδικούσε την πρωτοκαθεδρία της πολιτικής μέσα από μια εθνική επανάσταση η οποία θα σηματοδοτούσε το τέλος της οικονομικής κυριαρχίας πάνω στην πολιτική όχι όμως μέσω της κομμουνιστικής επανάστασης αλλά μέσω της απεριόριστης κυριαρχίας του κράτους πάνω στην κοινωνία.

Πέμπτον, η συντηρητική επανάσταση πρέσβευε την ιδέα ενός γερμανικού ή εθνικού σοσιαλισμού ο οποίος συνίστατο στην πλήρη αποφιλελευθεροποίηση του μαρξιστικού σοσιαλισμού. Ο σοσιαλισμός υποστήριζε ο Oswald Spengler «έπρεπε να γίνει συμβατός με τις αντιφιλελεύθερες, αυταρχικές παραδόσεις του γερμανικού εθνικισμού». ⁵⁸ Δεν ήταν όλοι οι συντηρητικοί επαναστάτες αντιδραστικοί μοντερνιστές. Πολλοί απέρριπταν συνολικά την ορθολογικότητα του διαφωτισμού συμπεριλαμβάνοντας στο κατηγορητήριο και την τεχνολογία. Από όλα όμως τα πολιτιστικά ρεύματα της Βαϊμάρης ο αντιδραστικός μοντερνισμός ήταν το μόνο που συνδύαζε τον ανορθολογισμό με τον ενθουσιασμό για την τεχνολογία. Μπορεί πολλοί διανοητές να μην προσχωρήσαν στο ναζιστικό κόμμα ή άλλοι να το έκαναν για ένα μικρό χρονικό διάστημα (Schmitt, Haidegger), αλλά είναι

αναντίρρητο γεγονός πως ο Χίτλερ επιχείρησε να πραγματοποιήσει την πολιτιστική επανάσταση που αυτοί επαγγέλονται.

Ο αντιδραστικός μοντερνισμός στο 3^ο Ράιχ.

Η αντιδραστική μοντερνιστική παράδοση συνέχισε να είναι παρούσα στα χρόνια που ακολούθησαν την κατάληψη της εξουσίας από τους ναζί. Στο επίκεντρο των ναζιστικών απόψεων επί της τεχνολογίας βρισκόταν η φυλετική πάλη ανάμεσα στον Άριο και τον Εβραίο, ανάμεσα στο αίμα και το χρυσό. Στα έργα του ο Gottfried

Feder - μηχανικός και τελικός διαιτητής ορισμένος από τον Χίτλερ, στη διαμάχη γύρω από τη διατύπωση των είκοσι πέντε σημείων του προγράμματος του κόμματος καλεί τους λαούς όλων των εθνών να ενωθούν ενάντια στην εξουσία του διεθνούς χρηματιστικού κεφαλαίου, προβάλλοντας μια αντικαπιταλιστική ρητορεία που άφηνε ανέπαφες τις υφιστά-

μενες σχέσεις ιδιοκτησίας. Ο Feder επέμενε πως ο Εβραίος είχε παραμείνει ξένος προς την παραγωγική εργασία και ήταν φορέας ενός παρασιτικού πνεύματος. «Το δημιουργικό κεφάλαιο ήταν μια πηγή ωφέλειας, ασχόλησης και τεχνολογικής προόδου⁶⁰, ενώ το παρασιτικό κεφάλαιο απομυζούσε τους εθνικούς πόρους προς όφελος ελάχιστων διεθνών χρηματιστών». ⁶¹ Ο Peter Schwerber επίσης μηχανικός⁶² εκδίδει το 1930 ένα φυλλάδιο με τίτλο *Εθνικοσοσιαλισμός και τεχνολογία*. Εκεί επαναλαμβάνει επίμονα πως ο ρατσισμός αποτελούσε τη λογική κατάληξη της γερμανικής συμφιλίωσης με την τεχνολογία. Ενώ οι Εβραίοι κατέστρεφαν τη τεχνολογία, η βόρεια φυλή εναρμονιζόταν μαζί της κατά τρόπο ιδεώδη.

⁶⁰ Αυτούσια επιχειρηματολογία αναπαράγει η Χρυσή Αυγή: «(...) Η συγκυβέρνηση του μνημονίου και της προδοσίας εμπαιξίζει τον ελληνικό λαό δηλώνοντας ότι η αφαίμαξή του είναι απαραίτητη για την... σωτηρία της πατρίδας. Στην πραγματικότητα όμως δε σώζεται η Πατρίδα, αλλά το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα. Τα αντεθνικά και αντιλαϊκά μέτρα που μας επιβάλλουν οι δανειστές και αποδέχονται οι εγχώριοι τοποτηρητές τους δεν στοχεύουν στη σωτηρία, αλλά στο ξεπούλημα της Ελλάδος. Με την εφαρμογή τους αντιμετωπίζουμε άμεσα δύο τρομακτικές συνέπειες: 1) την οριστική αφαίμαξη του εθνικού μας πλούτου, με το ενδιαφέρον των τοκογλύφων να επικεντρώνεται στα επιβεβαιωμένα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της χώρας (...)» <http://xryshaygh.wordpress.com/theseis/>

⁶¹ Jeffrey Herf, σελ. 231

⁶² Για τη σχέση των μηχανικών με τον αντιδραστικό μοντερνισμό ο Herf αφιερώνει ολόκληρο κεφάλαιο όπου συνδέει την συμβολή τους στην άνοδο του ναζισμού με την εμπλοκή τους στο χώρο της ιδεολογίας. Υποστηρίζει πως η απόπειρα των μηχανικών να μιλήσουν για τον κόσμο είχε καταστροφικές συνέπειες. Τις ίδιες συνέπειες είχε αντίστοιχα και η απόπειρα των πολιτικών/φιλοσόφων/κοινωνιολόγων να μιλήσουν για την τεχνολογία.

Στο επίκεντρο της ναζιστικής Γερμανίας ασφαλώς έστεκε η μορφή του Χίτλερ. Για τον αρχηγό του 3^{ου} Ράιχ αποφασιστικό στοιχείο της ζωής παρέμενε η βούληση για εξουσία. Αν η ζωή ήταν μια πάλη που επικρατούσε ο ισχυρότερος τότε η ήττα ταίριαζε μόνο στα τεχνολογικά ανίσχυρα έθνη. Στο *Mein Kampf* (Ο Αγών μου) ορίζει την άρια κουλτούρα ως σύνθεση του “ελληνικού” πνεύματος με τη γερμανική τεχνολογία και ενισχύει τον απόλυτο διαχωρισμό του χρηματιστικού κεφαλαίου από τη διεθνή οικονομία. Ο Χίτλερ μετέτρεψε την πολιτιστική επανάσταση που ο Werner Sombart επικέντρωνε στο εβραϊκό πνεύμα, σε μια βιολογική εξέγερση. Ο ίδιος δεν έγραψε πολλά για τεχνολογικά θέματα παρ’ όλα αυτά ήταν από τους πρώτους πολιτικούς αρχηγούς που χρησιμοποίησαν τόσο πολύ τεχνολογικά επιτεύγματα όπως το ραδιόφωνο και το αεροπλάνο. Ο Josef Goebbels αντίθετα ασχολήθηκε πολύ με το θέμα της τεχνολογίας. Χαρακτηριστικά ανέφερε πως «*κύριο μέλημα του εθνικοσοσιαλισμού είναι να γεμίσει την τεχνολογία εσωτερικά με ψυχή, να τη πειθαρχήσει και να τη θέσει στην υπηρεσία του λαού και του πολιτιστικού του επιπέδου*». (Josef Goebbels, ομιλία στα εγκαίνια της έκθεσης αυτοκινήτου του Βερολίνου 7 Φεβρουαρίου 1939). Εν τέλει η οριστική τεχνολογική υπεροχή που ονειρευόταν ο Χίτλερ για λογαριασμό του γερμανικού έθνους δεν ήρθε ποτέ. Ο αριθμός των ευρεσιτεχνιών έπεσε στα χρόνια της εξουσία των ναζί στο μισό, ο αριθμοί των φοιτητών επίσης (σε αντίθεση με την ΕΣΣΔ) ενώ η τεχνική καθυστέρηση σε τομείς του πολέμου όπως τα ραντάρ, οι επικοινωνίες, η αεράμυνα έγινε καταφανής στον 2^ο Παγκόσμιο πόλεμο. Ουσιαστικά το σημείο τομής στην αποτυχία των ναζί να διεκπεραιώσουν τους πολιτικούς τους στόχους είναι η αδυναμία τους να τους προσαρμόσουν στα τεχνικά δεδομένα. Δίνοντας τελικά βάρος στην πολιτικοϊδεολογική εκπαίδευση και όχι τόσο στην τεχνική κατάρτιση, βάρυναν τις δυνατότητες να δουν καθαρά το τέλος τους, που πλησίαζε. Η ίδια η απόρριψη του διαφωτισμού έγινε εμπόδιο στην καινοτομία καθώς και στην προσαρμογή των τεχνικών δυνατοτήτων στα στρατηγικά δεδομένα.

Συμπερασματικά

Ο αντιδραστικός μοντερνισμός ήταν μια γερμανική απάντηση σε ένα καθολικό δίλλημα απέναντι στο οποίο βρέθηκαν οι κοινωνίες που βίωναν τις συνέπειες της βιομηχανικής και Γαλλικής επανάστασης. «Πώς μπορούν να συμφιλιωθούν οι εθνικές παραδόσεις με τη σύγχρονη κουλτούρα, τη σύγχρονη τεχνολογία και τους σύγχρονους πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς»; Η συμφιλίωση μεταξύ τεχνικής και ανορθολογισμού δεν είναι γενικά σύμφυτη με τη νεωτερικότητα, τον καπιταλισμό και το Διαφωτισμό αλλά αποτελεί μια αυταρχική, αντι-φιλελεύθερη και μη-διαφωτισμένη εθνική τους παραλλαγή. Η εφαρμογή στην πράξη της ναζιστικής ιδεολογίας και η βιομηχανική πρόοδος αλληλοεπισχύονταν μέχρι που η πρώτη οδήγησε στην αυτοκαταστροφή της Γερμανική κοινωνίας.⁶³ Οι συμφιλιώσεις του αντιδραστικού μοντερνισμού ήρθαν αντιμέτωπες με τα όρια που έθετε η απόρριψη του Διαφωτισμού. Ο αντιδραστικός μοντερνισμός δίδασκε την παραμέληση της στρατηγικής προς όφελος της ιδεολογίας. Οι αντιδραστικοί μοντερνιστές έβγαλαν την τεχνολογία από τη γλώσσα του διαφωτισμού και την τοποθέτησαν στη γλώσσα της Kultur. Υποστήριξαν πως η τεχνολογία μπορεί να περιγραφεί στη διάλεκτο της αυθεντικότητας, δηλαδή με συνθήματα που εξυμνούν την αμεσότητα, την εμπειρία, το εγώ, τη ψυχή, το αίσθημα, το αίμα, τη διάρκεια, τη βούληση, το ένστι-

κτο, τη φυλή και όχι με αυτά που οι ίδιοι έβλεπαν σαν άψυχες αφαιρέσεις τη διάνοια, την ανάλυση, το πνεύμα, τις εννοιες, το χρήμα και τους Εβραίους.

⁶³ Βλέπε σχετικά τη συγκλονιστική ταινία του Ρομπέρτο Ροσελίνι «Γερμανία, ώρα μηδέν», γυρισμένη το 1947, στο χαρακτηριστικό μοτίβο του νεορεαλισμού. Η κάμερα του ιταλού σκηνοθέτη κινείται ανάμεσα στα ερείπια του ισοπεδωμένου Βερολίνου ανατέμνοντας τις κατεστραμμένες ζωές όσων «σώθηκαν» από το χιτλερικό εφιάλτη.

ΕΘΝΙΚΟΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ.

«Η ιδέα του χαρισματικού, αυταρχικού αρχηγού είναι ήδη προσχηματισμένη μέσα στη φιλελευθεριστική εξύμνηση του μεγαλοφυούς οικονομικού αρχηγού, του γεννημένου ηγέτη».⁶⁴

(Herbert Marcuse)

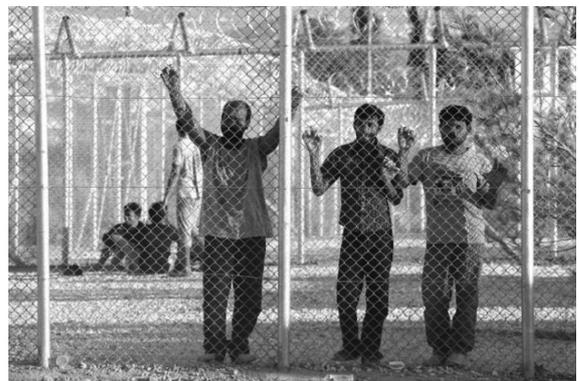
Ο Herbert Marcuse στο δοκίμιό του *Η πάλη ενάντια στο φιλελευθερισμό στην ολοκληρωτική αντίληψη για το κράτος* (1934) αναπτύσσει την προβληματική του σχετικά με την, κατά τη γνώμη του, ουσιαστική συμφωνία μεταξύ φασισμού και φιλελευθερισμού. Η ανάλυσή του αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα. Το οικονομικό και το ιδεολογικό. Ας δούμε συνοπτικά την προβληματική του όπως αναπτύσσεται στο συγκεκριμένο δοκίμιο.

Όσον αφορά στην οικονομική σφαίρα, το στοιχείο που κατά τη γνώμη του είναι κοινό και στους δύο είναι η *ιερότητα της ιδιωτικής ιδιοκτησίας*. Το απαραβίαστο των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, της κατοχής δηλαδή των υλικών μέσων παραγωγής από τον ιδιώτη επιχειρηματία, καθιστά τη μετάβαση από το φιλελευθερισμό στο φασισμό μια συνέχεια και όχι μια ρήξη. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, όταν δηλαδή κομμάτια του κεφαλαίου κινδυνεύουν με απαξίωση, ο φιλελευθερισμός επεμβαίνει μέσω του κρατικού μηχανισμού, γεγονός που συνιστά για τον ίδιο μια εκτροπή από την θεμελιώδη πίστη του στη βλαπτικότητα της κρατικής παρέμβασης στην ελεύθερη αγορά⁶⁵. Ο κρατικός παρεμβατισμός συνδυάζεται με την όξυνση της αυταρχικότητας και τον ολοκληρωτικό χαρακτήρα του κράτους. Το γεγονός αυτό συνιστά την οριστική καταφυγή του φιλελευθερισμού στην επικράτεια της ανορθολογικότητας. «(...)Ο προικισμένος οικονομικός ηγέτης του φιλελευθερισμού, αυτός που σώζει την οικονομία σε στιγμές κρίσης, είναι, (για τον Μαρκούζε), μια ανορθολογική προεικόνιση του χαρισματικού, αυταρχικού αρχηγού (Führer) του φασισμού».⁶⁶ Ο ολοκληρωτισμός ονομάζει φιλελευθερισμό συλλήβδην όλες εκείνες τις ιδέες και αντιλήψεις που πολεμά. Τι εννοεί όμως αυτή η θεωρία σαν φιλελευθερισμός; Είναι οι ιδέες του 1789,

ο ειρηνισμός, ο εγωιστικός ατομικισμός, η θυσία του έθνους και του κράτους στις κοινωνικές και ταξικές συγκρούσεις, τα κόμματα, η υπερτροφία της οικονομίας, ο υλισμός. Όμως ο Marcuse ισχυρίζεται πως στα χαρακτηριστικά αυτά δεν βρίσκουμε το πραγματικό περιεχόμενο του φιλελευθερισμού και ότι ο φασισμός αποκρύπτει αυτό το γεγονός. Η απόκρυψη αυτή εκ μέρους του φανερώνει το πραγματικό μέτωπο της μάχης. Ο ολοκληρωτισμός αποφεύγει να συγκρουστεί με την οικονομική/κοινωνική δομή του φιλελευθερισμού, τον ιδιωτικό επιχειρηματία, το μεμονωμένο οικονομικό υποκείμενο, κτλ. Οι βασικές απαιτήσεις του φιλελευθερισμού εντέλει δεν πραγματώθηκαν ποτέ αληθινά: ανάλογα με την κοινωνική κατάσταση χαλιναγωγούνταν ή εγκαταλείπονταν εντελώς. Ο λόγος που ο φασισμός ανάγει τον πόλεμο με το φιλελευθερισμό σε πόλεμο κοσμοθεωριών, είναι το γεγονός πως αφήνει άθικτη την (κοινή) κοινωνική οργάνωση που έχει με το φιλελευθερισμό: την ίδια την οργάνωση των παραγωγικών σχέσεων. Οι αιτιάσεις του περιορίζονται μόνο σε έναν τύπο αστού αυτόν του μικρού και τιποτένιου εμπόρου.⁶⁷

Κάθε ομοιότητα με τα καθ'ήμας...

...είναι εκ του πονηρού

⁶⁴ Herbert Marcuse, «Η πάλη ενάντια στον φιλελευθερισμό στην ολοκληρωτική αντίληψη για το κράτος», Αρνήσεις, σελ.34

⁶⁵ Ασφαλώς το ίδιο πράγμα γίνεται και σήμερα. Η κρίση μεταβλήθηκε από χρηματοπιστωτική σε δημοσιονομική αφού τα κράτη προσφέρθηκαν να διαθέσουν στα καταρρέοντα πιστωτικά ιδρύματα δεκάδες δις.

⁶⁶ Ζήσης Σαρίκας στην Εισαγωγή του Αρνήσεις, Herbert Marcuse, σελ.14

⁶⁷ Τα σημερινά βέλη της ακροδεξιάς στρέφονται στο διεθνές τοκογλυφικό, παρασιτικό κεφάλαιο και στην ασυδοσία των αγорών.

Στο ιδεολογικό επίπεδο⁶⁸ τα βασικά στοιχεία που αναδεικνύει ο Marcuse είναι λίγο-πολύ γνωστά. Η *ηρωικοποίηση του ανθρώπου*, δηλαδή η αναφορά σε ένα αντι-αστικό τύπο ανθρώπου, δεμένο με τις δυνάμεις του αίματος και τη γης ενάντια στο πνεύμα του μαγαζάτορα και του εμπόρου, και η *φιλοσοφία της ζωής* (lebensphilosophie) που διαβλέπει τη ζωή ως δεδομένο πέρα από κάθε αιτιολόγηση ή εξήγηση, είναι στοιχεία του νέου ολοκληρωτισμού. Ο φιλελευθερισμός υιοθετεί μια νατουραλιστική οπτική αναφερόμενος στον «φυσικό» τρόπο με τον οποίο ο καπιταλισμός οργανώνει τις κοινωνικές σχέσεις. Η κοινωνική αρμονία που ευαγγελίζεται στηρίζεται στην πεποίθηση της ύπαρξης ενός επιστημονικού και καθολικού τρόπου ορθολογιστικής κοινωνικής οργάνωσης που θα προκύψει από την αυτορρύθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων μέσα στην επικράτεια της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, δίκην φυσικού νόμου. Ο φιλελευθερισμός «βλέπει» πίσω από τους καπιταλιστικές σχέσεις, «φυσικούς νόμους». Αυτοί οι νόμοι πρέπει να εφαρμοστούν στην κοινωνία. Στο φιλελευθερισμό αυτοί οι νόμοι έχουν ως επίκεντρο τον άνθρωπο, ενώ στο ναζισμό είναι ο λαός που θεωρείται ως φυσικό δεδομένο και προϊόν του ιστορικού γίνεσθαι. Ο φασισμός δανείζεται αυτή τη νατουραλιστική προσέγγιση του φιλελευθερισμού για να περιγράψει το λαό. Ο λαός έχει στο φασισμό όλες τις ιδιότητες της φύσης, με τον τρόπο που στον καπιταλισμό αυτές οι ιδιότητες ενυπάρχουν στις κοινωνικές σχέσεις που καθιερώνει.

Με άλλα λόγια υπάρχει ένα φιλελευθεριστικός και ένας αντι-φιλελευθεριστικός νατουραλισμός: «ο φιλελευθεριστικός νατουραλισμός είναι μέρος ενός ουσιαστικά ορθολογικού συστήματος σκέψης, ο αντι-φιλελευθεριστικός ενός ανορθολογικού συστήματος σκέψης».⁶⁹ Ανορθολογικός νατουραλισμός, είναι η ερμηνεία της ιστορικής και κοινωνικής διαδικασίας ως μιας φυσικής-οργανικής διαδικασίας που μας πηγαίνει πέρα από τις πραγματικές κινητήριες δυνάμεις της ιστορίας, στη σφαίρα της αιώνιας και αμετάβλητης φύσης. Αυτή λειτουργεί

ως πραγματικός αντίπαλος της υπεύθυνης, αυτόνομης, ορθολογικής ύπαρξης. Αυτή η φύση αντιτίθεται σε αυτό που ζητά μια λογική δικαιολόγηση, όπως έχει ήδη αναφερθεί αναφορικά με τους δεξιούς διανοούμενους της Βαϊμάρης. Το Αίμα και το Χώμα είναι οριστικά εκτός ορθολογικής επικράτειας. Στην καρδιά του ολοκληρωτισμού βρίσκεται «η φύση, ως το πρωταρχικό, (που) είναι ταυτόχρονα το φυσικό, το γνήσιο, το υγιές, το πολύτιμο και το ιερό».⁷⁰ Ο ανορθολογισμός ξεκινά αποκοπτόμενος εξ αρχής από τα βασικά στοιχεία του Λόγου. Το Αίμα, η Φυλή είναι εκτός της επικράτειάς του, με αποτέλεσμα να παραμένει αιτιατά, οργανικά και λειτουργικά εξαρτημένος από αυτά. Αντίστοιχα, ο ορθολογισμός όπως παρουσιάζεται από το φιλελευθερισμό, ως δομούσα κοινωνική πρακτική, αποκόπτεται από την κοινωνία στο τελικό στάδιο στο οποίο καθορίζονται οι (οικονομικοί) σκοποί. Υποτίθεται δηλαδή πως απώτερος στόχος του καπιταλισμού είναι η κοινωνική αρμονία μέσα από την εναρμόνιση του ιδιωτικού και του γενικού συμφέροντος. Πώς όμως να γίνει κάτι τέτοιο; «Η αληθοφάνεια του φιλελευθεριστικού ορθολογισμού παύει να υπάρχει ακριβώς τη στιγμή που γίνεται εντελώς απίθανη η γενική αρμονία χάρη στην ενδυνάμωση των κοινωνικών συγκρούσεων και των οικονομικών κρίσεων».⁷¹ Σε αυτό το σημείο η φιλελευθεριστική ιδεολογία πρέπει να πιαστεί από ανορθολογικές ιδεολογίες. Ο ίδιος λοιπόν ο φιλελευθερισμός γεννά το ολοκληρωτικό-αυταρχικό κράτος που είναι μια δική του ολοκλήρωση σε ένα πιο προωθημένο στάδιο ανάπτυξης.

Η βαθειά αυτή σύμπτωση ολοκληρωτισμού-φιλελευθερισμού και η κοινωνική οργάνωση που συνεπάγεται το ολοκληρωτικό κράτος κατανοούνται αν περιγραφούν οι τρεις βασικές συνιστάμενες αυτή της νέας κοινωνικής οργάνωσης: ο *συνιβερσαλισμός*, ο *νατουραλισμός* και ο *υπαρξισμός*. Ο νέος ολοκληρωτισμός υπόσχεται την προτεραιότητα του όλου έναντι του ατόμου. Μια νέα ενότητα όχι μέσω της κατάργη

⁶⁸ Συμπληρωματικά μόνο αναφέρουμε πως: ο Marcuse αναφέρει επίσης την αντι-αισθησιακή αστική ηθική η οποία ενυπάρχει παράλληλα με τη επίσης αστική αισθησιακή αστική και βάζει το καθήκον και την πίστη πάνω από την ηδονή. Αυτή η ιδεολογική αστική αντίληψη για τον έρωτα είναι κοινή στο φιλελευθερισμό και τον φασισμό. Η μόνη διαφορά μεταξύ φασισμού και φιλελευθερισμού που διαβλέπει ο Marcuse είναι στο ρόλο που επιφυλάσσουν σε αυτό που ο ίδιος αποκαλεί *καταφατικό χαρακτήρα της κουλτούρας*. Στην αστική κοινωνία υπάρχει διάκριση μεταξύ της κουλτούρας (πνευματική διάσταση) και του πολιτισμού (υλική διάσταση). Ο πολιτισμός είναι το βασίλειο της αναγκαιότητας ποτισμένος από το άγχος μιας αβέβαιης ύπαρξης. Η κουλτούρα (τέχνη, φιλοσοφία κτλ) αναπαριστά τη διέξοδο σε έναν άλλο κόσμο απαλλαγμένο από το άγχος της καθημερινής επιβίωσης. Επιτελεί έτσι διπλό ρόλο. Έναν *κριτικό* που μιλά για τις αδικίες αυτής της κοινωνίας και έναν *καταφατικό* με την έννοια πως αποτελεί ένα προσωπικό καταφύγιο του καθενός, ένα χώρο ελευθερίας και ψυχικής αξιοπρέπειας. Στο φασισμό η εσωτερίκευση αυτή δίνει τη θέση της σε μια εξωτερίκευση μέσω της ένταξης του ατόμου σε μια κοινότητα: τη φυλή, το λαό, το αίμα, το χώμα.

⁶⁹ Herbert Marcuse, σελ.29

⁷⁰ Herbert Marcuse, σελ.22

⁷¹ Herbert Marcuse, σελ.34

σης των κοινωνικών τάξεων αλλά μέσω της ενότητας του λαού που υψώνεται πάνω από τις κοινωνικές/ταξικές συγκρούσεις. Ο λαός είναι το πρωταρχικό «φυσικό», δεδομένο» δεν είναι δημιούργημα του ανθρώπου αλλά αναπαριστά μια γνήσια και αιώνια πραγματικότητα θελημένη από το θεό. Αυτή η φυσική νατουραλιστική προσέγγιση της κοινωνικής οργάνωσης που υποτάσσεται τελικά στο λαό υποκρύπτει, όπως έχουμε ξαναδεί, την «φυσική» τάξη που αντιπροσωπεύει ο ίδιος ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής. Η ιστορία από-ιστορικοποιείται, οι επαναστάσεις νοούνται ως διαταράξεις των φυσικών νόμων, το κοινό πεπρωμένο του λαού κυριαρχεί. Αλλά αυτό το πεπρωμένο δεν είναι τελικά κοινό για όλες τις κοινωνικές ομάδες. Η κοινότητα της μοίρας είναι σε βάρος των κατώτερων τάξεων που βιώνουν πολύ διαφορετικά τις συνέπειες π.χ μιας οικονομικής κρίσης. «Διαιώνίζονται δηλαδή καθορισμένες κοινωνικές σχέσεις ως φυσικές για να διατηρείται η κατεστημένη τάξη...». ⁷² Έτσι η φτώχεια, ο πόλεμος και τα άλλα δεινά καθαγιαζονται ως φυσικά φαινόμενα και ο ηρωικός λαϊκός ρεαλισμός απευθύνεται στον ηρωισμό της φτώχειας, την θυσία, την πειθαρχία, για να ξεπεράσει τον σκόπελο που η ίδια η υλική πραγματικότητα δημιουργεί.

Τελικά η επίθεση είναι διπλή. Απαιτεί μια ριζική υποτίμηση απέναντι στην υλική σφαίρα ύπαρξης και μια επαναθεμελίωση του ιδεαλισμού σε αντίθεση με τον γερμανικό ορθολογικό ιδεαλισμό. Η επίθεση γίνεται στο όνομα του νέου ηρωικού ανθρώπου που δε ζει από τον πνευματικό πολιτισμό αλλά από τη δράση. Τελικά ο ηρωισμός, το ήθος της φτώχειας, είναι το βάθρο αυτής της πολιτικής: «νομίζουμε... ότι η μείωση του επιπέδου ζωής είναι αναπόφευκτη, και πιστεύουμε ότι η πιο επείγουσα σκέψη είναι το πώς θα δούμε αυτό το φαινόμενο και πως θα αντιδράσουμε σε αυτό». ⁷³ (Der Deutsche Student, 1933) Ο λαϊκός αυτός ρεαλισμός καταπίπτει στα έσχατα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και θα φτάσει μέχρι την πλήρη θυσία που θα λάβει μέρος λίγα χρόνια αργότερα στα πεδία μαχών του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Πως δικαιολογείται τελικά αυτή η θυσία; Κατά τον Marcuse ούτε λογικά, αφού δεν διαφαίνεται καμία πιθανότητα επίγεια σωτηρίας, μα ούτε και δια της πίστης αφού ούτε υπεργνηνη σωτηρία υπόσχεται ο νέος ολοκληρωτισμός. Η ερμηνεία δίνεται στη βάση μιας υπαρξιακής οντολογικής κατάστασης εξαιρουμένης

από πάσα δικαιολόγηση. Ο υπαρξισμός στην πολιτική του μορφή γίνεται η θεωρία της δικαιολόγησης αυτού που δεν μπορεί πια να δικαιολογηθεί. Δεν υπάρχει εννοιολογική προσέγγιση του όρου. Άρα κανείς δεν μπορεί να αποφανθεί περί υπαρξιακότητας μιας κατάστασης πέρα από αυτόν που την ορίζει/βιώνει. Στον πολιτικό υπαρξισμό αυτή που λογίζεται ως απολυτα υπαρξιακή σχέση είναι η σχέση απέναντι στον εχθρό, ο πόλεμος. Ο φιλοσοφικός υπαρξισμός επιτίθεται στο ego cogito και θεμελιώνει τον ηρωικό ρεαλισμό. «Ο άνθρωπος είναι ένα πολιτικό όν(...) ένα δρων ον» (Alfred Bäumler). Δεν έχει σημασία γιατί κάποιος δρα, προς τα πού κατευθύνεται, σημασία έχει ότι δρα, σημασία έχει ότι παίρνει κάποιο μέρος, μια κατεύθυνση. Τελικά η κατάληξη είναι στο κοινωνικό επίπεδο να θεωρεί κάθε λαός πως έχει μια ιδιαίτερη αποστολή, μια ιδιαίτερη δράση να φέρει εις πέρας. Έτσι η θέληση για γνώση υποτάσσεται στην υποτιθεμένη «αποστολή του λαού», γιατί κάθε λαός έχει μια αποστολή, ένα προορισμό. Ο πολιτικός υπαρξισμός ευνοεί την πλήρη πολιτικοποίηση των κοινωνικών σχέσεων, την αναδιάταξη στο δίπολο φίλος-εχθρός και αυτό γίνεται πραγματικότητα από τη στιγμή που το κράτος αποκτά μια θεωρία: τη θεωρία του ολοκληρωτικού κράτους. Μέσα στην πολιτική σφαίρα όλες οι σχέσεις επαναδιατυπώνονται προς την οριστική απόφαση για την κατάσταση εκτά-

MAT - Χρυσή Αυγή, κοινός αγώνας

κτου ανάγκης. «Ανώτατος άρχων είναι εκείνος που αποφασιίζει για την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης» (Carl Schmitt, Politische Theologie, 1922). Το κράτος κυριαρχεί πια και αναλαμβάνει την πολιτική ενσωμάτωση της κοινωνίας. Στη θέση των αντικρουόμενων κοινωνικών συμφερόντων τοποθετείται η νομιμότητα του αρχηγού. Αυτή η εξουσία υπερβαίνει κάθε κοινωνική πραγματικότητα και για αυτό δε χρειάζεται την έγκρισή της.

⁷² Herbert Marcuse, σελ.42

⁷³ Herbert Marcuse, σελ.44

ΕΛΛΑΣ ΑΛΕΞΑΝΤΕΡΠΛΑΤΣ: Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΔΕΝ ΕΠΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΤΑΙ, ΑΛΛΑ ΚΑΛΟ ΕΊΝΑΙ ΝΑ ΤΗ ΞΕΡΟΥΜΕ

(το κείμενο συμπεριλήφθει στο 18^ο φύλλο της εφημερίδας δρόμου “απατρις”)

Έχουν περάσει κιόλας δύο χρόνια από την είσοδο της Ελλάδας στην εποχή των μνημονίων, της τρόικας, του ΔΝΤ, της ΕΚΤ κτλ. Με αυτό τον τρόπο αναπαράγεται στον δημόσιο πολιτικό διάλογο, η είσοδος της ελληνικής κοινωνίας στην εποχή της πιο πρόσφατης φάσης της διαρκούς καπιταλιστικής κρίσης. Οι αντιδράσεις των υποτελών κοινωνικών τάξεων και στρωμάτων (προλεταρίων και βιαίως προλεταριοποιημένων μεσοαστών και μικροαστών) εξέλαβαν όλη αυτή τη περίοδο ποικίλα χαρακτηριστικά. Απεργίες, συγκρουσιακές διαδηλώσεις, διαδηλώσεις με εξεγερσιακό χαρακτήρα, προπηλακισμοί πολιτικών και άλλων «φιλομνημονιακών» δημοσίων προσώπων, «κίνημα των πλατειών», δημιουργία συνοικιακών λαϊκών συνελεύσεων, παρεμβάσεις στις εθνικές γιορτές κ.α. Δύο χρόνια μετά, και η διάρρηξη του προηγούμενου κοινωνικού συμβολαίου έχει πια οριστικοποιηθεί αφήνοντας πίσω του συντρίμια. Αυτή η αλλαγή στο επίπεδο της ενσωμάτωσης στην κοινωνική πυραμίδα τόσο του προλεταριάτου όσο και των μικροαστικών στρωμάτων, αναζητεί το αντίστοιχό της στο πεδίο της πολιτικής. Παρατηρείται μια αναδιάταξη στην πολιτική συγκρότηση των από κάτω η οποία κινείται ανάμεσα στη ρήξη και την επανενσωμάτωση. Η διαδικασία αυτή αγγίζει τους κύριους διαχειριστές του προηγούμενου κοινωνικού συμβολαίου (ΠΑΣΟΚ), την Αριστερά που έχοντας επενδύσει στην αναμενόμενη εξαθλίωση του κόσμου, προσμένει να επαληθεύσει τη θεωρία του «ώριμου φρούτου» μέσα από την εκλογική της άνοδο και ασφαλώς την άκρα Δεξιά (ή απλά Δεξιά) η οποία επωφελείται από τη μετατόπιση της κουβέντας από την (δομική) καπιταλιστική κρίση στα στενά όρια της «υπό κατοχής Ελλάδας» και του λαού της.

Το μικροαστικό-πατριωτικό (κατ’ ουσίαν αμιγώς εθνικιστικό) φαντασιακό παράγει πλέον τη δική του αφήγηση σχετικά με τα αίτια της κρίσης και τις πιθανές διεξόδους από αυτή. Η εφελθία εκδίπλωση αυτών των θέσεων κατά μια έννοια προέκυψε μέσα από τους «αγανακτισμένους» και τις πλατείες το περασμένο καλοκαίρι. Αναλύσεις σχετικά με τις πλατείες, το ρόλο

τους, τα χαρακτηριστικά τους και τις πιθανές συνέπειες έγιναν πολλές. Σε αυτό που θα θέλαμε να σταθούμε εδώ είναι ο ρόλος τους στην ανάπτυξη ενός τύπου εθνολαϊκού κινηματισμού. Είναι προφανές πως οι συγκεκριμένες διαμαρτυρίες επιχειρήθηκε να καθοριστούν εξ’ αρχής σε σχέση με το τι όφειλαν να είναι και τι όχι μέσα από τα media και τον κυρίαρχο λόγο. Στην πορεία τα ίδια κανάλια διαμόρφωσης του κυρίαρχου λόγου επικέντρωσαν αποκλειστικά στον πατριωτικό-μικροαστικό συρφετό της πάνω πλατείας⁷⁴ αγνοώντας τις

όποιες διαδικασίες διαμορφώνοντας από το πλήθος στην λεγόμενη κάτω πλατεία. Αυτό το εμετικό συνοθύλευμα πρώην (ή και νυν) πελατών των αστικών κομμάτων που μούντζωνε, έψελνε τον εθνικό ύμνο και φώναζε προδότες τους πολιτικούς ήταν η πρώτη μαζική παρουσία των αγανακτισμένων νοικοκυραίων στο τοπίο της «αντιμνημονιακής» αντίστασης. Το «κίνημα των πλατειών» μπολιάστηκε με τις εντελώς ιδιαίτερες ελληνικές πολιτικές και ιστορικές συνθήκες με αποτέλεσμα να έχει διττή απόληξη. Από τη μια οι περιφερόμενοι αγανακτισμένοι των παρελάσεων, οι νεό-

κοπιοι ψηφοφόροι της χρυσής αυγής και του αντιμνημονιακού φασίστα Καμμένου και από την άλλη οι ελπιδοφόρες λαϊκές συνελεύσεις στις γειτονίες της Αθήνας. Η δεξιά ακτιβιστική απόληξη του φαινομένου είναι πια ορατή τόσο στην παρουσία «αγανακτισμένων» πολιτών στις εθνικές γιορτές όσο και στη συμμετοχή μικροαστών-πατριωτών σε προπηλακισμούς πολιτικών και λοιπών δημοσίων προσώπων. Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί η παρουσία ενός (ολιγομελούς βέβαια) κομματιού της ακροδεξιάς στα εξεγερσιακά γεγονότα της 12^{ης} Φλεβάρη. Μπορεί οι ίδιες οι πλατείες τελικά να αντιμετώπισαν την βίαιη καταστολή και να μην μπόρεσαν να μετεξελιχθούν σε ουσιαστικές πολιτικές δομές (μιλάω για τις συνελεύσεις) αλλά οι δύο εκφάνσεις διαμαρτυρίας που ενυπήρχαν εξ’ αρχής σε αυτές (πάνω-κάτω πλατεία) τελικά παρήγαγαν τα φαινόμενα που περιγράφησαν πιο πάνω. Το ίδιο το υπόδειγμα των πλατειών πάντως με την συνθηματολογία για άμεση ή αληθινή δημοκρατία δεν μετεξελίχθηκε σε αντι-εξέγερση όπως κάποιοι φοβούνταν, ελλείψει προλεταριακής οργής και ταξικής καθαρότητας αλλά μάλλον δέχτηκε την βίαιη καταστολή του κράτους το περσινό καλοκαίρι στην 48ωρη απεργία του Ιουνίου.

⁷⁴ Ο διαχωρισμός μεταξύ “πάνω” και “κάτω” πλατείας χωροταξικά αναφέρεται στην Αθήνα αλλά πολιτικά διαίρεσε και τις πλατείες άλλων πόλεων μεταξύ των οποίων και της Πάτρας από την οποία πηγάζει και η όποια εμπειρική γνώση του γράφοντος σε σχέση με τις πλατείες.

Η δεξιά αναδιατάσσεται...

Μέσα από την αντίθεση που ενυπήρχε στο πλατειακό πλήθος τελικώς ανατράφηκε ο δεξιός ριζοσπαστισμός. Είναι πιθανό κάτι τέτοιο να συνέβαινε ούτως ή άλλως ειδικά από από τη στιγμή που η αφήγηση για τα αίτια της κρίσης είχε μετατοπιστεί στο πεδίο της «εθνικής προδοσίας». Ήταν θέμα χρόνου αυτή η αφήγηση να βρει και κινηματική έκφραση. Οι περιθωριοποιημένοι (ακρο) δεξιό της μεταπολίτευσης, βλέποντας το πασοκ να πλειοδοτεί επιτυχημένα ακόμα και σε πατριωτισμό, διαφύλαξαν τις συνωμοσιολογικές ηλιθιότητές τους για την Ελλάδα και τους έλληνες, τις εμπλούτισαν με τη νέα μυθολογία των 90s (βλ μετανάστες, σκοπιανό κτλ) και σήμερα με τη βοήθεια (και) του διαδικτύου κάνουν επίδειξη της λοβοτομημένης τους νοητικής αντίληψης. Είναι δεδομένο πως η επίθεση θα συμπεριλάβει και την κατεστημένη Αριστερά. Η μυθολογία της «υπερβολικής δημοκρατίας» που μας “έβλαψε” και της “διεφθαρμένης Μεταπολίτευσης” που μας οδήγησε στην καταστροφή, είναι κεντρική στην ιδεολογική πλατφόρμα του δεξιού αντι-μνημονιακού ριζοσπαστισμού. Ακόμα και ο ιδεότυπος της διαμαρτυρίας συνίσταται σε αντιδράσεις μιας μάζας που αναμένει τον ...εθνικό ηγέτη καβάλα στο άλογο. Αυτός ο συρφετός των εθνικά ταπεινωμένων απειλεί πλέον να συγκροτήσει την (ακρο)δεξιά σε υπολογίσιμη κινηματική-πολιτική δύναμη και το χειρότερο, να αποκτήσει για πρώτη φορά στην Ελλάδα μετά από δεκαετίες, κινηματική δομή και χαρακτηριστικά (αντι)εξεγερσιακής δύναμης. Αυτή η εκδοχή της εγχώριας δεξιάς είναι η συμπληρωματική εκδοχή της μνημονιακής-κυβερνητικής Ν.Δ η οποία προσπαθεί να υπερβεί την ριζοσπαστικοποίηση από τα δεξιά της, ενσωματώνοντας όση πίεση της ασκείται. Το ΛΑΟΣ ως άλλη εκδοχή της αστικής δεξιάς τελικά απειλείται με πλήρη σύνθλιψη από αυτή την πίεση. Ουσιαστικά οι δύο αυτές εκδοχές της δεξιάς σήμερα αποτελούν τις

δύο μελλοντικές δυνητικές επιλογές του ελληνικού κεφαλαίου. Η μία είναι μέσα στο ευρώ, σε ένα κοινωνιο-κτόνο νεοφιλελεύθερο πλαίσιο και άλλη στα πλαίσια μιας εθνικής αναδίπλωσης και περιχαρακωσης με την προσμονή οι όποιες μικροπαροχές δοθούν να συνδεθούν με το μεγαλείο της “αναγεννημένης Ελλάδας”.

Ο στείρος αντι-μνημονιακός πολιτικός λόγος...

Ο άλλος βασικός λόγος στον οποίο οφείλεται η εκκόλαψη του δεξιού ριζοσπαστισμού είναι ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώθηκε η αντιπολιτευτική τακτική της Αριστεράς από την υπογραφή του πρώτου μνημονίου και μετά. Συνοπτικά αυτή χαρακτηρίστηκε από την υιο-

θέτηση μιας πατριωτικής αντι-κατοχικής συνθηματολογίας με τις δυνάμεις του μνημονίου (εισαγόμενες και εγχώριες) να βρίσκονται στο στόχαστρο. Η πολιτική άρχισε να περιστρέφεται γύρω από την Ελλάδα, την «πατρίδα που πουλιέται», τους “προδότες έλληνες πολιτικούς”, το τοκογλυφικό (ξένο) κεφάλαιο. Όλα αυτά στοιχεία απαρτίζουν έναν ιδεολογικό τόπο που είναι κυρίαρχος στο μικροαστικό φαντασιακό. Η κουβέντα έχει πλέον μετατοπιστεί δραματικά από τις πρωτογενείς αιτίες της κρίσης δηλαδή την κατάρρευση των αμερικανικών πιστωτικών ιδρυμάτων το 2008 εξαιτίας της κρίσης των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων, ένα μόνο σύμπτωμα από την πρωτοφανή κρίση αναπαραγωγής στην οποία έχει περιέλθει ο παγκόσμιος καπιταλισμός. Πολιτικές δυνάμεις όπως η Κοέ ή η Αράν⁷⁵, μαζί με τους εκπροσώπους του αριστεροδεξιού πατριωτισμού (Θεοδωράκης, Καζάκης) έχουν δώσει τον κυρίαρχο τόνο στον τρόπο που (παραδοσιακά) η Αριστερά στην Ελλάδα σχηματοποιεί την λαϊκή αντίσταση με όρους εθνικής καταπίεσης. Αυτοί πρώτοι σήκωσαν τις ελληνικές σημαίες στις πλατείες όταν ακόμα και οι βαρεμένοι εθnikοφρονες τις είχαν κρυμμένες στις τσάντες τους.

⁷⁵ Χαρακτηριστικά αποσπάσματα από την προκήρυξη της λαϊκής συνέλευσης της Πλ. Γεωργίου στην Πάτρα εν όψει 25^{ης} Μαρτίου. Στη συνέλευση αυτή έχουν μεγάλη επιρροή οι συγκεκριμένες παρατάξεις: «(...)Δε θα τους αφήσουμε όμως να μας κάνουν σύγχρονους “ραγιαδες”! Ο λαός έχει ιστορική μνήμη! Σήμερα τιμάμε τους αγωνιστές που δεν προσκύνησαν αρχόντους και κοτζαμπάσηδες. Τους τιμάμε κάνοντας το δικό μας αγώνα. Ορθώνοντας το ανάστημά μας στους νέους κοτζαμπάσηδες κι αρχόντους, ντόπιους και ξένους! (...) Φωτιά και τσεκούρι στους προσκυνημένους. Η 25η Μαρτίου και η Ελληνική Επανάσταση στον καιρό του Μνημονίου και της Τρόικας ξαναγίνονται επίκαιρα. Διεκδικούμε πάλι σήμερα την ανεξαρτησία μας και την προκοπή του τόπου μας. Αρνούμαστε αυτή τη μέρα να τη γιορτάζουμε μαζί με τους πρωταγωνιστές της υποτέλειας, αρνούμαστε αυτή τη μέρα να στεκόμαστε πλάι στους σύγχρονους κοτζαμπάσηδες.(...)Να φύγουν όσοι παραδίδουν τη χώρα στους τοκογλύφους και στην τρόικα. Να φύγουν όσοι προσδοκούν να είναι “άξιοι” συνεχιστές της υποτέλειας.(...)»

Στην πραγματικότητα κάτι τέτοιο δεν είναι καινούριο. Από την εποχή του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ) μέχρι το πασοκικό «Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες» (σύγχρονο σύνθημα της Χρυσής Αυγής) όλες οι εκδοχές μιας φιλόδοξης λαϊκής αριστερής ή «αριστερής» πολιτικής παρέμβασης, όφειλαν να δώσουν πατριωτικά διαπιστευτήρια προκειμένου να επιβιώσουν πολιτικά. Ο Τσίπρας μόλις πρόσφατα κατηγόρησε αυτούς που κυβερνούν για έλλειψη ελληνικότητας. Η αριστερά σε αυτή την εκδοχή της, λειτουργεί κατά κανόνα

ως οργανικό τμήμα του εθνικού κορμού και μάλιστα με πιθανότητες ανάληψης μελλοντικά της εξουσίας, όχι πιεζόμενη από τα πληβειακά ριζοσπαστικοποιημένα κομμάτια αλλά προσκαλεσμένη από τις ίδιες τις ελίτ να διαχειριστεί μια πιθανή χρεωκοπία με αριστερό άλλοθι. Η ασάφεια και η επικινδυνότητα του «αγώνα» γενικώς και αορίστως κορυφώθηκε με την επίσκεψη της Χρυσής Αυγής στο εργοστάσιο της Χαλυβουργίας. Εκεί φάνηκε πως πολύ απλά δεν είναι κοινός τόπος (στο μυαλό όχι απλά των εργατών, ούτε κάποιων τυχαίων εργατών, αλλά του πιο μαχητικού κομματιού -υποτίθεται- της εργατικής τάξης, το οποίο επηρεάζεται από το μεγαλύτερο κόμμα της αριστεράς στην Ελλάδα και το οποίο εν τέλει βρίσκεται 6 μήνες σε απεργία), ο χωρίς δεύτερη κουβέντα διωγμός των ναζι από το εργοστάσιο. Όπως είπε και ο πρόεδρος του σωματείου «Όλη η Ελλάδα είναι μαζί μας» υποδεχόμενος τους μαχαιροβγάλτες της Χρυσής Αυγής.

Και όποιος αντέξει...

Το πολιτικό σύστημα στην κατάσταση που βρίσκεται τώρα, προσπαθεί να διαχειριστεί την κρίση προς όφελος της ομαλής αναπαραγωγής του καπιταλισμού. Η άκρα δεξιά αναδιατάσσεται προσπαθώντας να μετατραπεί στον πολιτικό και στρατιωτικό πυλώνα μιας

(παθητικής ή ενεργητικής) αντι-εξέγερσης. Η στείρα αντι-μνημονιακή, πατριωτική συνθηματολογία είναι το περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσεται. Οι συνθήκες διαχείρισης της κρίσης επιτάσσουν πλέον την προσφυγή στη στρατηγική της έντασης. Οι εμφυλιοπολεμικές κορώνες δίνουν και παίρνουν ενώ οι α-νόητες επικλήσεις σε παρελθούσες ιστορικές καταστάσεις⁷⁶ επιδιώκουν τη μεταφορά του φόβου στο στρατόπεδο των από κάτω. Οι ομάδες πολιτοφυλακής⁷⁷ τα τεράστια ποσοστά που λαμβάνει η ναζιστική Χ.Α. στις δημοσκοπήσεις, τα γεγονότα στη Ρόδο και αυτά που συνέβησαν την 25^η Μαρτίου, η επιτυχής διασπαστική κίνηση του φασίστα Καμμένου, φανερώνουν τη δυναμική που έχει αυτή τη στιγμή η «αнти-μνημονιακή» δεξιά. Το στοίχημα για την κυριαρχία αυτή τη στιγμή, είναι να ενσωματώσει κάποια από τα αιτήματα αυτού του κόσμου χωρίς να καταφύγει ανοικτά σε μια θεσμική εκτροπή. Η διαχείριση του πολεοδομικού κέντρου της Αθήνας, συμπεριλαμβάνει τους τρεις μεγάλους πυλώνες του εσωτερικού εχθρού. Περιορισμός διαδηλώσεων, εκκένωση καταλήψεων, επιχειρήσεις σκούπα έναντι σε μετανάστες. Αυτή είναι η διαρκής ατζέντα του επαπειλούμενου ολοκληρωτισμού που θα συμπληρώσει αρμονικά τον οικονομικό στραγγαλισμό που ήδη υφιστάμεθα. Φτωχοί σε σιγή νεκροταφείου. Πόλεις-στρατόπεδα συγκέντρωσης. Σε αυτή την προοπτική τα ακροδεξιά κομμάτια θα εγγυηθούν την τάξη και την ασφάλεια χέρι-χέρι με το επίσημο κράτος. Η στείρα αντιμνημονιακή ρητορεία αυτήν την πολιτική εξυπηρετεί, τουλάχιστον όσον αφορά στους μετανάστες και στον ριζοσπαστικό αντικαθεστωτικό χώρο. Γιατί τελικά ο εσωτερικός εχθρός είναι το τελικό διακύβευμα.

Η μπροσούρα είναι επίσης αφιερωμένη σε όσους ακόμα βρίσκουν αιτίες για να δικαιολογήσουν την απραξία τους

⁷⁶ Βλέπε χαρακτηριστικά «*Το σύνδρομο της Βαϊμάρης*», <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=432730> καθώς και άλλα άρθρα από τον αστικό τύπο που παρατίθενται στην βιβλιογραφία.

⁷⁷ Βλέπε ενδεικτικά δημοσιεύματα:

<http://www.ekeo.gr/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AE>, <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=63628607>

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΑΙΝΊΕΣ

Ο αληθινός φασισμός (Obyknovenny Fashizm)

Σκηνοθεσία: Mikhail Romm, **Πρωταγωνιστούν:** Marlene Dietrich, Josef Goebbels, Hermann Göring, Adolf Hitler, Joseph Stalin, **Σενάριο:** Yuri Khanyutin, Mikhail Romm, Maya Turovskaya, **Χώρα:** ΕΣΣΔ, **Χρονολογία παραγωγής:** 1965, **Διάρκεια:** 130'

Έχουν γραφεί και έχουν λεχθεί πάρα πολλά σχετικά με τις κοινωνικοοικονομικές ρίζες του φασισμού. Άλλωστε, η τρομακτική μας εμπειρία απ' αυτή τη μάστιγα δεν έχει ανάγκη από θεωρητική επιβεβαίωση. Παραμένει, όμως, πάντα ανοιχτά το ερώτημα της αποδοχής του φασισμού από μια τεράστια παραπλανημένη (;) μικροαστική μάζα, η οποία δέχθηκε να παίξει το μακάβριο παιχνίδι τού μεγάλου κεφαλαίου, το οποίο καταφεύγει στο φασισμό κάθε φορά που τα αφεντικά θα αισθανθούν ανίσχυρα να υπερασπίσουν τις ανομίες τους με «νόμιμα» μέσα. Ο φασισμός δεν είναι κοινωνικό σύστημα αλλά κεφαλαιοκρατική παραφυάδα. Η ερμηνεία του, λοιπόν, ως φαινομένου, κοινωνικού και πολιτικού, δεν είναι δυνατόν να απομονωθεί από εκείνη του ιμπεριαλισμού. Μέχρι εδώ τα πράγματα είναι μάλλον απλά. Αρχίζουν να μπερδεύονται από τη στιγμή που θα επιχειρήσει κάποιος να ερμηνεύσει το περίεργο φαινόμενο της υποστήριξης του φασισμού από τους μικροαστούς, οι οποίοι θα αποτελέσουν -και αποτελούν- τις στρατεύσιμες εφεδρείες κρούσεως της κεφαλαιοκρατίας. Ο Μιχαήλ Ρομ, επιχειρεί στην τελευταία του ταινία μια ερμηνεία του φασισμού όχι ως κοινωνικοπολιτικής τάσης, αλλά ως νοοτροπία, ως τρόπο σκέψης, ως φαινόμενο καθημερινό. Άλλωστε, ο πραγματικός τίτλος της ταινίας είναι *Ο καθημερινός φασισμός*, πράγμα που σημαίνει πως ο Ρομ θα απογοητεύσει ίσως τους «ψυχρούς ανατόμους της ιστορίας», που συνήθισαν να ερμηνεύουν τα κοινωνικά φαινόμενα εντελώς ξεκομμένα και ανεξάρτητα από τον ψυχολογικό-υποκειμενικό παράγοντα.

Ο Ρομ ήταν ο πρώτος Σοβιετικός κινηματογραφιστής που προσπάθησε να δώσει στην ιστορία μια ερμηνεία μαρξιστική οπωσδήποτε, αλλά όχι με ψυχρά επιστημονική άποψη και δημιούργησε μια κάποια δυσφορία στην αρχή, που υιοθετήθηκε, όμως, αργότερα και έγινε «μότο» ολόκληρης της νέας γενιάς των Σοβιετικών σκηνοθετών. Η κοινωνιολογία είναι ανεπαρκής, δηλώνει ο Ρομ, για την ερμηνεία πολύπλοκων κοινωνικών φαινομένων που έχουν ανάγκη από την επικουρική βοήθεια και της ψυχολογίας για να γίνουν απόλυτα κατανοητά. Μόνο έτσι μπορούμε να ερμηνεύσουμε την τυφλή υποταγή στα κελεύσματα ενός παράφρονα —που έφτανε στα όρια της ομαδικής

υστερίας— ενός λαού του οποίου η συνεισφορά στην ιστορία του πολιτισμού υπήρξε κολοσσιαία.

Ο Χίτλερ ήξερε καλά την ψυχολογία των μικροαστών από τους οποίους, άλλωστε, προερχόταν. Ήξερε πως ο εφησυχασμένος μικροαστός μόνο με συναισθηματομαγικά γαργαλιστικά εφέ θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί. Η στολή του ναζιστή αξιωματικού, «ένα

θαύμα επιβλητικού μεγαλείου», για την κατασκευή του οποίου επιστρατεύθηκαν δεκάδες ενδυματολόγοι, οι τέλεια οργανωμένες από διάσημους σκηνοθέτες παράλασεις που ξεπερνούσαν σε σύλληψη και εκτέλεση και τις καλύτερες ερμηνείες της βαγκνερικής όπερας, οι προβαρισμένες δημόσιες εμφανίσεις του Φίρερ που θα τις ζήλευαν και οι καλύτεροι ηθοποιοί της εποχής, εν ολίγοις η πεπονημένη «ατμόσφαιρα μεγαλείου και δύναμης» μάγεψαν τους εκστασιασμένους αφελείς που εξακολουθούν πάντα να μην μπορούν να ξεχωρίσουν το θέατρο από τη ζωή.

Ο φασισμός παρέσυρε τις μάζες γιατί κατόρθωσε να μπει στην καθημερινή ζωή τού ανθρώπου από την πλάγια πόρτα του συναισθηματισμού, παραλύοντας προηγουμένως τέλεια τη λογική. Ολόκληρη η ταινία του Ρομ στρέφεται γύρω από αυτόν τον άξονα. Η συνεχής παρεμβολή πολύ απλών και φαινομενικά ασήμαντων στοιχείων από την καθημερινή ζωή τόσο στη ναζιστική Γερμανία όσο και στο σημερινό μας κόσμο, έχει ως σκοπό να αποδείξει πως ο φασισμός μπορεί να βρει στήριγμα στην ελλιπή ψυχολογία των μικροαστών που νιώθουν την ανάγκη να συμψηφίσουν αυτή τους την έλλειψη με στοιχεία δανεισμένα από το κατασκευασμένο «μεγαλείο» ενός άλλου.

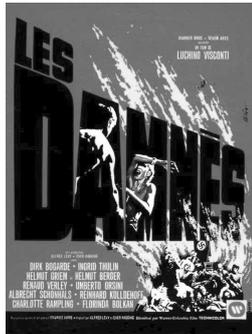
Στη φόρμα, ο Ρομ αρνείται εντελώς τη «λογική», ξερή ιστορική παράθεση των γεγονότων. Τα σοφά διαλεγμένα πλάνα του υπακούουν μόνο στους τέλεια καθορισμένους συνειρμούς για την ερμηνεία και όχι στη -γνωστή, άλλωστε- εξιστόρηση ενός γεγονότος. Ο Ρομ δεν εικονογραφεί την ιστορία. Την ερμηνεύει με τον τρόπο που προαναφέραμε. Φυσικά, τα στοιχεία του είναι δανεισμένα από την «κινηματογραφημένη ιστορία», την οποία όμως ξεπερνούν κατά πολύ και φτάνουν στο επίπεδο εκείνο της τέλει «δευτερογενούς καλλιτεχνικής μετάπλασης» του πρωτογενούς ιστορικού γεγονότος.

(Βασίλης Ραφαηλίδης,
«Δημοκρατική Αλλαγή», 1966)

Οι καταραμένοι (La caduta degli dei)

Σκηνοθεσία: Luchino Visconti, **Σενάριο:** Luchino Visconti, Nicola Badalucco, Enrico Medioli, **Χώρα:** Ιταλία, Δυτική Γερμανία, **Χρονολογία παραγωγής:** 1969, **Διάρκεια:** 156΄

Η ταινία αποτελεί μια (μαρξογενούς προέλευσης) καταγραφή της ανόδου του ναζισμού στην εξουσία. Η καταγραφή, εν είδει ιστορικής τοιχογραφίας από έναν σπεσιαλίστα του είδους, πραγματώνεται μέσα από την εξέλιξη των σχέσεων μιας αστικής οικογένειας, σε μια χρονική έκταση που ξεκινά με την προβοκάτσια της πυρκαϊάς στο Ράιχσταγκ. Δεν είναι ασφαλώς μονοσήμαντα ορισμένη η σχέση της αστικής τάξης με το φαινόμενο του φασισμού. Ούτε μπορεί να περιγραφεί επαρκώς αν προσεγγιστεί αποκλειστικά ως αντιδραστική μετεξέλιξη της αστικής εξουσίας. Ο Βισκόντι έχει αυτές τις καταβολές αλλά προχωρά πιο πέρα αναδεικνύοντας δευτερεύουσες ή απλά διαφορετικές αντιθέσεις που ανακύπτουν. Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για μια άψογη κινηματογραφική αποτύπωση του ναζιστικού φαινομένου, την καλύτερη που έχουμε δει ως τώρα, σε μια γενικά φτωχή συγκομιδή αν αναλογιστεί κανείς το σοβαρό των ιστορικών γεγονότων.

Ο σκηνοθέτης για την ταινία:

«Η ιδέα μου ήταν να δείξω την ιστορία μιας οικογένειας, στους κόλπους της οποίας συμβαίνουν εγκλήματα που ουσιαστικά, μένουν ατιμώρητα. Που και τότε, στη σύγχρονη ιστορία, θα μπορούσε να συμβεί κάτι τέτοιο; Μόνο επί ναζισμού με τις μαζικές σφαγές και τις δολοφονίες που μένουν ακόμα ατιμώρητες. Γι' αυτό τοποθέτησα την ιστορία αυτής της οικογένειας, που έπρεπε να είναι η ιστορία του χάλυβα, στη Γερμανία, στη διάρκεια της ανόδου του ναζισμού.

Σ' όλες μου τις ταινίες υπάρχει ένας νεκρός πατέρας. Ο νεκρός πατέρας συμβολίζει μεν το παρελθόν, αλλά και αποτελεί το σημείο εκκίνησης της ιστορίας. Σε κάθε ιστορία, όμως, τον πραγματεύομαι αλλιώς, λαμβάνοντας υπόψη μου τον διαφορετικό προσωπικό και κοινωνικό περίγυρο. Στα "Μακρινά αστέρια της άρκτου", ο νεκρός πατέρας παραπέμπει, κάπως θολά, στον Αγαμέμνονα ή, μάλλον, στα παιδιά που εκδικούνται τη μητέρα τους μετά το θάνατο του πατέρα, όπως στην

Ορέστεια. Εδώ, αντίθετα, ο θάνατος του Γιοακίμ είναι ένα πολιτικό γεγονός: η εξόντωση των φιλελευθέρων στη Γερμανία...

Η ιδέα της αιμομιξίας γεννήθηκε σιγά σιγά, κατά τη διάρκεια της συγγραφής του σεναρίου, και υπήρξε καρπός μιας εντελώς ελεύθερης δραματουργικής-αφηγηματικής ανάπτυξης. Είναι το τελευταίο βήμα που κάνει ο Μάρτιν για να κατακτήσει το δικαίωμα να είναι ένας πραγματικός ναζί, δηλαδή να μη διστάζει μπροστά σε τίποτα, μπροστά σε κανένα έγκλημα. Στην αρχή, ο ναζισμός επιλέγει για πιόνι του, απ' όλα τα μέλη της οικογένειας, τον βίαιο, θορυβώδη, ζώδη Κωνσταντίν, ο οποίος, όμως, αδυνατεί να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων. Γι' αυτό και, στη συνέχεια, οι ναζί χρησιμοποιούν έναν τεχνικό, τον Φρίντριχ, που αποδεικνύεται εξίσου λάθος επιλογή, όχι μόνο γιατί μερικές φορές δειλιάζει μπροστά στο έγκλημα (διατηρεί κάποιες αναλαμπές συνείδησης), αλλά και γιατί έχει την αξίωση να κρίνει τα πράγματα με τον δικό του τρόπο. Στο τέλος, τελευταία λύση, ο ναζισμός διαλέγει τον Μάρτιν (ένα ασυνείδητο τσογλάνι, έναν έκφυλο, ένα σκουλήκι, που δεν κάνει καμιά διάκριση ανάμεσα στην ξαδέλφη του και σε μια άγνωστη), για να τον κάνει όργανό του.»

*Λουκίνο Βισκόντι (Απόσπασμα από συνέντευξή του στον Stefano Roncoroni (1970), που παρατίθεται και στο Leggere Visconti, Πάβια 1976.)
Από τον τόμο "Luchino Visconti" έκδοση του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης 2001*

Ευχαριστώ όσους συντρόφους/ισσες και φίλους/ες συνέβαλαν συνειδητά ή μη στην υλοποίηση της προσπάρειας.

Για επικοινωνία: artikel48@gmail.com

FIN

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

(1) Η πολιτειακή κατάσταση στη μεσοπολεμική Ευρώπη

ΧΩΡΑ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΙΚΤΑΤΟΡΑΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
Ουγγαρία	1920 - 1944	Ναύαρχος Horthy	Πρωτοφασιστική δικτατορία. Τρομοκρατία.
Βουλγαρία	8/9.6.1923 - 1944	Αλεξάντρ Τσάνκωφ Βασιλιάς Μπόρις Γ'	Στρατιωτικό πραξικόπημα: Αυταρχικό καθεστώς, διάλυση κάθε αντίστασης. Από το 1934 το καθεστώς μετατρέπεται σε βασιλική δικτατορία υπό τον Μπόρις Γ'.
Ιταλία	28.10.1922 - 1943	Μπενίτο Μουσολίνι	Φασιστικό κίνημα και κατάληψη της εξουσίας με την ανοχή του βασιλιά. Η συνταγματική μοναρχία αντικαταστάθηκε από το "κορπορατιστικό κράτος". Από το 1926 καταργούνται τα υπόλοιπα κόμματα.
Γερμανία	30.1.1933 - 1945	Αδόλφος Χίτλερ	Νίκη του ναζιστικού (εθνικοσοσιαλιστικού) κόμματος στις εκλογές. Μονοκομματικό κράτος έκτακτων εξουσιών. Τρομοκρατία. Εθνικισμός, милитарισμός, ρατσισμός, χρησιμοποίηση της πιο προωθημένης τεχνολογίας για την εξόντωση των αντιπάλων, πολιτική ενσωμάτωση της νεολαίας, των μικροαστών και της εργατικής τάξης.
Αυστρία	1933 - 1934	Ενγκελμπερτ Ντόλφους	Ημφασιστική δικτατορία. Κράτος έκτακτης ανάγκης.
Ισπανία	23.9.1923 - 20.1.1930	Στρατηγός Πρίμο ντε Ριβέρα	Αυταρχικό καθεστώς με τη συναίνεση του βασιλιά Αλφόνσου ΙΓ', κατάργηση του συντάγματος.
	1936 - 1975	Στρατηγός Φράνκο	Στρατιωτική φασιστική δικτατορία. Ολοκληρωτικό καθεστώς. Τρομοκρατία.
Πορτογαλία	1926	Στρατηγός Gomes da Costa	Αυταρχικό καθεστώς. Διάλυση του Κοινοβουλίου. Κατάργηση του Συντάγματος. Κρατικός κορπορατισμός.
	1932-1975	Antonio Salazar de Oliveira	
Ελλάδα	4.8.1936 - 1941	Στρατηγός Ιωάννης Μεταξάς	Αυταρχικό βασιλικό-στρατιωτικό καθεστώς, διάλυση της Βουλής, κατάργηση του συντάγματος, τρομοκρατία εναντίον των αντιπάλων, "Εθνική Οργάνωση Νεολαίας", ιδεολογία του "Τρίτου Ελληνικού Πολιτισμού".
Φιλανδία	1930		Αυταρχική διακυβέρνηση από το αντικομμουνιστικό αγροτικό κίνημα "Lappo".
	1931	Svinhufvud	Ενεργοποίηση των μηχανισμών έκτακτης ανάγκης, κατάργηση των κοινοβουλευτικών θεσμών.
	1932		Αποτυχημένο πραξικόπημα του "Lappo".
	1933		Ηττα του "Lappo" στις εκλογές.
Τουρκία	29.10.1923 - 1938	Μουσταφά Κεμάλ	Προσωπική δικτατορία. Μονοκομματικό εθνικό κράτος, εκκοσμίκευση του κράτους, αυταρχικός εκσυγχρονισμός.
Αλβανία	1925 - 1940	Αχμέτ Ζόγου (γίνεται βασιλιάς το 1928)	Αυταρχικό καθεστώς, στην αρχή προεδρικό, στη συνέχεια βασιλικό.
Πολωνία	12.5.1926 - 1939	Στρατάρχης Ιωσήφ Πιλσούντσκι	Στρατιωτικό πραξικόπημα. Δικτατορία με κοινοβουλευτικά προσχήματα.
Ρουμανία	9.6.1930 - 1941	Βασιλιάς Κάρολος Β'	Πραξικόπημα. Βασιλική Δικτατορία.
Γιουγκοσλαβία	1929 - 1931	Βασιλιάς Αλέξανδρος	Πραξικόπημα. Βασιλική Δικτατορία. Κατάργηση κοινοβουλευτισμού.
Λιθουανία	1929 - 1940	Antonas Smetona	Εθνικιστικό μονοκομματικό κράτος.
Λεττονία	1934 - 1940	Karlis Ulmanis	Αυταρχικό καθεστώς, διάλυση Κοινοβουλίου, κυβέρνηση εθνικής ενότητας.
Εσθονία	1934 - 1940	Konstantin Pats	Αυταρχικό καθεστώς, κράτος έκτακτης ανάγκης, διάλυση του Κοινοβουλίου.

(2) Εκλογικά αποτελέσματα στη Γερμανία 1919-1933

Αποτελέσματα εκλογών σε %	19/1/19	6/6/20	4/5/24	20/5/28	14/9/30	31/7/32	6/11/32	5/3/33
Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (SPD)	37,9	21,7	20,5	29,8	24,5	21,9	20,4	18,2
Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα (NSDAP)			6,5	2,6	18,3	37,8	33,1	43,9
Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (USPD)	7,6	17,9						
Κομμουνιστικό Κόμμα (KPD)		2,1	12,6	10,6	13,1	14,6	16,9	12,3
Κόμμα του Κέντρου (Z)	19,7	13,6	13,4	12,1	11,8	12,3	11,9	11,3
Γερμανικό Δημοκρατικό Κόμμα (DDP)	18,6	8,3	5,7	4,8	3,8	0,7		
Γερμανικό Εθνικό Λαϊκό Κόμμα (DNVP)	10,3	15,1	19,5	14,3	7	6,1	8,3	8,0
Γερμανικό Λαϊκό Κόμμα (DVP)	4,4	13,9	9,2	8,7	4,5	1,2	1,9	1,1
Κόμμα του Ράιχ (WP)				4,5	3,9	0,3	0,31	
Χριστιανικό-Εθνικό Αγροτικό Κόμμα				1,9	3,1			
Λαϊκό βαυαρικό Κόμμα (BVP)		4,4	3,2	3,1	3,0	3,6	3,1	2,8
Χριστιανοκοινωνική λαϊκή Υπηρεσία (CSVD)					2,5	0,5	1,1	1,0
Κόμμα γερμανών Αγροτών (DBP)				1,6	1,0	0,3	0,42	0,3
Συντηρητικό Λαϊκό κόμμα (KVP)				1,6	0,8			
Γεωργική Λίγκα			2	0,7	0,8	0,3	0,3	0,2
Γερμανικό Κόμμα του Ανόβερο (DHP)	0,8	1,1	1,1	0,6	0,4			

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Βιβλία

- Ναζισμός και εργατική τάξη, Κρίση, κράτος πρόνοιας και αντιφασιστική βία στη Γερμανία του μεσοπολέμου, Sergio Bologna, Antifa Scripta, 2011
- Αντιδραστικός μοντερνισμός, Τεχνολογία, κουλτούρα και πολιτική στη Βαϊμάρη και το Τρίτο Ράιχ, Jeffrey Herf, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1996
- Η πνευματική ζωή στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης (Γερμανία 1919-1933), Peter Gay, Νησίδες, 2010
- Σπάρτακος, Η κομμούνια του Βερολίνου 1919, συλλογικό, Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1981
- Φωνές από τη Βαϊμάρη, συλλογικό, Ύψιλον, 2011
- Η πάλη ενάντια στον φιλελευθερισμό στην ολοκληρωτική αντίληψη για το κράτος, στο Αρνήσεις, Herbert Marcuse, Ύψιλον, 1983
- Επαναστάτες, Eric Hobsbawm, Θεμέλιο, 2008
- Σκοτεινή ήπειρος, Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας, Mark Mazower, Αλεξάνδρεια, 2001
- Walter Benjamin: Προμήνυμα κινδύνου, Μια ανάγνωση των θέσεων "Για τη φιλοσοφία της ιστορίας", Michael Löwy, Πλέθρον, 2004
- Ερμηνευτικά για τη Σχολή της Φραγκφούρτης, Φώτης Τερζάκης, Αλεξάνδρεια, 2009
- Σοσιαλδημοκρατία, εθνικοσοσιαλισμός, κριτική θεωρία
Δοκίμια για τη σύγχρονη ιστορία της Γερμανίας, Gustav Auernheimer, Πλέθρον, 1999
- Η εποχή των άκρων, Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914-1991, Eric Hobsbawm
- Αδόλφος Χίτλερ, Η άνοδος, η σφαγή, η κατάρρευση, (συλλογικό), Ελευθεροτυπία, 2008
- Ρόζα Λούξενμπουργκ, Πάουλ Φρέλιχ, Ύψιλον, 1981
- Κουλτούρες της νύχτας, Νυχτερινές περιηγήσεις στις ιστορίες παράβασης από το μεσαίωνα μέχρι σήμερα, Bryan D. Palmer, Σαββάλας, 2006
- Φασισμός και Δικτατορία, Νίκος Πουλιαντζας, Θεμέλιο, 1979
- Βερολίνο Αλεξάντερπλατς, Alfred Döblin, Οδυσσέας, 2004

.....

Κείμενα-Μπροσούρες-Άρθρα-Λινκς

Στους οδοδείκτες της Ιστορίας: Η «οδός μονής κατεύθυνσης» του B. Benjamin, Δημήτρης Καρύδας, Σταύρος Σταυρίδης, περιοδικό Ο Πολίτης, τ.64

Η επανάσταση ως εκδίκηση, Γιώργος Φαράκλας, Πολίτης, τ.43 σελ.33

Πανοπτικόν, τεύχος 15

Πάνω στην έννοια της ιστορίας, θέσεις για τη φιλοσοφία της ιστορίας, Πινέζες στο πάτωμα της θεωρητικής απραξίας, Πινέζα 11^η, κολλεκτίβα φυγής bajaj, <http://sarajevomag.gr/vivliothiki/benjamin.html>

<http://en.wikipedia.org/wiki/>

Τι είναι ο εθνικοσοσιαλισμός, Λ. Τρότσκι,

<http://avantgarde2009.wordpress.com/2009/06/25/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%BF-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%83/>

<http://avantgarde2009.wordpress.com/2009/06/25/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%BF-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%83/>

<http://avantgarde2009.wordpress.com/2009/06/25/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CE%BF-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%83/>

Η Στροφή της Κομμουνιστικής Διεθνούς και η κατάσταση στη Γερμανία, Λ. Τρότσκι,
<http://avantgarde2009.wordpress.com/2012/01/29/strofi-kd-k-katastsi-germania-trotsky-1930/>

Ναζισμός και εργατική Τάξη

Η εισήγηση από την βιβλιοπαρουσίαση που έγινε στο Αυτόνομο Στέκι στις 02/03/12,
<http://autonomosteki.espinblogs.net/2012/03/14/%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%AC%CE%BE%CE%B7/>

Κόκκινος Φάκελος: Η επανάσταση στη Γερμανία στα 1918
<http://kokkinosfakelos.blogspot.com/2011/01/1918.html>

Το Ευρωπαϊκό εργατικό κίνημα στο Μεσοπόλεμο, Σ. Ι. Σεφεριάδης, Εισήγηση στο Δίκτυο για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα στις 28/3/12, <http://diktio.org/node/827>

Η γερμανική επανάσταση (1919) και η τραγωδία του Σπάρτακου, Κ. Μαραγκός, <http://ks-ee.org/?q=node/83>

«Αυτό που συνέβη, μπορεί να ξανασυμβεί», Άκης Τζάρας,
<http://avantgarde2009.wordpress.com/2012/03/29/%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%B2%CE%B7-%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%B5%CE%AF-%CE%BD%CE%B1-%CE%BE%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%B5%CE%AF/>

Μέρες Βαϊμάρης, Δημήτρης Μπελαντής, <http://www.rednotebook.gr/details.php?id=5068>

Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης και η θεωρία των «άκρων»
<http://www2.rizospastis.gr/wwwengine/story.do?id=6740021&publDate=11/3/2012>

[Τρίτη άποψη] Μνημονιακός πολιτισμός. Η ελευθερία των συμβάσεων και η αυτοδέσμευση των συμβαλλομένων, Θανάσης Διαμαντόπουλος, <http://www.tanea.gr/gnomes/?aid=4692259>

Βαϊμάρη, Δημήτρη Μητρόπουλου <http://www.tanea.gr/agiografies/?aid=4667494>

Βιβλία και αναγνώσεις της Βαϊμάρης: Είναι η Βαϊμάρη επίκαιρη; Κώστας Καραβίδας,
<http://monopressgr.wordpress.com/2012/03/05/%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%BD%CF%8E%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B2%CE%B1%CF%8A%CE%BC%CE%AC%CF%81%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%AF/>

Γερμανοί σοσιαλδημοκράτες: Η Αθήνα θυμίζει Βαϊμάρη <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=428182>

Η κόπωση της Βαϊμάρης, Αντώνης Τριφύλλης, <http://www.tanea.gr/gnomes/?aid=4701627>

Ελληνικό Κέντρο Ελέγχου Όπλων
<http://www.ekeo.gr/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%AE/>

Οι παρελάσεις, τα φασιστόμουτρα και η στρουθοκάμηλος, Κ. Μαραγκός,
<http://avantgarde2009.wordpress.com/2012/03/10/parelaseis-fasistes-arister/>

Αντίσταση στη ψυχική καταστροφή, Χρήστος Γιανναράς, http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kath-politics_1_04/03/2012_430995

Η επιστροφή στη Βαϊμάρη: εκσυγχρονίζοντας τον αντικομμουνισμό, Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, <http://www.avgi.gr/ArticleActions.show.action?articleID=664124>

Βερολίνο 1928: Χίτλερ, ένας «κλόουν» που τον αποθεώνουν τα πλήθη, tnxs.gr/node/88358

Από την εξαίρεση του κανόνα στον κανόνα της εξαίρεσης", Θεرسίτης, http://thersitis.espin.net/templates/site-ground-j15-43/images/photo-arthra9/stisimo_keim_ekt_anagk_3.pdf

Το σύνδρομο της Βαϊμάρης, Αντώνης Καρακούσης, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=432730>

Ελληνικός πουζαντισμός, Αντώνης Καρακούσης <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=445738>

Πουζαντισμός ή βαρβαρότητα, Παπαδάτος – Αναγνωστόπουλος, <http://www.avgi.gr/ArticleActionsshow.action?articleID=673159>

Πάγκαλος κατά ΣΥΡΙΖΑ για την επίθεση στα Καλύβια, <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=4623022>

Μέρες Βαϊμάρης Η κατάρρευση της γερμανικής δημοκρατίας στο μεσοπόλεμο ως υπόδειγμα πολιτικής αυτοκτονίας, Μάρκος Καρασαρίνης, <http://www.tovima.gr/blogs/article/?aid=428637>

Βαϊμάρη..., Δημήτρης Μητρόπουλος
http://mobile.tanea.gr/index.asp?l_id=211&cat_id=6&subcat_id=31&art_id=4667494&fl_id=203

Ταινίες-Ντοκιμαντέρ

The serpent's egg (Το αυγό του φιδιού), Ingmar Bergman, 1977

The Damned (Οι καταραμένοι), Luchino Visconti, 1969
<http://movieswithgreeksubtitles.blogspot.com/2009/04/damned-1969.html>

Cabaret (Καμπαρέ), Bob Fosse, 1972

The Pianist (Ο πιανίστας), Roman Polanski, 2002

Una giornata particolare (Μια ξεχωριστή μέρα), Ettore Scola, 1977

Lili Marlen, Reiner Werner Fassbinder, 1981

White Ribbon (Λευκή Κορδέλα), Michael Haneke, 2009

Downfall (Η πτώση), Oliver Hirschbiegel, 2004

Kuhle Wampe (Σε ποιον ανήκει ο κόσμος), Slatan Dudow, 1932,
<http://isopedotes.blogspot.com/2011/09/kuhle-wampe-1932.html>

Ordinary fascism (Καθημερινός Φασισμός), Mikhail Romm, 1965

Germany year zero (Γερμανία, ώρα μηδέν), Roberto Rossellini, 1948

Mr Klein, Joseph Losey, 1976

Die Blechtrommel (Το ταμπούρλο), Volker Schlöndorff, 1979

Berlin: Die Sinfonie der Grosstadt (Βερολίνο, Η συμφωνία μιας μεγαλούπολης), Walter Rutman, 1927,
<http://archive.org/details/BerlinSymphonyofaGreatCity>

Kameradschaft (Συντροφικότητα, Η τραγωδία του ορυχείου), Georg Wilhelm Pabst, 1931,
<http://www.youtube.com/watch?v=f6ECgORSmAE>

Ναζισμός (Η άνοδος), Λέσχη των Ισοπεδωτών,
<http://isopedotes.blogspot.com/search/label/%CE%9D%CE%91%CE%96%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3%20%28%CE%B7%20%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%82%29>

Ναζί και ρατσισμός (Η Αρία φυλή), Λέσχη των Ισοπεδωτών,
<http://isopedotes.blogspot.com/search/label/%CE%9D%CE%91%CE%96%CE%99%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%A1%CE%91%CE%A4%CE%A3%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3%20%28%20%CE%B7%20%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1%20%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%AE%20%29>

Der Rote Frontkämpferbund,
http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=Y80bAKShyG4

(...)

ΥΣΤΕΡ'ΟΓΡΑΦΟ

...Μια εισαγωγή στη μη-φασιστική ζωή

Ο σημαντικότερος εχθρός σήμερα είναι ο φασισμός: όχι μόνο ο ιστορικός φασισμός των Hitler και Mussolini ο οποίος υπήρξε ικανός να κινητοποιήσει και να χρησιμοποιήσει την επιθυμία των μαζών τόσο αποτελεσματικά, αλλά: ο φασισμός μέσα σε όλους εμάς, μέσα στα κεφάλια μας και μέσα στην καθημερινή μας συμπεριφορά, ο φασισμός που γίνεται η αιτία για να αγαπάμε την εξουσία, για να επιθυμούμε εκείνο ακριβώς το πράγμα το οποίο κυριαρχεί πάνω μας και μας εκμεταλλεύεται.

Πώς θα αποφύγουμε τον εκφασισμό ειδικά όταν πιστεύουμε για τον εαυτό μας ότι είναι επαναστάτης μαχητής; Πώς θα απαλλάξουμε το λόγο μας και τις πράξεις μας, τις καρδιές μας και τις απολαύσεις μας από τον φασισμό που είναι βαθιά ριζωμένος στη συμπεριφορά μας;

Κάποιες θεμελιώδεις αρχές, «οδηγίες για την καθημερινή ζωή» του καθενός μας, θα μπορούσαν να συνοψιστούν και ως εξής:¹

(1) ελευθερώστε την πολιτική πράξη από όλα την συγκεντρωτική και ολοκληρωτική παράνοια.

(2) αναπτύξτε τη δράση, τη σκέψη και τις επιθυμίες μέσα από τον πολλαπλασιασμό, την αντιπαράθεση και τη διάζευξη, και όχι μέσω της υποδιαίρεσης και της πυραμιδικής ιεράρχησης.

(3) αποσύρετε την αφοσίωση από τις παλαιές κατηγορίες του Αρνητικού (νόμος, όριο, ευνουχισμός, έλλειψη, χάσμα) τις οποίες για τόσο καιρό η Δυτική σκέψη είχε καταστήσει ιερές, ως μορφές εξουσίας και τρόπους επαφής με την πραγματικότητα. Προτιμήστε ό,τι είναι θετικό και πολλαπλό, τη διαφορά έναντι της ομοιομορφίας, τις ροές έναντι των ενοτήτων, τις ευμετάβλητες διευθετήσεις έναντι των συστημάτων. Πιστέψτε το πως ό,τι είναι παραγωγικό δεν είναι στατικό αλλά νομαδικό.

(4) μην σκέφτεστε πως κάποιος πρέπει να είναι θλιμμένος προκειμένου να είναι μαχητής, ακόμη και εάν εκείνο το οποίο κάποιος αντιπαλεύει είναι απεχθές. Είναι η σύνδεση της επιθυμίας με την πραγματικότητα (και όχι η υποχώρησή της στις μορφές της αντιπροσώπευσης) που κατέχει επαναστατική δύναμη.

(5) μην χρησιμοποιείται τη σκέψη προκειμένου να θεμελιώσετε μια πολιτική πρακτική στην Αλήθεια, ούτε την πολιτική δράση προκειμένου να αμφισβητήσετε, ως απλή εικασία, μια γραμμή σκέψης. Χρησιμοποιήστε την πολιτική πρακτική ως έναν ενισχυτή της σκέψης, και την ανάλυση ως έναν πολλαπλασιαστή των μορφών και των περιοχών για την παρέμβαση της πολιτικής δράσης.

(6) μην απαιτείτε από την πολιτική να αποκαταστήσει τα “δικαιώματα” του ατόμου, όπως αυτά τα όρισε η φιλοσοφία. Το άτομο είναι το προϊόν της εξουσίας. Αυτό το οποίο χρειάζεται είναι η “απο-εξατομίκευση” μέσω του πολλαπλασιασμού και της μετατόπισης, μέσω ποικίλων συνδυασμών. Η ομάδα δεν πρέπει να είναι ο οργανικός δεσμός που ενοποιεί ιεραρχημένα άτομα, παρά μια σταθερή γεννήτρια “απο-εξατομίκευσης”.

(7) μην καταστείτε ερωτευμένοι με την εξουσία.

¹Preface to *Anti-Oedipus*, First appeared in French 1976. Βρίσκεται στο M. Foucault: *Essential Works* 1954-1984, vol.3 *Power*, J.D. Faubion [ed.], Penguin Books 2002, σελ. 106-110.

αυτονομη πρωτοβουλια απο

★ τα κατω